

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Навчально-науковий інститут психології**

Кафедра психології

Акініна Наталія Леонідівна

УДК 159.964.21:378

Кваліфікаційна робота

Особливості формування конфліктологічної компетентності майбутніх
психологів в умовах онлайн-навчання

053 «Психологія»

«Психологія»

Вказати назву освітньої програми

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело _____Н.Л. Акініна

Науковий керівник (консультант) Склярова Ганна Олександрівна
кандидат психологічних наук, доцент

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНФЛІКТО-	
ЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	8
1.1. Поняття «компетентності» і «компетенції» фахівців як психолого-	
педагогічна наукова проблема.....	8
1.2. Професійні компетентності фахівців з психології.....	20
1.3. Конфліктологічна компетентність як складова професійної	
компетентності майбутніх психологів	38
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ	
ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	48
2.1. Теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності	
майбутніх психологів.....	48
2.2. Обґрунтування етапів та методик емпіричного дослідження з формування	
конфліктологічної компетентності у студентів	59
2.3. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження	
сформованої конфліктологічної компетентності студентів	68
Висновки до розділу 2	94
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМ-	
ПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГІВ ЗА УМОВ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ	97
3.1. Онлайн-навчання як основа для формування конфліктологічної	
компетентності майбутніх психологів	97
3.2. Модель формування конфліктологічної майбутніх психологів	
компетентності в умовах онлайн-навчання.....	106
3.3. Розробка програми онлайн-тренінгу з формування конфліктологічної	
компетентності студентів психологів.....	114
Висновки до розділу 3.....	124
ВИСНОВКИ.....	125
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	131
ДОДАТКИ	155

ВСТУП

Актуальність теми. Конфліктогенне суспільство оточує нас у повсякденному житті: визвольна війна, яка йде на території України, професійна діяльність, сімейне життя, соціальне життя – все це відбувається в кризових умовах. І зростання конфліктних ситуацій збільшується постійно. Отже, навчаючись у закладі вищої освіти та й закінчивши його випускник потрапляє в умови потенційно конфліктогенного професійного середовища, а професійна діяльність, на жаль, супроводжується проблемами емоційного та професійного вигорання.

Велика кількість агресії, булінгу, мобінгу у спілкуванні – все це можемо кваліфікувати як несформовану конфліктологічну компетентність особистості, яка призводить до виникнення конфліктів або ж психоемоційного перевантаження, психосоматичних розладів, які унеможливляють ефективне виконання професійних задач. Саме тому питання розвитку конфліктологічної компетентності майбутнього психолога набуває надзвичайної актуальності. Наявність же великої кількості об'єктивних протиріч в освітньому, професійному й побутовому житті робить конфлікти неминучим явищем, а конфліктологічну компетентність – необхідною складовою і звичайних громадян, і фахівців на робочому місці, і особливо студентів соціономічних професій. Нові умови існування для майбутнього фахівця, в яких він має ефективно діяти, вирішуючи нові завдання й продуктивно вирішувати конфліктні ситуації, сприяють вивченню складових його конфліктогенних компетенцій.

Проблематику конфліктів у зарубіжній психології вивчали: Р.Дарендорф, М.Пірен, З. Фройд та інші, а в українській – В. Котигоренко, О. Кривицька, Ю. Мацієвський та інші.

Конфліктологічна компетентність є предметом дослідження таких науковців, як Г. Болтунова, А. Левкович, Л. Цой, М. Ебзєєв, С. Філь, Т. Саралієва, І. Нікуліна, Б. Хасан та ін. Дослідження, здійснені цими

авторами, дали змогу встановити ряд важливих фактів та положень, однак багато що залишається недостатньо вивченим.

Як наслідок зростає науковий інтерес до проблеми розвитку конфліктологічної компетентності сучасного фахівця, адже вміння будувати стосунки на засадах співробітництва та конструктивної взаємодії безпосередньо впливає на якість та продуктивність професійної діяльності, сприяє покращенню психологічного клімату та гармонізації взаємин в професійному та освітньому середовищі, створює умови для набуття студентами специфічного досвіду конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях.

У сучасному освітньому середовищі пріоритетного значення набуває цілеспрямована організація науково-методичної та виховної роботи з формування конфліктологічної компетентності на етапі професійної підготовки фахівців соціономічних професій, а особливо – практичних психологів в умовах онлайн-середовища. Що і обумовило вибір теми нашого дослідження – *«Особливості формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання»*.

Мета дослідження. Мета полягає в емпіричному дослідженні особливостей сформованої конфліктологічної компетентності майбутніх психологів та розробці моделі й програми тренінгу в умовах онлайн-навчання.

Для досягнення мети поставлено **такі завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз конфліктологічної компетентності фахівця-психолога та з'ясувати особливості понятійного апарату: «компетентності», «компетенції», «професійні компетентності», «конфліктологічна компетентність» студентів психологів.

2. Емпірично дослідити рівень сформованості у студентів психологів структурних компонентів конфліктологічної компетентності.

3. Розробити модель та тренінгову онлайн-програму з формування конфліктологічної компетенції психологів в умовах онлайн-навчання.

Об'єкт дослідження – процес формування професійних

компетентностей студентів психологів.

Предмет дослідження – формування конфліктологічної компетентності студентів психологів в умовах онлайн-навчання.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань було використано комплекс методів: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняння для розкриття сутності та визначення базових понять досліджуваної проблеми, структурування, моделювання для розробки моделі конфліктологічної компетентності особистості та виявлення психологічних чинників її формування, класифікація для побудови типології студентів за показниками конфліктологічної компетентності; емпіричні – анкетування, бесіда, психодіагностичні методики, експеримент для вивчення особливостей конфліктологічної компетентності майбутніх психологів; кількісної обробки даних – визначення середніх значень, відсоткових співвідношень.

Для емпіричного дослідження формування конфліктологічної компетентності студентів психологів застосовано опитувальник Кеннета Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів», методика діагностики мотивації успіху та методика діагностики мотивації уникнення невдач Т. Елерса, методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова, методика смисложиттєві орієнтації (СЖО) С.Д. Леонтьєва, тест на емоційний інтелект Холла та кейс-метод.

Обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм для SPSS 13.0 for Windows та пакета програм Microsoft Office for Windows XP Professional.

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше:

- розроблено модель та програму онлайн-тренінгу з формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання;
- розроблено анкету-опитувальник для вивчення особливостей

формування конфліктологічної компетентності у майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання;

удосконалено:

- методику застосування онлайн-тренінгу для формування конфліктологічної компетентності з використанням арт-терапевтичних методик;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні уявлення про конфліктологічну компетентність як складову професійної компетентності та її елементи, а також про особливості формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн-навчання.
- теоретичні знання про рівень сформованості структурних компонентів конфліктологічної компетентності у студентів психологів в умовах онлайн-навчання .

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні напрямів, критеріїв та складових елементів формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання.

Практичне значення дослідження: матеріали дослідження можуть бути використані викладачами, студентами, організаторами освітніх програм та освітніх компонентів у роботі по формуванню професійних компетентностей майбутніх психологів, педагогів, менеджерів.

Модель формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців спеціальності «Психологія» та програма онлайн-тренінгу може бути використана фахівцями соціономічних професій.

Теоретичний та практичний матеріал дослідження може стати корисним у розробці та модернізації освітніх компонентів таких як «Конфліктологія» та супутні освітні компоненти конфліктологічного спрямування, а також «Психологія професійного становлення особистості», «Організаційна психологія» тощо.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі університету «КРОК». У дослідженні брали участь 60 студентів віком від

25 до 45 років спеціальності «Психологія».

Апробація результатів дослідження відображена у тезах до двох конференцій.

Тези до конференції: 1) Акініна Н., Слярова, Г. Особливості професійних компетентностей майбутнього психолога. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку, Україна, гру. 2023.

2) Акініна Н., Слярова, Г. Шляхи формування конфліктологічної компетентності фахівців соціономічних професій. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку, Україна, гру. 2024.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (180 найменувань) та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 181 сторінок, основний обсяг – 130 сторінок. Робота містить 10 таблиць, 6 рисунків, додатки (на 28 сторінках).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРИТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНФЛІКТОЛОГІЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

1.1. Поняття «компетентності» і «компетенції» фахівців як психолого-педагогічна наукова проблема

Людина в сучасному соціальному середовищі переживає тисячі різноманітних ситуацій, які потребують негайного вирішення і негайного реагування на відповідну зміну. Світ став вирізнятися своєю нестабільністю, різкими змінами. А світ сучасної людини особливо став мінливий в умовах глобального катарсису і потребує від неї відповідних знань, вмінь, навичок не тільки в умовах загально-соціальної взаємодії, але й в умовах професійної взаємодії. Повномасштабна ж війна на території нашої держави зламала весь життєвий простір українського народу. І в умовах кризових катаклізмів існування людина змушена швидко пристосовуватися до мінливого світу, а отже змінювати свою поведінку не тільки у зовнішньому середовищі, але й змінювати внутрішні орієнтири свого буття. Отже, перед суспільством і наукою у галузі професійної підготовки фахівців соціономічних професій, особливо важливою є розуміння психології як науки та професійна підготовка психологів в умовах війни й військового стану. Панок В.Г. зазначає про необхідність переосмислення предмету психологічних досліджень та реорганізації їх змісту, структури і методології відповідно до нових реалій [113].

Існує суперечність між підготовкою фахівців з вищою освітою та сучасними вимогами до професіоналів, особливо в галузі психології. Військові дії вимагають від психологів нових професійних компетентностей для вирішення проблемних запитів клієнтів

Аналіз наукової літератури з проблеми змісту дефініцій «компетентність» та «компетенція» засвідчує, що різні підходи до визначення цих понять підкреслюють їх наукову значущість та актуальність.

Компетентність розглядається як комплекс особистісних якостей, знань, умінь та досвіду, що дозволяє ефективно вирішувати професійні завдання. Вчені: Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Запорожець, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші – виділяють діяльнісну концепцію; А. Асмолов, М. Каган, І. Колесникова, Е. Шиянов та інші – аксіологічну концепцію; А. Авер'янов, П. Анохін, І. Блауберг, В. Садовський, Ю. Сокольников, Е. Юдін та інші – системну концепцію; Г. Балл, В. Рибалка, Б. Федоришин та інші – особистісну концепцію; В.Байденко, Ю. Варданян, Е. Зеєр, І. Зимняя, В. Краєвський, І. Лернер, А. Хуторський та інші – компетентісну концепцію, – виділяють різні види професійної компетентності, включаючи спеціальну, соціальну, індивідуальну та особистісну. А компетенція трактується як норма чи вимога до професійної підготовки [Т. Григоренко 44].

Для психологів важливими є комунікативні навички, емпатія, креативність та здатність до саморозвитку. Таким чином, поняття «компетенції» та «компетентності» потребують подальшого уточнення та систематизації в контексті підготовки фахівців різних галузей, особливо в умовах сучасних викликів.

На основі проаналізованих джерел можна виділити наступних зарубіжних науковців, які досліджують професійні компетентності: Дж. Равен – досліджував компетентності як можливості людини, необхідні для виконання певних дій у професійній діяльності [44, с.27]. О. Крисан – розглядав компетентності як блоки знань, вмінь та відношень, характерних для різних видів діяльності [44,с.28]. Г.С.Вялікова – чітко розмежовувала поняття компетенції та компетентності [44,с.29]. Кузьміна Н., Маркова А., Мітіна Л., Петровська Л. – розробляли ідеї компетентнісного підходу [4, с.37, 63]. Дж. Хеппнер, Х. Петерсен – розробили методику оцінки рівня компетентності у вирішенні конфліктів [44, с. 40].

Бех І.Д. трактував термін «компетентність» як досвідченість суб'єкта в певній життєвій сфері. Виділив два рівні компетентності: нижчий та вищий.

Наголошував на винятковій ролі педагогіки розвитку у формуванні компетентності вищого рівня. Досліджував теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці [11]. Н. Бібік здійснила рефлексивний аналіз застосування компетентнісного підходу. Наголошувала на необхідності переходу в навчанні «з процесу на результат в діяльнісному вимірі» [12].

Українські дослідники компетентнісного підходу у професійній освіті такі як І. Бех, Д. Гришин, О. Дубасенюк, В. Лозова, О. Подмазін, О. Пруцакова, В. Сєриков, Н. Баловсяк, І. Драча, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гаврищак, Н. Дворнікової, Я. Кодлюк, В. Краєвського та інші зробили значний внесок у дослідження професійних компетентностей, зокрема в галузі психології та конфліктології.

Наукове осмислення понять «компетентність» і «компетенція» обумовлене, на нашу думку наступними причинами та базовими характеристиками, які ми охарактеризуємо нижче.

По-перше, зростаюча важливість компетентнісного підходу в освіті та професійній діяльності.

По-друге, необхідність чіткого розмежування та співвідношення понять «компетентність» і «компетенція».

По-третє, потреба у формуванні єдиного понятійного апарату в галузі компетентнісного підходу.

По-четверте, важливість визначення структурних компонентів компетентності для її ефективного формування.

По-п'яте, необхідністю розробки методів оцінювання та розвитку компетентності в різних сферах діяльності.

Компетентність і компетенція є важливими поняттями в дослідженнях проблем вищої освіти, які часто використовуються для оцінки професійної підготовки фахівців. Хоча ці терміни можуть здаватися схожими, вони мають різні значення та структуру. Розглянемо їх детальніше.

Компетенція – це сукупність знань, навичок, умінь і досвіду, які необхідні для виконання певних завдань або функцій у конкретній сфері

діяльності. Вона визначає, наскільки фахівець здатний виконувати свої обов'язки на належному рівні. Її структура обумовлена знаннями (теоретичні основи, які формують базу для практичної діяльності); навичками (практичні уміння, які дозволяють реалізувати знання в дії); досвідом (практичний досвід, який накопичується в процесі виконання професійних завдань) [5,11,43,44, 95].

Функції компетенції визначаються наступними показниками: а) оцінкою, яка визначає рівень підготовки фахівця; б) регулюванням, що служить основою для розробки стандартів професійної діяльності; в) розвитком, який сприяє вдосконаленню професійних навичок через навчання та практику; г) особливостям, які допомагають сфокусуватися на конкретній діяльності (компетенція зазвичай пов'язана з конкретними завданнями чи ролями); д) вимірюваністю – це можливість бути оціненою через тести, сертифікації або практичні випробування [44,95].

Отже, переходимо до компетентності, яка є більш широким поняттям, яке охоплює не лише знання і навички, але й здатність застосовувати їх у реальних ситуаціях. Це інтегрована якість особистості, що включає соціальні, емоційні та етичні аспекти. Науковцями (Т.Григоренко [44], Л.Дибкова [52], О.Дубовик [55], А.Жданюк [57], С.Калаур [66] та інші) виділено компоненти компетентності такі як: когнітивний компонент, який характеризується знання про предмет діяльності; мотиваційний компонент – це внутрішня готовність до виконання завдань; регулятивний компонент – це здатність управляти своїми діями та емоціями в процесі роботи.

У компетентності як інтегрованої якості особистості виділені певні функції. До них відносять адаптивну функцію, яка дозволяє фахівцеві адаптуватися до змін у середовищі; інтегративну функцію щодо знань (об'єднує різні типи знань і навичок для вирішення комплексних професійних завдань); функція соціальної взаємодії, яка сприяє ефективному спілкуванню та співпраці з іншими [44].

Існують і особливі функції такі як багатовимірність (охоплює не лише

професійні аспекти, але й особистісні якості), а й функція динамічності, коли компетентність може змінюватися з часом у відповідь на нові виклики та умови.

Таблиця 1.1.

Відмінності між компетенцією та компетентністю

Параметр	Компетенція	Компетентність
Визначення	Сукупність знань і навичок	Здатність застосовувати знання в реальних ситуаціях
Структура	Знання, навички, досвід	Когнітивний, мотиваційний і регулятивний компоненти
Фокус	Конкретна діяльність	Інтеграція знань і особистісних якостей
Функції	Оцінка та розвиток	Адаптація та соціальна взаємодія
Особливості	Вимірюваність	Багатовимірність і динамічність

Джерело: авторське

Відмінності між компетентністю та компетенцією полягають у тому, що компетентність охоплює знання, навички та вміння, які необхідні для виконання конкретних завдань або функцій у певній сфері, має відповідну структуру (технічні навички, аналітичні здібності та управлінські навички) і зосереджена на конкретних завданнях чи ролях у професії.

А компетенція є поняттям, що включає знання і навички й здатність застосовувати їх у реальних ситуаціях. Її структура охоплює когнітивний (знання), мотиваційний (внутрішня готовність) та регулятивний (управління емоціями) компоненти. Має професійні аспекти й особистісні якості, такі як відповідальність і готовність до співпраці.

Хоча компетентність і компетенція мають спільні риси, вони також відрізняються за своїм змістом і функціями в професійній діяльності. Розуміння цих відмінностей є важливим для формування ефективних програм навчання та розвитку фахівців у різних сферах.

Обидва терміни використовують системний підхід до оцінки фахівців. Це означає, що оцінка компетентності або компетенції враховує різні аспекти діяльності особи, включаючи знання, навички, досвід та особистісні якості.

У формуванні поняття компетентність і компетенція застосовуються такі фактори діяльності особистості як постійний розвиток; динамічність; накопичення знань, вмінь, навичок; досвід; зосередженість на фаховій ролі.

Компетентність і компетенція є динамічними концепціями, що вимагають постійного розвитку та вдосконалення. Фахівці повинні бути готовими до навчання протягом усього життя для підтримки своєї професійної придатності.

Отже, для формування поняття компетентності ми виокремимо певні характеристики, які описують її сутність.

Компетентність – це інтегративна характеристика особистості, яка поєднує в собі знання, уміння, навички та досвід, а також здатність ефективно діяти у певній професійній сфері з використанням мотиваційного, когнітивного, поведінкового та ціннісно-смыслового компонентів і проявляється у готовності та здатності вирішувати професійні завдання і проблеми.

Компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, які виступають як потенційна можливість і можуть проявитися у компетентності.

Компетенція виступає як наперед задана соціальна норма до освітньої підготовки та вимога до освітньої діяльності і до кола повноважень у певній трудовій сфері.

Таким чином, наукове осмислення цих понять дозволяє створити теоретичне підґрунтя для розробки ефективних освітніх програм та систем оцінювання, спрямованих на формування компетентних фахівців у різних галузях.

На основі проаналізованих джерел можна виділити наступні основні види компетентностей, визначені різними дослідниками представленими у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Авторство виокремлених компетенцій

Автор	Компетентності
За О. Пометун: [125].	Ключові (надпредметні) компетентності; загальногалузеві компетентності; предметні компетентності.
За ОЕСР (Організація економічного співробітництва і розвитку): [169, 129]	Автономна діяльність; інтерактивне використання засобів; уміння функціонувати у соціально гетерогенних групах.
За Європейською Комісією: [129,108].	Спілкування рідною мовою; спілкування іноземною мовою; математична компетентність; базові компетентності у галузі науки і техніки; цифрова компетентність; вміння вчитися; міжособистісна, міжкультурна і соціальна компетентності; громадянська компетентність; підприємливість; культурологічна компетентність.
Головань М.С. [37,38]	Інформаційна компетентність.
Данилевич Л.А. [48]	Соціально-психологічна компетентність.
Кравчинська Т. [81]	Громадянська компетентність.
Мамчур Л.І. [94]	Комунікативна компетентність.
Бондарчук О.І. [44]	Професійна компетентність.
Карамушка Л.М. [98]	Психологічна (рефлексивна) компетентність

Джерело: авторське

Таким чином, різні дослідники пропонують різні класифікації компетентностей, але більшість з них включають комунікативні, соціальні, інформаційні та професійні аспекти, які формують наукову основу для дефініцій.

Варто зазначити, що цей перелік не є вичерпним, оскільки багато інших вітчизняних та зарубіжних дослідників також займаються вивченням різних видів компетентностей.

Так, наприклад у Рекомендаціях Ради ЄС щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя ухвалених у травні 2018 року. Рекомендації спрямовані на підтримку держав-членів ЄС у забезпеченні

якісної освіти та навчання. Вони є довідковим інструментом для зацікавлених сторін у сфері освіти та навчання [129,92,108]. Зазначені основні характеристики цих рекомендацій, визначено вісім ключових компетентностей, необхідних громадянам для особистої реалізації, здорового способу життя, працевлаштування, активного громадянського життя та соціальної інклюзії.

Компетентність трактується як комбінація знань, навичок і психологічних установок. Усі ключові компетентності вважаються однаково важливими. Компетентності розвиваються протягом усього життя через формальне, неформальне та інформальне навчання.

Визначені компетентності включають: грамотність, багатомовну компетентність, математичну компетентність, цифрову компетентність, особистісну та соціальну компетентність, громадянську компетентність, підприємницьку компетентність, культурну обізнаність та самовираження.

Цифрова компетентність включає наступні знання та навички. До знаннєвого компоненту відносять: знання основних функцій та способів використання різноманітних цифрових пристроїв, програмного забезпечення та мереж розуміння принципів, механізмів та логіки функціонування цифрових технологій; усвідомлення можливостей, обмежень, наслідків та ризиків використання цифрових технологій; розуміння правових та етичних принципів, пов'язаних з використанням цифрових технологій.

До навичок відносять – інформаційну грамотність та грамотність щодо роботи з даними; комунікацію та співпрацю в цифровому середовищі; створення цифрового контенту, включаючи програмування; забезпечення безпеки, включаючи цифрове благополуччя та кібербезпеку; вирішення проблем у цифровому середовищі; критичне оцінювання достовірності та надійності інформації; управління та захист особистої інформації та цифрової ідентичності; ефективна взаємодія з програмами, пристроями, штучним інтелектом та роботами.

Складові характеристики для формування компетентностей такі :

критичне та відповідальне ставлення до використання цифрових технологій; етичний, безпечний та відповідальний підхід до взаємодії з цифровими технологіями, відкритість до навчання новим цифровим технологіям.

Основні типи компетентностей можна класифікувати за різними критеріями, включаючи професійну, соціальну, комунікативну та інші. Проаналізуємо основні типи компетентностей, виокремлених в психолого-педагогічних джерелах такі як когнітивна, професійна, соціальна, комунікативна, емоційно-вольова, конфліктологічна компетентність [44, 68,76, 94,104,102].

Когнітивна компетентність фахівця – цей тип компетентностей стосується здатності до навчання та адаптації до нових умов. В її структуру входять: критичне мислення (уміння аналізувати інформацію і робити обґрунтовані висновки); проблемне мислення (здатність знаходити рішення для складних ситуацій); гнучкість мислення (уміння адаптуватися до нових умов і змінювати підходи в залежності від ситуації) [48,102].

Професійна компетентність як інтегрована компетентність охоплює знання, навички та вміння, необхідні для виконання конкретних професійних завдань. І складається з технічних навичок (знання специфічних інструментів і технологій, що використовуються в професії); аналітичних здібностей (уміння аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення на основі отриманих даних); управлінських навичок (здатність організовувати робочі процеси, керувати командою та проектами) [48; 44].

Соціальна компетентність – цей тип стосується здатності ефективно взаємодіяти з іншими людьми. Вона включає: емпатію, співпрацю; культурну обізнаність. Емпатія – здатність розуміти й відчувати емоції інших людей. Співпраця – уміння працювати в команді та досягати спільних цілей. Культурна обізнаність – розуміння різноманітності культур і вміння адаптувати свою поведінку відповідно до культурних контекстів [48].

Комунікативна компетентність – охоплює навички ефективного спілкування. Вона складається з вербальних навичок (уміння чітко

висловлювати свої думки та ідеї); невербальних навичок (здатності використовувати мову тіла, інтонацію та інші невербальні засоби для передачі інформації); слухання (активне слухання для розуміння потреб і думок інших) [94,44].

Емоційна компетентність характеризується здатністю управляти своїми емоціями та емоціями інших. Її структура складається з саморегуляції – уміння контролювати свої емоції в стресових ситуаціях. Соціальної свідомості – розуміння емоцій інших людей і реагування на них адекватно та мотивації як внутрішнього бажання досягати цілей і підтримувати позитивний емоційний стан [44].

Важлива для нашого дослідження – конфліктологічна компетентність. Цей тип є особливо важливим у соціономічних професіях, які тісно взаємодіють з людьми, такими як психологи або медіатори та інші. Структура конфліктологічної компетентності наступна: вміння управляти конфліктами (знання технік вирішення конфліктів і уміння їх застосовувати); аналіз конфліктів (здатність розпізнавати причини конфліктів і їх динаміку); медіація (уміння виступати посередником у конфліктах для досягнення конструктивного вирішення) [27,32,39,44].

Кожен з цих типів компетентностей є важливим для успішної професійної діяльності. Вони взаємопов'язані і доповнюють один одного, формуючи цілісну картину професійного розвитку особистості. Розвиток цих компетенцій є критично важливим у сучасному світі, де зміни відбуваються швидко, а вимоги до фахівців постійно зростають.

У психолого-педагогічних джерелах такі науковці як Т.Григоренко [44]; С.Калаур [68]; Л. Мухіна [102] виокремлюють критерії оцінки компетентності, які можуть варіюватися в залежності від конкретної сфери діяльності та контексту, але загалом вони включають кілька основних аспектів. Основними критеріями, які використовуються для оцінки компетентності, так важливою для нашого дослідження, зокрема в контексті конфліктологічної компетентності є:

- 1) По-перше, знання – теоретичні знання (конфліктологічні: природа конфліктів, причини, стадії розвитку, методи вирішення).
- 2) По-друге, спеціалізовані знання – знання специфічних стратегій і технік управління конфліктами.
- 3) По-третє, практичні навички такі як уміння застосовувати теоретичні знання на практиці, зокрема вміння вести переговори, медіацію та конструктивну комунікацію, а також вміння аналізувати ситуації – це здатність розпізнавати конфлікти та оцінювати їх динаміку.
- 4) По-четверте, комунікативні здібності, які функціонують за умов ефективного спілкування (здатності до активного слухання, вираження своїх думок і емоцій, а також підтримки конструктивного діалогу); взаємодії з учасниками конфлікту (вмінням налагоджувати контакт і співпрацю з усіма сторонами конфлікту).
- 5) По-п'яте, рефлексія, яка досягається за умови проводити самоаналіз (здатність аналізувати власний досвід у вирішенні конфліктів і готовність до корекції своєї поведінки); вміння вчитися на власних помилках (здатність використовувати отриманий досвід для покращення майбутніх дій).
- 6) По-шосте, емоційна стійкість. Її прояви відбуваються при умові контролю емоцій – здатності управляти своїми емоціями під час конфлікту та зберігати спокій у стресових ситуаціях. А також прояву емпатії – здатності розуміти емоції інших учасників конфлікту та реагувати на них адекватно.
- 7) По-сьоме, мотивація як готовність до навчання – оцінка мотивації студента або фахівця до розвитку своїх навичок у сфері конфліктології. І прояву толерантності як прийняття важливої цінності для конструктивного вирішення конфліктів.
- 8) По-восьме, результативність у прояві успішного вирішення конфліктів – оцінці ефективності застосування знань і навичок у реальних ситуаціях, а також здатність досягати позитивних результатів у процесі управління конфліктами. Виявлення задоволеності учасників процесу після вирішення конфлікту.

Ці критерії допомагають комплексно оцінити рівень компетентності фахівця, враховуючи як теоретичні знання, так і практичні навички, необхідні для успішного управління конфліктами в професійній діяльності.

Отже, здійснивши аналіз наукових психолого-педагогічних джерел, ми можемо зробити висновки, що дефініції «компетеність» і «компетенція» мають спільні і відмінні характеристики. До спільних характеристик відносимо системний підхід до оцінки фахівців, який використовується у змісті обох термінів. Це означає, що оцінка компетентності або компетенції враховує різні аспекти діяльності особи, включаючи знання, навички, досвід та особистісні якості.

У формуванні поняття компетентність і компетенція застосовуються такі чинники діяльності особистості як постійний розвиток; динамічність; накопичення знань, вмінь, навичок; досвід; зосередженість на фаховій ролі.

Компетентність і компетенція є динамічними концепціями, що вимагають постійного розвитку та вдосконалення. Фахівці повинні бути готовими до навчання протягом усього життя для підтримки своєї професійної придатності.

Відмінності між компетентністю та компетенцією наступні: компетентність охоплює знання, навички та вміння, які необхідні для виконання конкретних завдань або функцій у певній сфері. Має відповідну структуру – це технічні навички, аналітичні здібності та управлінські навички, а також зосереджена на конкретних завданнях чи ролях у професії.

Компетенція є поняттям, яке включає знання і навички й здатність застосовувати їх у реальних ситуаціях. Її структура охоплює когнітивний (знання), мотиваційний (внутрішня готовність) та регулятивний (управління емоціями) компоненти. Має професійні аспекти й особистісні якості, такі як відповідальність і готовність до співпраці.

1.2. Професійні компетентності фахівців з психології

Ситуація в Україні сьогодні є такою, коли психологи професіонали повинні мати комплекс надзвичайно високих професійних й особистісних компетентностей, які допоможуть їм долати професійні й особистісні життєві кризи. А це можливо тільки за умови переходу від знаннєвого (гностичного) напрямку у навчальному процесі до компетентнісного напрямку, коли акцентуація у навчальному процесі робиться на формування відповідних компетенцій (або комплексу), які мають випереджувальний характер і спрямовані на майбутню професію, а також орієнтують фахівця психолога на постійні зміни соціального і професійного життя.

Дослідженню професійних компетентностей психологів присвятили свої праці такі українські та зарубіжні науковці. Українські науковці: С. Демченко, Т.Григоренко, Н. Завіниченко, Є. Кузьмін, Є. Сидоренко, І. Кох, Л. Лепіхова, В.Панок, Н. Чепелева, Н. Шевченко, Ж. Вірна, Л. Карамушка, З. Карпенко, С.Максименко, Мухіна, Т. Титаренко та інші. Зарубіжні науковці: А. Маркова В.Татенко А. Бермус В. Болотов, Дж. Чіверс (Geoff Chivers), Г. Чітем (Graham Cheetham), М. Кейн (Michael T. Kane), К. Елісоном (Kevin W. Allison) та інші.

Більшість авторів приділяють увагу формуванню базових компетентностей психологів, а також досліджують професійно-орієнтовані компетентності. Науковці розглядають професійну компетентність психолога як складне цілісне особистісне утворення, що включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. Наведемо приклади наукових доробків українських фахівців у галузі компетентнісного підходу:

- С. Максименко розробив концепцію генетичної психології, яка дозволяє досліджувати процес становлення професійної компетентності психолога [91];
- Л. Карамушка досліджувала організаційно-психологічні чинники формування професійної компетентності психологів, зокрема в освітніх організаціях [70];

- Н. Чепелева розробила концепцію особистісної підготовки психолога-практика, виділила основні складові професійної компетентності психолога [44,102];
- В. Панок обґрунтував структуру професійної компетентності практичного психолога, виділивши три рівні: загальнонауковий, практично-психологічний та спеціально-психологічний [111];
- Т. Григоренко є автором нової моделі формування професійних компетентностей психологів, виділила компоненти професійної компетентності клінічного психолога (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний), визначила рівні та критерії їх сформованості, запропонувала чотири рівні сформованості визначених компонентів (високий, достатній, середній та низький) [44]
- Н. Пов'якель досліджувала саморегуляцію професійного мислення психолога-практика як складову його професійної компетентності [112].

Зарубіжні науковці: А. Маркова розробила психологічну концепцію професіоналізму, виділила види професійної компетентності; А.Бермус досліджував проблеми та перспективи реалізації компетентнісного підходу в освіті; В. Болотов вивчав компетентнісну модель як основу оцінки якості освіти та професійної компетентності [129].

Структуру професійної компетентності психолога в педагогічній та психологічній науці розглядали з точки зору компетентнісного підходу : особистісно-діяльнісного – Л. Анциферова, Є. Борисова, В. Бодров, М.Молоканов, Р. Шакуров; системно-структурного, культурологічного – Т.Буякас, Д. Оборіна, А. Пятінін, В. Шадріков; акмеологічного – К. Абульханова, А.Бодальов, А. Деркач, Н. Кузьміна, Л. Лаптев та інші [104].

Дослідники також вивчають психологічні чинники та умови формування професійної компетентності майбутніх психологів у процесі їх підготовки у закладах вищої освіти.

Науковці розглядають професійну компетентність психолога як складне цілісне особистісне утворення, яке складається з мотиваційного, когнітивного,

діяльнісного та рефлексивного компонентів. Вивченню підлягають психологічні чинники й умови формування професійної компетентності майбутніх психологів у процесі їх підготовки у закладах вищої освіти.

Професійна діяльність психолога – це складна багатоаспектна діяльність, яка характеризується певними особливостями і спрямована на надання психологічної допомоги людям у подоланні життєвих труднощів та вирішенні проблем психічного здоров'я. Вимагає високого рівня професійної підготовки, включаючи отримання докторського ступеня та проходження супервізованої практики; передбачає застосування різноманітних технік та методів, заснованих на наукових дослідженнях, з урахуванням індивідуальних особливостей клієнта; характеризується специфічною взаємодією з клієнтом, втручанням у його психічне життя, що вимагає високого рівня соціальної та особистої відповідальності психолога; є потенційно афектогенною та містить комплекс соціально-психологічних компонентів, що впливають на особистість фахівця; вимагає постійного професійного розвитку, самовдосконалення та самопізнання психолога [44; 108,112].

Таким чином, професійна діяльність психолога – це складний процес надання психологічної допомоги, що вимагає високого рівня компетентності, відповідальності та постійного професійного зростання фахівця.

До основних видів діяльності психолога відносяться: просвітницько-пропагандистська, профілактична робота, психологічне консультування, психодіагностика, прогностика, психокорекція, психотерапія, соціально-психологічна реабілітація, дослідницька діяльність.

Ці види діяльності становлять цілісну систему, компоненти якої взаємопов'язані між собою. Результат психологічної допомоги зазвичай має комплексний ефект, що дозволяє клієнту отримати нові знання, навички профілактики проблем, розуміння себе, а також виробити нові установки та способи поведінки.

Практичний психолог може працювати в різних сферах, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, управління, економіка, юриспруденція

тощо. В кожній з цих сфер діяльність психолога має свою специфіку, але базується на зазначених вище основних видах роботи. Охарактеризуємо кожен з видів діяльності психолога.

Просвітницько-пропагандистська та профілактична діяльність психолога спрямована на підвищення психологічної культури населення та запобігання виникненню психологічних проблем, а також її завданнями є поширення психологічних знань, формування навичок психогігієни, пропаганда здорового способу життя. Методи цієї діяльності – лекції, семінари, тренінги, публікації в засобах масової інформації, створення інформаційних матеріалів [74;56].

Психологічне консультування як основний вид діяльності, спрямований на надання психологічної допомоги клієнтам у вирішенні їхніх проблем. Завданнями його є аналіз проблемної ситуації, пошук ресурсів клієнта, розробка стратегій вирішення проблеми. Методи, якими користується психолог – індивідуальні та групові консультації, активне слухання, психологічні техніки (наприклад, когнітивно-поведінкові) [55;56].

У психодіагностиці та прогностиці як виді діяльності головним для фахівця є вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості та прогнозування її поведінки. Фахівець зобов'язаний зібрати психологічну інформацію, оцінити психологічні характеристики, визначити потенціал розвитку особистості. І методами такого дослідження є психологічне тестування, спостереження, інтерв'ю, проективні методики [55;48].

Психокорекція та психотерапія у діяльності психолога робить акцент на усуненні відхилень у психічному та особистісному розвитку, сприяє відновленню психічного здоров'я. Завдання – це зміна неадаптивних форм поведінки, корекція емоційних станів, розвиток особистісного потенціалу. Методи для роботи індивідуальна та групова психотерапія, арт-терапія, когнітивно-поведінкова терапія, психоаналіз [48;44].

Соціально-психологічна реабілітація як вид діяльності забезпечує відновлення психологічного та соціального статусу особистості. Його

завданням є адаптація до нових умов життя, відновлення соціальних зв'язків, формування нових навичок. Застосовувані методи – це індивідуальні та групові заняття, тренінги соціальних навичок, психологічний супровід [44; 24].

Дослідницька діяльність психолога полягає в отриманні нових знань у галузі психології: вивчення психологічних феноменів, розробка нових методів діагностики та корекції, перевірка ефективності психологічних втручань. Методи, які використовуються фахівцем для її здійснення це – експериментальні дослідження, опитування, аналіз даних, розробка та апробація нових методик [21;24; 44].

Кожен з цих видів діяльності вимагає специфічних компетенцій та навичок, але всі вони взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення психологічного благополуччя особистості та суспільства в цілому.

З. Огороднійчук та А. Дубовик зазначили про важливість індивідуальних якостей особистості при формуванні професійної компетентності психолога [108;55]

Відповідно до професійного стандарту психологів «Практичний психолог закладу освіти» [118] та на основі проаналізованих науково-педагогічних джерел (Т. Григоренко [44]; Т. Лемак [87]; О. Петрунько [119]; Н. Пов'якель [112]; З.Огороднійчук [108], та інші) можна виділити наступні відповідності між видами діяльності психолога та професійними компетентностями:

- просвітницько-пропагандистська та профілактична робота психолога супроводжується такими компетентностями: комунікативною, соціально-психологічною, культурною;
- психологічне консультування супроводжується інтерперсональною та етичною компетентністю, емоційним інтелектом;
- в основі психодіагностики та прогностики лежать такі компетентності як технічна (володіння психодіагностичним інструментарієм), когнітивна (знання теорій та методів), аналітична (знання щодо аналізу й

синтезу отриманої інформації та здатністю формувати висновки);

- психокорекція та психотерапія як вид діяльності психолога потребує інтервенційну, теоретичну (знання психотерапевтичних підходів) та рефлексивну компетентності;

- соціально-психологічна реабілітація формується завдяки компетентностям у сфері розвитку та профілактики, міждисциплінарною компетентністю, компетентністю у сфері психосоціальної реабілітації;

- дослідницька діяльність складається з дослідницької, методологічної компетенцій, а також компетенції критичного мислення та вирішення психолого-педагогічних наукових проблем [118].

Кожен вид діяльності психолога вимагає комплексу компетентностей, які забезпечують ефективне виконання професійних завдань.

На основі проаналізованих джерел (Т.Григоренко [44]; Т. Лемак [87]; О.Петрунько [119]; Н.Пов'якель [112]; З.Огороднійчук [108], та інші) можна виділити наступні ключові професійні компетентності психолога:

- когнітивна компетентність, забезпечує глибокі теоретичні знання в галузі психології (знання закономірностей психічних процесів, станів, властивостей особистості тощо), супутніх дисциплін, формує розуміння методології та методів професійної діяльності психолога;

- комунікативна компетентність є основою для розвинених навичок професійного спілкування та взаємодії, вміння встановлювати та підтримувати психологічний контакт, здатність ясно висловлювати думки та активно слухати;

- особистісна компетентність прослідковується як розвинена рефлексія та самоаналіз особистості, її емоційна стабільність та стресостійкість, емпатійність, толерантність, гнучкість мислення тощо.

- етична компетентність це – дотримання фахівцем професійних етичних стандартів, розуміння меж професійної компетенції, конфіденційність та відповідальність у роботі з клієнтами тощо;

- соціальна компетентність професіонала це – розуміння

соціального контексту професійної діяльності, здатність працювати в команді фахівців, вміння враховувати культурні та соціальні особливості клієнтів;

- технічна компетентність фахівця – сформоване вміння трансформувати мету в конкретні діагностичні та дослідницькі методики, володіння психологічним інструментарієм та методами організації психологічних досліджень, здатність методично правильно проводити психодіагностику, психокорекцію та інші форми психологічного впливу. На нашу думку, потрібно до цієї компетентності додати й сформовані вміння й навички щодо володіння інформаційно-комунікаційними технологіями в онлайн-середовищі.

А також, у переліку важливих компетенцій для фахівця з психології повинна бути включена конфліктологічна компетентність, яка являє собою набір певних знань (знання про природу конфлікту, його структуру тощо), уміння передбачати дії опонентів, умінь впливати на опонентів, здійснювати ефективне спілкування – з огляду на вищезазначене, – це і є ознаками цієї компетентності. Розвиток вищезазначених компетентностей дозволяє психологу ефективно виконувати професійні обов'язки в різних сферах практичної діяльності.

На основі аналізу вищезазначених наукових джерел можна виділити такі основні тенденції у формуванні компетенцій психологів, відзначені українськими науковцями:

По-перше, перехід до компетентнісної парадигми. У сучасній вищій професійній освіті спостерігається перехід від традиційної знаннєвої системи освіти до компетентнісної парадигми, а це передбачає переорієнтацію освітньої системи вищої школи з процесу на результат та зв'язок з особистісно-орієнтованим і діяльнісним підходами.

По-друге, інтеграція педагогічних та психологічних знань. У фаховій підготовці психологів відзначається необхідність інтеграції педагогічних і психологічних знань і умінь. А це, в свою чергу, передбачає визначення принципів формування педагогічних компетентностей психологів, розробку

моделі педагогічних компетентностей психологів, впровадження мета-курсів з педагогічної компетентності для майбутніх психологів.

По-третє, формування ключових компетентностей фахівців. У сучасній психологічній освіті виділяється тенденція до цілеспрямованого розвитку професійно важливих якостей майбутніх психологів як умови їх професійного становлення. А це включає самовдосконалення, самовиховання, самоосвіту та самопізнання в галузі психології, і є важливим у формуванні професійних якостей.

По-четверте, у психолого-педагогічних джерелах науковці спрямовують свої погляди на структурування професійної компетентності. Дослідники виділяють у структурі професійної компетентності психологів такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, операційно-конативний, емоційно-регулятивний, рефлексивно-когнітивний, практико-орієнтований підходи.

По-п'яте, відзначається тенденція до посилення практичної спрямованості підготовки психологів, створення умов для формування у студентів практичного досвіду.

І шосте – це застосування інноваційних технологій навчання. Науковці наголошують на важливості впровадження сучасних інноваційних технологій у процес підготовки майбутніх психологів.

Таким чином, основні тенденції спрямовані на формування цілісної системи професійних компетентностей психологів з урахуванням сучасних вимог до фахівців цієї галузі.

Процес підготовки психологів в Україні супроводжується певними складнощами і особливостями становлення та адаптації до нових умов, тому відбувається осмислення зарубіжного досвіду і адаптації його до українських реалій. Наразі впроваджуються деякі міжнародні стандарти підготовки психологів, хоча цей процес все ще триває. Впроваджено стандарти кваліфікаційної підготовки фахівців рівнів бакалавра й магістра, затверджені Міністерством освіти і науки України. Освітні програми адаптуються до вимог Болонського процесу. Розроблено та затверджено професійні стандарти

«Практичний психолог закладу освіти» та «Практичний психолог (соціальна сфера)». Ці стандарти визначають загальні компетентності, трудові функції та вимоги до освіти психологів.

На сьогодні продовжує формуватися й формальне та інформальне освітнє середовище. Наприклад, додаткова післядипломна підготовка (сертифіковані курси, вебінари, психологічні школи тощо). Впроваджується вимога проходження додаткового навчання для надання психотерапевтичної допомоги. Таке навчання має відповідати стандартам міжнародних організацій або бути акредитованим ними.

Варто зазначити, що процес впровадження європейських стандартів в українську вищу освіту триває, і в майбутньому можливе приєднання університетів до цього стандарту. Аналіз українських та європейських стандартів підготовки психологів виявляє ряд відмінностей.

Стандарт EuroPsy визначає два основні типи компетентностей для психологів – первинні компетентності (ключові професійні навички, які поділяються на шість основних функцій: визначення цілей, аналіз потреб, постановка цілей, оцінювання, проведення індивідуального, групового та організаційного оцінювання). Коротко охарактеризуємо кожен з функцій : визначення цілей фахівця (його мотивація); аналіз потреб у професійній діяльності (усвідомлення свого місця у професійній ієрархії); постановка цілей у досягненні мети (изначення та підготовка послуг або продуктів); втручання (планування та проведення прямих і непрямих втручань); оцінка (планування та проведення оцінювань, аналіз ефективності втручань); комунікація (надання зворотного зв'язку, написання звітів тощо).

І додаткові компетентності, які визначаються як загальні професійні навички, які включають: професійну стратегію; постійний професійний розвиток; професійні відносини; наукові дослідження та розробки власних методик тощо; маркетинг та продажі власних доробків або послуг; управління обліком; управління практикою; забезпечення якості наданих послуг.

Незважаючи на відмінності зазначені у таблиці 1.3. «Відмінності у

фаховій підготовці європейських і українських психологів» Україна поступово рухається до гармонізації своїх стандартів з європейськими, зокрема через впровадження вимог EuroPsy в окремих університетах та розробку нових професійних стандартів.

Таблиця 1.3.

Відмінності у фаховій підготовці європейських і українських психологів

Ключові компоненти	Європейський стандарт EuroPsy	Українські стандарти
Структура освітніх програм	передбачає 5 років вищої психологічної освіти та 1 рік практики під супервізією.	Українські стандарти зазвичай включають 4 роки бакалаврату та 1,5-2 роки магістратури без обов'язкового року супервізованої практики
Компетентнісний підхід	EuroPsy базується на чітко визначеному наборі компетентностей, необхідних для професійної діяльності психолога	Українські стандарти також включають компетентнісний підхід, але він менш деталізований та структурований
Практична підготовка	Європейський стандарт надає більшого значення практичній підготовці, зокрема через обов'язковий рік супервізованої практики	В Україні практична підготовка менш тривала і не завжди передбачає систематичну супервізію
Професійна мобільність	EuroPsy, спрямований на забезпечення професійної мобільності психологів у межах Європейського Союзу.	Українські стандарти поки що не повністю інтегровані в європейську систему професійної мобільності
Сертифікація та реєстрація	У Європі діє єдина система сертифікації EuroPsy та Європейський реєстр психологів	В Україні відсутня єдина система сертифікації та реєстрації психологів на національному рівні
Безперервна освіта	EuroPsy вимагає постійного професійного розвитку та підтвердження кваліфікації	В Україні система безперервної освіти психологів менш формалізована

Джерело: авторське

Для отримання сертифікату EuroPsy психолог повинен продемонструвати достатній рівень володіння як первинними, так і додатковими компетентностями. Оцінювання компетентностей здійснюється за 4-бальною шкалою, де рівень 3 або 4 вважається достатнім для самостійної практики.

Стандарт EuroPsy визначає конкретні навички для спеціалістів-

психологів, які поділяються на дві основні категорії – первинні та додаткові компетентності.

Структуру професійних компетентностей фахівців з психології науковці розподілили так як показано на Рис.1.1. «Компоненти та елементи професійної компетентності виділені українською психолого-педагогічною наукою»

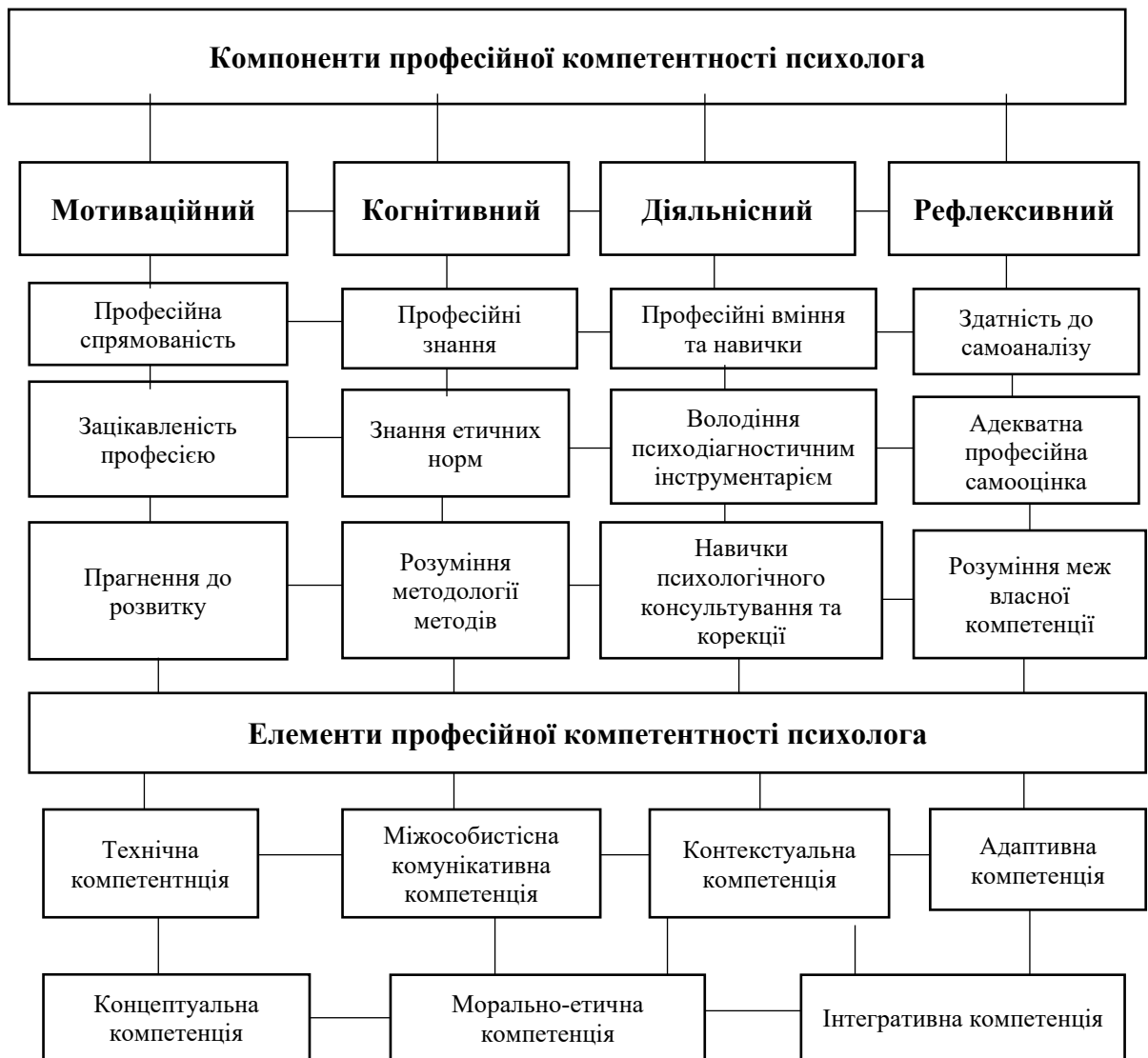

Рис.1.1. Компоненти та елементи професійної компетентності виділені українською психолого-педагогічною наукою

Джерело: авторське

Розглянемо детальніше зміст кожного з компонентів професійної компетентності психолога.

Мотиваційний компонент характеризується спонукальними силами, що

визначають професійну спрямованість психолога й характеризуються стійким інтересом до психології, бажанням працювати з людьми, допомагати їм. Це формує позитивне ставлення до професії, бажання вдосконалювати свою підготовку та розвиватися у обраній сфері. Сильна професійна мотивація спонукає психолога до постійного професійного зростання та самовдосконалення. Важливими є й ціннісні орієнтації (гуманістичні цінності, повага до особистості, визнання цінності психічного здоров'я). Мотиваційний компонент супроводжують і професійні установки такі як внутрішня мотивація до психологічної діяльності, готовність до постійного професійного розвитку, відкритість новому досвіду прагнення до самореалізації в професії, адекватне розуміння специфіки та вимог професії психолога тощо.

Мотиваційний компонент відіграє ключову роль в ефективності роботи психолога, впливаючи на різні аспекти його професійної діяльності. Наприклад, вплив мотиваційного компоненту на професійну спрямованість визначає професійні установки, інтереси та прагнення займатися психологічною роботою.

Він також є визначальним у якості роботи з клієнтами, бо внутрішня мотивація психолога сприяє підтримці психологічного здоров'я та кращого контакту з клієнтом. Вона забезпечує щире бажання допомогти, що є критично важливим для формування терапевтичного альянсу. На відміну від зовнішньої мотивації (наприклад, фокусу лише на оплаті), внутрішні мотиви допомагають психологу не нашкодити клієнту та досягти кращих результатів у роботі.

Отже, мотиваційний компонент є фундаментальним чинником ефективності роботи психолога, впливаючи на його професійну спрямованість, якість взаємодії з клієнтами, професійний розвиток та здатність долати професійні виклики.

Наступний компонент професійної компетентності психолога — це когнітивний компонент, який включає систему необхідних для ефективної діяльності психолога професійних знань: загальнопсихологічних, спеціальних, методологічних, міждисциплінарних, професійної етики та

інших.

На основі аналізу наукових джерел (Т. Григоренко [44]; Т. Лемак [87]; О.Петрунько [119]; Н. Пов'якель [112]; З. Огороднійчук [108], та інші) можна виділити такі основні риси когнітивного компонента у професійній діяльності психолога: система професійних знань (в галузі загальної, соціальної, вікової, клінічної та інших галузей психології); розуміння методології та методів психологічного дослідження; знання етичних норм та принципів психологічної діяльності; розвинені пізнавальні процеси, спостережливість та уважність до індивідуальних особливостей клієнтів; аналітичне та критичне мислення (здатність до узагальнення та структурування інформації); соціально-перцептивні здібності (точність сприйняття та розуміння інших людей). Важливим для психолога є здатність прогнозувати поведінку клієнтів й вміння інтерпретувати вербальні та невербальні її прояви. У когнітивному компоненті відслідковуються і рефлексивні навички – це високий рівень усвідомлення себе та розуміння інших. Здатність до самоаналізу власної професійної діяльності й адекватна професійна самооцінка.

Отже, когнітивний компонент забезпечує формування професійного тезаурусу психолога та є основою для розвитку його професійної компетентності.

Охарактеризуємо діяльнісний компонент професійної компетентності психолога. Цей компонент охоплює практичні вміння та навички, необхідні для реалізації професійних функцій: діагностичні вміння – здатність проводити психологічну діагностику, інтерпретувати результати. Консультативні навички – вміння проводити психологічне консультування, застосовувати різні техніки та підходи. Корекційно-розвивальні вміння – здатність розробляти та реалізовувати програми психологічної корекції та розвитку. До організаційних навичок належать: вміння планувати та організовувати професійну діяльність, керувати проектами. Комунікативні вміння супроводжуються навичками ефективної комунікації, активного слухання, емпатійного реагування.

Діяльнісний компонент відіграє ключову роль у формуванні практичних навичок психолога, забезпечуючи перехід від теоретичних знань до їх практичного застосування. Сприяє формуванню професійної компетентності, здатності застосовувати психологічні знання на практиці, вміння адаптувати теоретичні концепції до реальних ситуацій, набувати навичок професійної комунікації та взаємодії з клієнтами. Через практичну діяльність психолог набуває досвіду роботи з різними категоріями клієнтів, вчиться долати професійні виклики та труднощі. Розвиває власний професійний стиль.

Таким чином, діяльнісний компонент є ключовим у формуванні практичних навичок психолога, забезпечуючи інтеграцію теоретичних знань та практичного досвіду, розвиток професійної компетентності та стимулювання постійного професійного зростання.

І останній базовий компонент професійної компетентності психолога – це рефлексивний. Цей компонент пов'язаний зі здатністю до самоаналізу та саморегуляції професійної діяльності. Професійна самосвідомість – це усвідомлення себе як професіонала, розуміння своїх сильних і слабких сторін. Цей процес досягається самооцінкою (здатністю адекватно оцінювати свої професійні можливості та досягнення); саморегуляцією (вмінням керувати своїм емоційним станом, попереджати професійне вигорання); професійною рефлексією (здатністю аналізувати свою діяльність, виявляти помилки та знаходити шляхи їх виправлення); професійним самовдосконаленням (прагненням до постійного професійного розвитку, готовністю до навчання протягом життя).

Кожен з цих компонентів відіграє важливу роль у формуванні цілісної професійної компетентності психолога. Вони взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного, забезпечуючи ефективність професійної діяльності.

Керуючись дослідженнями українських вчених Т. Лемак [87]; З.Огороднійчук [108], О. Петрунько [119]; Н. Пов'якель [112] та інших можна виділити такі ключові елементи рефлексивного компонента у професійній

компетентності психолога: самоаналіз та самооцінка; адекватна професійна самооцінка (усвідомлення своїх сильних і слабких сторін як фахівця); професійна самосвідомість (усвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності); розуміння специфіки свого професійного «Я» (осмислення процесу і результатів професійної діяльності); саморегуляція та самовдосконалення (здатність керувати своїм емоційним станом); попередження професійного вигорання; прагнення до постійного професійного розвитку; аналіз проблемних ситуацій (здатність знаходити нові сенси власної діяльності через осмислення проблемно-конфліктних ситуацій); вміння аналізувати та виправляти недоліки з метою підвищення ефективності професійної діяльності; системна рефлексія (прагнення до пізнання себе та навколишнього світу); аналіз власних дій та ситуацій; пошук альтернативних варіантів вирішення професійних завдань.

Розвинений рефлексивний компонент дозволяє психологу усвідомлено підходити до своєї професійної діяльності, постійно вдосконалювати професійні навички та адаптуватися до нових викликів у роботі.

Аналізуючи джерела вищезазначених науковців можна виділити наступні аспекти взаємодії мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів у професійному становленні фахівця з психології такі як «системна взаємодія компонентів» професійної компетентності, «взаємне підсилення компонентів» та «інтеграція компонентів» професійної компетентності у фаховій діяльності психолога [44, 87, 119,112].

Отже, «системна взаємодія» компонентів професійної компетенції психологів характеризується у системному поєднанні всіх чотирьох компонентів, що сприяє утворенню цілісної системи професійного становлення психолога.

Наприклад, мотиваційний компонент стимулює розвиток когнітивного та діяльнісного компонентів, спонукаючи до набуття нових знань та вдосконалення практичних навичок. А когнітивний компонент забезпечує теоретичну базу для діяльнісного компонента та сприяє більш глибокій

рефлексії. За допомогою діяльнісного компонента можна застосовувати знання на практиці, що підкріплює мотивацію та стимулює подальший когнітивний розвиток. І нарешті, рефлексивний компонент забезпечує осмислення досвіду, отриманого в ході діяльності, що впливає на мотивацію та когнітивні структури.

Аспект «взаємне підсилення компонентів» характеризує взаємодію з точки зору сприятливого розвитку одного компонента за допомогою іншого або інших. Наприклад, підвищення професійної мотивації стимулює більш активне набуття знань та практичних навичок. А розширення теоретичних знань (когнітивний компонент) дозволяє більш ефективно діяти на практиці. Успішна практична діяльність підвищує мотивацію та стимулює подальше навчання. Розвинена рефлексія дозволяє краще усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, що впливає на мотивацію до самовдосконалення.

І такий аспект як «інтеграція компонентів» у професійній діяльності характеризується комплексним проявом – всі компоненти проявляються комплексно. Мотиваційний компонент забезпечує спрямованість та енергію для професійної діяльності. Когнітивний компонент надає необхідні знання та розуміння психологічних процесів. Діяльнісний компонент реалізує практичні навички роботи з клієнтами. Рефлексивний компонент дозволяє аналізувати результати діяльності та вдосконалювати професійну майстерність.

Таким чином, гармонійна взаємодія всіх компонентів забезпечує ефективне професійне становлення та розвиток фахівця з психології.

На нашу точку зору в цій структурі компетентностей не вистачає конфліктологічної компетентності. Яка доповнить дану структуру знаннями вміннями, навичками щодо толерантної взаємодії в умовах стресових ситуацій.

Основні компоненти професійної компетентності психолога включають кілька ключових складових, які забезпечують ефективність його діяльності. Відповідно до наукових джерел їх (компоненти) можна розділити на кілька категорій [44]; [87];[112]; [108]:

1. Когнітивний компонент психолога (його знання) повинен ґрунтуватися на глибоких теоретичних знаннях в галузі психології, включаючи основи психопатології, соціальної психології та розвитку особистості. Це також включає знання з суміжних дисциплін, таких як соціологія, педагогіка, філософія та інші.

2. Операційний компонент – це практичні вміння психолога, які формуються на здатності застосовувати психологічні знання для вирішення конкретних завдань, включаючи діагностику, консультування та терапію, а також вміння використовувати різноманітні методи і техніки в практичній діяльності, що є критично важливими.

3. Комуникативний компонент – це комунікаційні навички фахівця з вищою освітою: вміння ефективно взаємодіяти з клієнтами та колегами, розуміти їх мотиви і потреби, а також налагоджувати довірливі стосунки. Це також передбачає розвиток спостережливості до індивідуальних та групових процесів.

4. Морально-етичний компонент психолога формується з дотримання етичних принципів, етичних норм і стандартів професії, що включає конфіденційність, повагу до клієнтів та відповідальність за свої дії.

5. Адаптивна компетенція фахівця – це гнучкість і адаптивність (здатність передбачати зміни у професії і пристосовуватись до нових умов роботи) – є важливим у швидко змінюваному світі.

6. Інтегративна компетенція психолога передбачає системне мислення: вміння цілісно оцінювати ситуації та приймати рішення на основі комплексного аналізу інформації.

7. Самоосвіта та професійний розвиток. Навички самонавчання вкрай важливі для майбутнього фахівця це – постійне вдосконалення своїх знань і навичок через участь у тренінгах, семінарах та інших формах професійного розвитку.

Ці компоненти формують цілісну структуру професійної компетентності психолога і дозволяють йому ефективно виконувати свої

обов'язки, відповідати на виклики сучасної психологічної практики.

Проаналізувавши науково-психологічні і педагогічні джерела з питання професійної компетентності психолога та його підготовленості до професійної діяльності з'ясовуємо, що система підготовки майбутнього фахівця психолога, яка характеризується його особистими мотивами, переконанням, почуттями, поглядами, інтелектуальними й вольовими якостями, а також знаннями, вміннями, навичками, які проявляються у формуванні потенціалу особистості фахівця-психолога є дієздатною тільки за умови комплексного, системного й інтегративного підходу до формування освітніх програм з психології.

Важливою складовою професійних компетентностей є особистісні компетентності, такі як: готовність студента до професійної діяльності, яка є комплексом психофізіологічних, інтелектуальних, рефлексивних компонентів у їх взаємодії з запитамі соціального середовища і має складну динамічну структуру; вміння вирішувати діагностичні, корекційні, змістово-процесуальні, прогностичні завдання у ролі психолога.

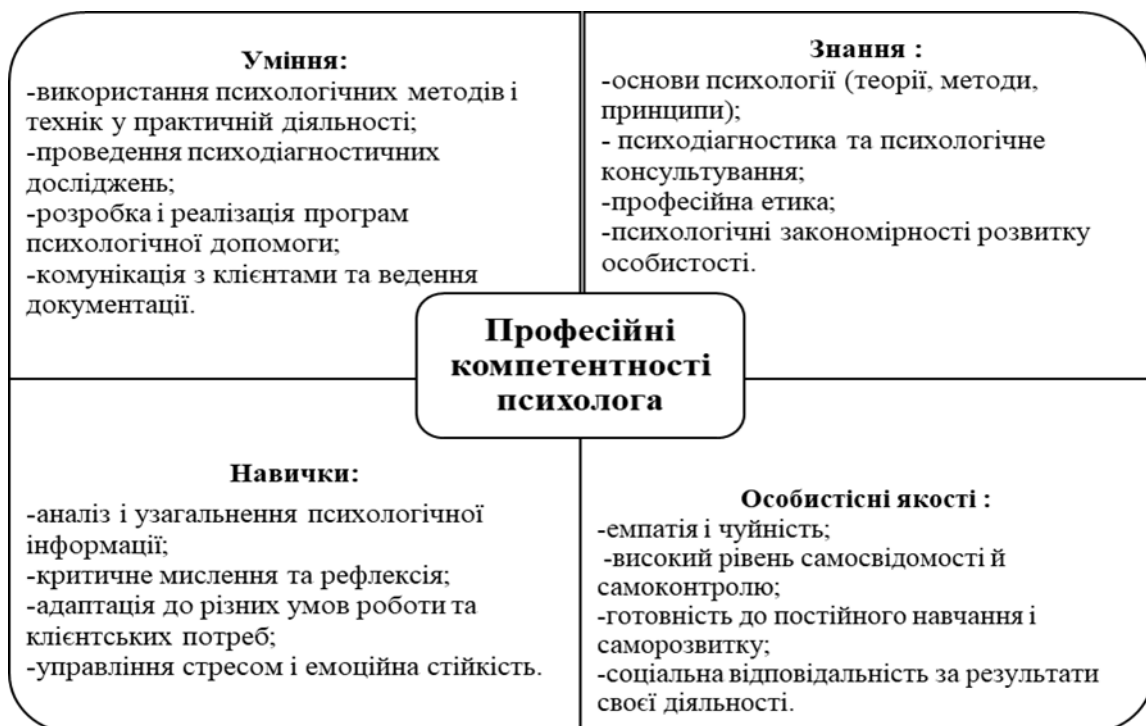

Рис. 1.2. Структура професійних компетентностей психолога (автора)

Джерело: авторське

Таким чином, професійні компетентності психолога є важливим аспектом його діяльності, які визначають ефективність роботи в різних сферах діяльності. Вони включають в себе знання, уміння, навички та особистісні якості, необхідні для успішного виконання професійних завдань.

1.3. Конфліктологічна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх психологів

Актуальність наукового дослідження конфліктологічної компетентності майбутніх психологів зумовлена наступними чинниками: зростаюча роль конфліктологічної компетентності; специфіка роботи психолога; сучасні виклики суспільства; недостатня розробленість проблеми.

Перший чинник – зростаюча роль конфліктологічної компетентності. Він характеризується тим, що конфліктологічна компетентність є важливою складовою професійної підготовки майбутніх психологів. Причина в тому, що вона забезпечує ефективну взаємодію фахівця у конфліктних ситуаціях, орієнтуючись на взаємовигідне задоволення потреб та інтересів усіх учасників конфлікту. І є показником якості професійно-педагогічної компетентності та необхідною складовою психолого-педагогічної компетентності. Сприяє поліпшенню якості індивідуальної діяльності, формуванню активної позиції у взаємодії з оточуючими, самоствердженню та соціалізації фахівця.

Чинник другий – характеризується специфікою роботи психолога. Професія психолога належить до соціономічних професій, що передбачають постійну роботу з людьми та інтенсивне спілкування. Це зумовлює необхідністю володіння навичками конструктивного вирішення конфліктів, здатності прогнозувати, аналізувати та розуміти можливі конфліктні ситуації, вмінням застосовувати широкий спектр стратегій поведінки в конфлікті.

Третім чинником актуальності цього напрямку дослідження є сучасні виклики суспільства. В умовах зростаючої напруженості та конфліктогенності сучасного суспільства зростає потреба у фахівцях, здатних ефективно

працювати в конфліктних ситуаціях. Підвищуються вимоги до професійної підготовки психологів у сфері конфліктології й виникає необхідність у розробці та впровадженні ефективних педагогічних технологій формування конфліктологічної компетентності.

І четвертим чинником актуальності проблеми дослідження конфліктологічної компетентності є недостатня розробленість цієї проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених конфліктологічній компетентності питання цілеспрямованого формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів потребує подальшого вивчення та систематизації. Існує потреба у розробці комплексних програм та технологій формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів.

Таким чином, дослідження конфліктологічної компетентності майбутніх психологів є актуальним та важливим для підвищення якості їх професійної підготовки та ефективності майбутньої діяльності.

Конфліктологічну компетентність досліджують такі науковці: А. Анцупов та А. Шипілов – розглядають конфліктологічну компетентність як складову соціально-психологічної компетентності [68, 44]; Л. Петровська, Т. Григоренко – досліджували структурні компоненти комунікативної компетентності [68,44]; Н.Самсонова – розглядає конфліктологічну компетентність як вид професійної готовності фахівця [68]; Г. Вошколуп – запропонувала визначення терміну «конфліктологічна компетентність» [68]; І. Козич – вважає конфліктологічну компетентність необхідною складовою професійної компетентності [68]; Л.Котлова – розглядає конфліктологічну компетентність як різновид професійної та соціальної компетентності [68]; О. Климентьева – визначає конфліктологічну компетентність як інтегроване особистісне утворення [68]; Л. Ярослав – розглядає конфліктологічну компетентність як когнітивно-регулятивну підструктуру професіоналізму особистості [68].

Існує кілька основних підходів до визначення конфліктологічної компетентності, які відображають різноманітні аспекти цього поняття:

Соціально-психологічний підхід. Конфліктологічна компетентність розглядається як частина соціальної компетентності, що включає в себе здатність ефективно взаємодіяти з оточенням у системі міжособистісних стосунків, розуміння природи конфліктів, володіння навичками неконфліктного спілкування та здатність до конструктивного вирішення конфліктів.

Когнітивно-регулятивний підхід. Цей підхід акцентує увагу на знаннях про конфлікт, володінні стратегіями поведінки в конфлікті, емоційній саморегуляції та особистісних властивостях, таких як емпатія та рефлексивність. Конфліктологічна компетентність розглядається як когнітивно-регулятивна підструктура професіоналізму особистості.

Інтеграційний підхід. Конфліктологічна компетентність визначається як інтегральна якість особистості, що поєднує інтелектуальні, емоційні, мотиваційні та саморегуляційні компоненти. Вона включає систему знань, умінь та навичок для аналізу, управління та самоуправління конфліктами.

Структурно-функціональний підхід. Цей підхід виділяє структурні компоненти конфліктологічної компетентності, такі як когнітивний (знання про конфлікти), емоційно-вольовий (управління емоціями), мотиваційний (спрямованість на конструктивне вирішення), рефлексивний (аналіз власного потенціалу) та поведінковий (стратегії поведінки в конфлікті). Кожен з цих підходів надає своє бачення того, що таке конфліктологічна компетентність і які її основні складові, відображаючи комплексність і багатогранність цього поняття і його функціональне призначення. Розглянемо його.

Всі зазначені в Таблиці 1.4. функції сприяють розумінню ролі такої компетентності як конфліктологічна, усвідомленню її багатофункціональним інструментом, що дозволяє фахівцю ефективно діяти в конфліктних ситуаціях, сприяти їх конструктивному вирішенню, а також, беззаперечно, сприяти професійному самовдосконаленню фахівця.

Таблиця 1.4.

Функції конфліктологічної компетентності (за Григоренко Т.В.)

Функції основні	Значення функцій
Мобілізаційна функція	Дозволяє фахівцю мобілізувати свої внутрішні ресурси та знання для ефективного вирішення конфліктної ситуації
Ціннісна функція	Сприяє формуванню конструктивного ставлення до конфліктів та їх ролі у професійному та особистому розвитку
Інтегративна функція	Забезпечує цілісне застосування знань, умінь та навичок для продуктивного вирішення конфліктів
Інформаційна функція	Дозволяє збирати, аналізувати та використовувати релевантну інформацію для розуміння причин та динаміки конфлікту
Прогностична функція	Дає можливість передбачати розвиток конфліктної ситуації та її можливі наслідки
Рефлексивна функція	Забезпечує здатність аналізувати власні дії та поведінку інших учасників конфлікту
Регулятивна функція	Дозволяє контролювати емоції та поведінку в конфліктній ситуації, спрямовуючи взаємодію у конструктивне русло
Перетворююча (додаткові функція)	Діє відносно конфліктогенного професійного середовища.
Пізнавальна (додаткова функція)	Реалізується у вигляді конфліктологічної пізнавальної діяльності
Функцію медіації (додаткова функція)	Дозволяє фахівцю виступати посередником у вирішенні конфліктів між іншими сторонами

Джерело: Т. Григоренко [44]

Згідно з дослідженням, О. Я. Анцупов та О. І. Шипілов виділяють наступні структурні компоненти конфліктологічної компетентності: знання про причини, механізми та закономірності виникнення, перебігу та завершення конфліктів; навички конструктивної поведінки на всіх етапах розвитку конфлікту; вміння діагностувати конфліктну ситуацію, прогнозувати її динаміку, не допускати деструктивних дій, прагнути конструктивного вирішення конфлікту. Ці компоненти розглядаються авторами як складова соціально-психологічної компетентності [68, с. 67] .

Згідно з дослідженнями, Т. М. Дзюба виділяє наступні компоненти конфліктологічної компетентності: когнітивний компонент – сукупність конфліктологічних знань ; операційний компонент – сукупність умінь і навичок врегулювання конфліктів; особистісний компонент – сукупність індивідуально-психологічних якостей, які проявляються в умовах конфліктної

ситуації та характеризують учасника як суб'єкта конфліктної взаємодії [68,с.69].

Така структура відображає комплексний підхід до розуміння конфліктологічної компетентності, поєднуючи теоретичні знання, практичні навички та особистісні характеристики фахівця.

Підсумовуючи дослідження науковців (Т. Григоренко ,[44]; А. Жданюк [57]; С. Калаур [66,68]; А. Левкович [86]; Ю. Михальчук [101]; Л. Мухіна [102] та інші) можна визначити такі основні складові конфліктологічної компетентності: когнітивний, операційний (діяльнісний), мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, рефлексивний, особистісний. Розглянемо більш детально кожний.

Когнітивний компонент конфліктологічної компетентності складається з системи науково-теоретичних знань про конфлікт та його аспекти; знань про причини, механізми та закономірності виникнення, перебігу та завершення конфліктів; знання про поведінку, спілкування, психологічні характеристики учасників конфлікту.

Операційний (діяльнісний) компонент – це навички конструктивної поведінки на всіх етапах розвитку конфлікту. Вміння діагностувати конфліктну ситуацію, прогнозувати її динаміку. Володіння стратегіями поведінки у конфлікті. Комунікативні вміння і навички.

Мотиваційно-ціннісний компонент – це спрямованість на конструктивне вирішення конфліктної ситуації й відсутність конфліктофобії.

Емоційно-вольовий компонент – здатність до свідомого управління своїм емоційно-вольовим станом у конфліктних ситуаціях, емоційна стійкість.

Рефлексивний компонент – це здатність до дослідження власного потенціалу, вміння реконструювати компоненти психологічного образу партнерів і конфліктних ситуацій.

Особистісний компонент – це емпатія, толерантність, відповідальність.

Деякі дослідники також виділяють: конструктивний компонент (вміння впливати на опонентів, формувати громадську думку); комунікативний

компонент (вміння ефективно спілкуватися з учасниками конфлікту).

Ця структура відображає комплексний характер конфліктологічної компетентності, що поєднує теоретичні знання, практичні навички та особистісні якості.

Згідно з дослідженням Б. Хасана, виділяються два рівні конфліктологічної компетентності: перший рівень передбачає здібності до розпізнання ознак наявного конфлікту, вміння оформлювати конфлікт для утримання втіленої в ньому суперечності, володіння засобами регулювання для вирішення конфлікту [102].

Другий рівень конфліктологічної компетентності складається з вміння проектувати та конструювати конфлікти в ситуації взаємодії й володіння способами організації продуктивно орієнтованої поведінки учасників конфлікту.

Ця структура відображає прогресію від базових навичок розпізнавання та управління конфліктами до більш складних умінь проектування та конструктивного використання конфліктних ситуацій.

На основі аналізу наукових джерел (Л.Мухіна [102]; Ю.Михальчук [101]; Т.Лемак [87]; А. Левкович [.86]; Л. Котлова [78]; О. Климентьєва [72]; С. Калаур [66]) можна виділити наступні основні рівні конфліктологічної компетентності:

- елементарний (низький) рівень – наявність загальних уявлень про конфлікти; низький рівень або відсутність знань про техніки вирішення конфліктів деструктивна поведінка в конфліктних ситуаціях;
- репродуктивний (середній) рівень – прояв інтересу до конфліктологічних знань, здатність частково модифікувати наявну систему знань про конструктивне вирішення конфліктів, непродуктивна поведінка в конфліктних ситуаціях;
- продуктивний (достатній) рівень – наявність системних знань про конфлікти та способи їх вирішення, здатність застосовувати конфліктологічні знання на практиці, а також мати конструктивну поведінку в більшості

конфліктних ситуацій;

- творчий (високий) рівень – це позитивна «Я-концепція», розвинені рефлексивні здібності щодо себе, партнера і ситуації в цілому, наявність антиципаційних здібностей (здатності передбачати результат дії), стійке використання технік конструктивного вирішення конфліктів.

Такий розподіл рівнів відображає поступове зростання конфліктологічної компетентності від базових уявлень до системних знань і навичок творчого застосування конфліктологічної компетентності на практиці.

Згідно з дослідженням, Г. В. Ложкін та Н. І. Пов'якель [89, с. 154] виділяють наступні елементи конфліктологічної компетентності – це знання і вміння.

Знання про причини виникнення конфлікту, закономірності його розвитку, особливості поведінки опонентів під час конфлікту, їх психологічні особливості тощо. Уміння прогнозувати дії та поведінку опонентів у конфлікті, можливості застосування різних прийомів конфліктної протидії, передумови ескалації та деескалації, його можливі наслідки тощо. Уміння психологічно впливати на учасників конфлікту, здійснювати профілактику виникнення конфліктних ситуацій, здійснювати ефективне спілкування між учасниками конфлікту з урахуванням їхніх особистісних відмінностей та емоційних станів.

Ця структура включає як теоретичні знання про конфлікти, так і практичні вміння щодо управління конфліктними ситуаціями.

Конфліктологічна компетентність має складну структуру, яку можна вивчати, спираючись на різні підходи. Розглядаючи різні варіанти структури комунікативної компетентності та компоненти, з яких вона може складатись можна зробити висновок, що знання та набуті навички відіграють вирішальну роль у формуванні конфліктологічної компетентності. Проте, слід також враховувати емоційну складову та особливості характеру і життєвого досвіду особистості.

З іншого боку, структура, запропонована Л.М. Цой показує, що автор поділяє конфліктологічну компетентність на складові. До них відносяться цілепокладання та ціледосягнення, комунікативність, рефлексивність, соціальність, готовність до розвитку. Важливу роль Л.М. Цой вбачає саме у здатності до самовизначення у конфліктах, цілеспрямованості, етичній та емоційній складових [68,с.150].

Конфліктологічна компетентність визначається як здатність особи адекватно реагувати на конфлікти, усвідомлювати їх природу та використовувати ефективні стратегії для їх вирішення. Вона включає в себе: когнітивний компонент – знання про конфлікти, їх структуру та етапи. Емоційно-вольовий компонент – здатність до саморегуляції та управління емоціями в конфліктних ситуаціях. Комунікативний компонент – навички ефективного спілкування та емпатії. Регулятивний компонент – емоційний, вольовий і рефлексивний елементи.

Структура конфліктологічної компетентності за А.А. Деркач є ширшою і відображає більше аспектів, порівняно з іншими авторами. Так, наприклад, до неї, окрім знань та умінь, входять ще регулятивний компонент, проектувальний, нормативний та мотиваційний, емоційний та моральний. Отже, надалі, спиратись ми будемо саме на неї [44, с.63].

Висновки до розділу 1

У першому розділі: «Теоретико-методологічні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів» – представлено результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми. Аналізуючи наукові психолого-педагогічні джерела, з'ясовано, що поняття «компетенції» і «компетентності» до сьогодні є психолого-педагогічною науковою проблемою і потребують уточнення, удосконалення, систематизації і розширення їх напрямків дослідження в галузі навчання фахівців різних галузей.

Отже, компетенція є основою у підготовці фахівця її обумовлюють як

норму або умову для професійного формування. А результатом такого формування, стане компетентність, в якій відобразяться індивідуальні та особистісні професійні показники.

Майбутній психолог – це результат взаємодії вмотивованого студента і системи підготовки фахівця у галузі психології в закладах вищої освіти України.

Аналізуючи науково-психологічні і педагогічні джерела з питання професійної компетентності психолога та його підготовленості до професійної діяльності з'ясовано, що система підготовки майбутнього фахівця психолога, яка характеризується його особистими мотивами, переконанням, почуттями, поглядами, інтелектуальними й вольовими якостями, а також знаннями, вміннями, навичками, які проявляються у формуванні потенціалу особистості фахівця-психолога є дієздатною тільки за умови комплексного, системного й інтегративного підходу до формування освітніх програм з психології.

А конфліктологічна компетентність – інтегративна властивість особистості, що проявляється у здатності особистості передбачати і попереджувати конфлікт, регулювати і вирішувати його у руслі продуктивної трансформаційної взаємодії. Виділяють такі функції конфліктологічної компетентності: превентивна, прогностична, конструктивна, рефлексивна та корекційна.

У першому розділі розкрито складові конфліктологічної компетентності особистості: мотиваційна, когнітивна та регуляційна. Мотиваційний компонент – це бажання та прагнення особистості до успіху, що є обов'язковою умовою для позитивного вирішення конфліктної ситуації. Когнітивний компонент – це система знань особистості про конфлікт, її способи поведінки у ньому та зміна відношення про конфлікту з негативного на позитивне, має дві складові інформаційну і креативну. Регулятивний компонент складається з трьох елементів: емоційного, вольового та рефлексивного.

У конфліктологічній компетентності фахівця виокремлено рівні

(елементарний (низький) рівень; репродуктивний (середній) рівень; продуктивний (достатній) рівень; творчий (високий) рівень).

Елементами конфліктологічної компетентності визначають знання і вміння. Знання про причини виникнення конфлікту, закономірності його розвитку, особливості поведінки опонентів під час конфлікту, їх психологічні особливості тощо.

Уміння прогнозувати дії та поведінку опонентів у конфлікті, можливості застосування різних прийомів конфліктної протидії, передумови ескалації та деескалації, його можливі наслідки тощо. Уміння психологічно впливати на учасників конфлікту, здійснювати профілактику виникнення конфліктних ситуацій, здійснювати ефективне спілкування між учасниками конфлікту з урахуванням їхніх особистісних відмінностей та емоційних станів.

Ця структура включає як теоретичні знання про конфлікти, так і практичні вміння щодо управління конфліктними ситуаціями.

Отже, в результаті дослідження встановлено інтегративний зв'язок між компетентнісним підходом у підготовці фахівця та його складовими – компетенціями і компетентностями, які є системним утворенням і дають можливість більш глибоко розуміти професійну спрямованість психолога.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

2.1. Теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів

Формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в українських закладах вищої освіти є важливим аспектом їхньої професійної підготовки. Цей процес спрямований на розвиток здатності ефективно попереджати та вирішувати конфлікти, що є невід'ємною частиною професійної діяльності психологів. Цю думку підтверджують такі дослідники як О.Дубовик[55], Т. Григоренко [44], С. Калаур [68], З. Огороднійчук [108], В. Панок [111], Н. Пов'якель[112], Д. Супрун [145], О.Петрунько [120] та інші.

Для формування конфліктологічної компетентності важливі наступні психологічні якості особистості: емоційна стабільність (здатність контролювати свої емоції та зберігати спокій у стресових ситуаціях); відкритість досвіду (готовність сприймати нову інформацію та різні точки зору). Толерантність – терпимість до відмінностей та здатність приймати інших; емпатія – вміння розуміти почуття та позицію іншої людини; гнучкість мислення – здатність розглядати ситуацію з різних сторін та знаходити нестандартні рішення; стресостійкість – вміння ефективно діяти в напружених ситуаціях; комунікативні навички – здатність ясно висловлювати свої думки та активно слухати інших; асертивність – вміння впевнено відстоювати свою позицію, поважаючи інтереси інших; рефлексивність – здатність до самоаналізу та критичного осмислення власної поведінки; соціальний інтелект – вміння розуміти поведінку людей та прогнозувати розвиток соціальних ситуацій [44;66;67].

Розвиток цих якостей сприяє формуванню конфліктологічної компетентності та дозволяє ефективно управляти конфліктними ситуаціями.

Конфліктологічна компетентність психолога формується в рамках декількох окремих компетентностей, які разом забезпечують здатність психолога ефективно вирішувати конфліктні ситуації та здійснювати діяльність з управління ними.

Формується конфліктологічна компетентність у ієрархії професійних компетентностей психолога: технічна компетенція, міжособистісна комунікативна компетенція, контекстуальна компетенція, адаптивна компетенція, інтегративна компетенція, рефлексивна компетенція [44; 67]. Охарактеризуємо кожну з них.

Технічна компетенція. Конфліктування є складною соціальною ситуацією, яка вимагає спеціалізованих знань про механізми виникнення й розвитку конфліктів. Психологічний фахівець повинен володіти технічними навичками для проведення діагностичних досліджень, що допомагають розуміти глибинні причини конфлікту.

Міжособистісна комунікативна компетенція. Вміле спілкування зі сторонами конфлікту є критично важливим аспектом формування конфліктологічної готовності. Психолог повинен мати розвинуті комунікативні навички, щоб інтерпретувати невербальні сигнали під час взаємодій із клієнтами або учасниками конфлікту.

Контекстуальна компетенція. Поняття «конфлікти» має різноманітні форми залежно від соціального контексту. Психолог повинен володіти знаннями щодо різних культурних особливостей та їх впливу на розвиток конфліктів. Ця інформаційна база дозволяє йому адаптуватися до конкретного середовища роботи.

Адаптивна компетенція. Здатність передбачати зміни в професії та швидко реагувати на них дуже актуально при роботі над конфліктними завданнями. Конфлікти можуть змінюватись швидкими темпами, тому необхідне постійно оновлювати свої методи та стратегії управління.

Інтегративна компетенція. Формування інтелектуальних можливостей для аналізу складних ситуацій є ключовою частиною підготовки фахівця до

роботи з конфліктами. Вміло поєднуючи різні види інформації, він може створювати ефективну конструктивну позицію стосовно рішення проблем.

Рефлексивна компетенція. Реалізація функцій перетворення ситуацій шляхом реконструкції наявних проблем та визначення їхніх причин також належить до складу конфліктологічної діяльності. Це допоможе не тільки виконувати певну роботу, але й пізнавати власні дії та результати своєї діяльності.

У підсумку, конфліктологічна компетентність складається з сукупності особистісних рис, знань, навичок та вмінь, які обумовлюють здатність керівника чи практичного психолога успішно вирішувати завдання з управлінням конфліктами. Вона включає технічні знання, міжособистісну комунікативну здатність, розуміння соціальної ситуації, адаптацію до нових умов, інтелектуальну міць для аналіз складних завдань і рефлексивну здатність до оцінки своїх дій

У попередньому розділі ми виокремили основні компоненти конфліктологічної компетентності: когнітивний, операційний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-регулятивний. А конфліктологічну компетентність розглянули як інтегративну здатність до вирішення конфліктних завдань.

Когнітивний компонент передбачає знання про природу, причини, механізми та закономірності конфліктів. Операційний компонент – практичні навички вирішення конфліктів, включаючи діагностику, прогнозування динаміки та реалізацію стратегій. Мотиваційно-ціннісний компонент – бажання і готовність займатися вирішенням конфліктів та орієнтація на безконфліктну взаємодію. Рефлексивно-регулятивний компонент – здатність до рефлексії та саморегуляції в умовах конфлікту.

В результаті моніторингу психолого-педагогічних джерел (Т.Григоренко [44]; Л. Долинська [54], В.Духневич [56], А. Жданюк [57], С. Калаур [68], І. Козич [73], Т. Лемак [87] О. Петрунько [120] та інші) з проблеми формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти нами виокремлено декілька напрямів, які

охоплюють кілька ключових аспектів, що сприяють розвитку знань, умінь і навичок у сфері управління конфліктами. Основними напрямками, виділеними в дослідженнях є:

1. Когнітивний напрям. Освоєння знань про природу конфліктів, їх причини, структуру та динаміку. Це включає вивчення теоретичних основ конфліктології, що дозволяє студентам зрозуміти логіку розвитку конфліктів та способи їх подолання.

2. Мотиваційно-ціннісний напрям. Формування ставлення до конфліктів і моделей поведінки в конфліктних ситуаціях. Цей напрямок акцентує увагу на цінностях і нормах поведінки, які впливають на готовність особи до конструктивного вирішення конфліктів.

3. Поведінковий напрям. Опанування практичних навичок взаємодії в конфлікті. Це включає в себе розвиток умінь використовувати різні стратегії і тактики поведінки для вирішення конфліктів, а також навчання прийомам конструктивної комунікації.

4. Комунікативний напрям. Розвиток комунікативних навичок, таких як активне слухання, емпатія та управління емоціями під час конфлікту. Цей напрямок важливий для ефективної взаємодії між учасниками конфлікту

5. Рефлексивний напрям. Розвиток здатності до самоаналізу та самопізнання. Студенти мають навчитися розуміти свою поведінку в конфліктних ситуаціях і адаптувати її для досягнення конструктивних результатів

Ці напрямки формування конфліктологічної компетентності є важливими для підготовки фахівців, здатних ефективно управляти конфліктами у різних сферах діяльності. Вони забезпечують комплексний підхід до навчання, що включає теоретичні знання, практичні навички та розвиток особистісних якостей, необхідних для успішної взаємодії в умовах конфлікту.

Підготовка психологів у напряму формування конфліктологічної компетентності у закладах вищої освіти України відбувається у декілька

етапів: теоретико-інформаційний, аналітико-діагностичний, практичний, рефлексійно-корекційний та творчо-перетворювальний (Ю. Михальчук [101], Л. Мухіна [102], О. Петрунко [119, 121], Л. Руденко [129]).

Теоретико-інформаційний етап (теоретична підготовка) характеризується вивченням теоретичних основ конфліктології, засвоєнням базових понять про конфлікт, його структуру, динаміку, види. Ознайомленням і вивченням з основними стратегіями поведінки в конфлікті.

Наступним етапом у формуванні конфліктологічної компетентності виокремлюємо аналітико-діагностичний, який реалізується за допомогою формування та розвитку навичок аналізу конфліктних ситуацій, діагностування причини та особливостей конфліктів, відпрацювання навичок виявлення конфліктогенів.

Практичний блок з формування конфліктологічної компетентності спрямований на розвиток умінь і навичок управління конфліктами. Він включає наступні компоненти: діагностика конфліктів, прогнозування конфліктів, попередження конфліктів, вирішення конфліктів, комунікативні навички, емоційна саморегуляція, практичне застосування.

Розглянемо кожний з етапів формування конфліктологічної компетентності у практичному блоці навчання фахівця.

Діагностичний компонент є важливою складовою конфліктологічної компетентності. Для нього важливі знання про природу конфліктів, їх види, причини виникнення та динаміку розвитку, розуміння структури конфлікту та його основних елементів, знання про методи та інструменти діагностики конфліктних ситуацій.

Під час практичного блоку формування конфліктологічної компетентності важливі вміння: здатність адекватно аналізувати конфліктну ситуацію, вміння чітко визначати вихідні параметри конфлікту, здатність виявляти причини конфлікту, вміння ідентифікувати учасників конфлікту та їхні особливості, здатність розпізнавати конфліктогени (чинники, що провокують конфлікт).

Практичний блок зазначеної компетентності сприяє формуванню навичок застосування діагностичних методик для аналізу конфліктів, практичні навички виявлення прихованих мотивів та інтересів сторін конфлікту, прогнозування розвитку конфліктної ситуації, вміння категоризувати конфліктні ситуації за типами, здатність уникати помилок в усвідомленні конфліктної ситуації (таких як «неадекватно зрозумілий конфлікт», «незрозумілий конфлікт», «хибно зрозумілий конфлікт»).

Формування цих знань, вмінь і навичок дозволяє розвинути діагностичний компонент конфліктологічної компетентності, що є основою для ефективного управління конфліктами та їх конструктивного вирішення.

Прогностичний компонент є важливою складовою конфліктологічної компетентності. Для його формування необхідні такі знання, вміння і навички:

- теоретичні знання про динаміку розвитку конфліктів, розуміння факторів, що впливають на ескалацію та деескалацію конфліктів, знання про можливі наслідки різних стратегій поведінки у конфлікті;
- вміння оцінювати потенційні ризики та переваги різних способів вирішення конфлікту, вміння передбачати наслідки конфлікту, здатність передбачати можливі варіанти розвитку конфліктної ситуації, здатність прогнозувати поведінку учасників конфлікту;
- навички аналізу конфліктної ситуації з урахуванням різних факторів впливу, практичні навички моделювання розвитку конфліктних ситуацій, навички розробки сценаріїв вирішення конфліктів з урахуванням прогнозованих наслідків, здатність розпізнавати ранні ознаки потенційних конфліктів [І. Сингаївська 133].

Розвиток цих знань, вмінь і навичок дозволяє сформувати прогностичний компонент конфліктологічної компетентності, що є важливим для ефективного управління конфліктами та їх попередження. Здатність прогнозувати розвиток конфліктних ситуацій дає можливість вчасно вживати превентивних заходів та обирати оптимальні стратегії вирішення конфліктів.

Попередження конфліктів. Для формування попереджувального

компоненту конфліктологічної компетентності важливі такі знання, вміння і навички:

- теоретичні знання про природу конфліктів та їх причини, Знання про методи профілактики конфліктів, розуміння конфліктогенів та факторів, що провокують конфлікти, розуміння ознак потенційних конфліктів на ранніх стадіях;
- вміння аналізувати конфліктогенне середовище, вміння створювати умови для конструктивної взаємодії, здатність виявляти потенційні джерела конфліктів, здатність прогнозувати можливі конфліктні ситуації;
- навички ефективної комунікації для запобігання конфліктам, практичні навички зниження напруженості у потенційно конфліктних ситуаціях, навички медіації та посередництва для попередження ескалації конфліктів, здатність застосовувати техніки для мінімізації деструктивних форм конфлікту.

Розвиток цих знань, вмінь і навичок дозволяє сформувати попереджувальний компонент конфліктологічної компетентності, що є важливим для ефективного запобігання виникненню деструктивних конфліктів. Здатність виявляти потенційні конфлікти на ранніх стадіях та вживати превентивних заходів є ключовою для створення здорового психологічного клімату в колективі та підтримки конструктивних відносин.

Для формування компоненту розв'язання (вирішення) конфлікту в рамках конфліктологічної компетентності важливі такі знання, вміння і навички (С. Філь [157,158] Т. Яхно [165]):

- теоретичні знання про стратегії та тактики вирішення конфліктів, знання про методи та техніки управління конфліктами, розуміння етапів процесу розв'язання конфліктів, розуміння психологічних аспектів поведінки людей у конфліктних ситуаціях;
- вміння вести переговори та знаходити компромісні рішення, вміння керувати емоціями (своїми та інших) у процесі вирішення конфлікту,

здатність обирати оптимальну стратегію вирішення конфлікту залежно від ситуації, здатність виявляти спільні інтереси сторін конфлікту;

- практичні навички медіації та фасилітації, навички активного слухання та ефективної комунікації, здатність застосовувати техніки деескалації конфлікту навички формулювання та пропонування конструктивних рішень, вміння створювати атмосферу довіри та співпраці між сторонами конфлікту

Розвиток вищезазначених знань, вмінь і навичок дозволяє сформувати компонент розв'язання (вирішення) конфлікту в рамках конфліктологічної компетентності. Це дає можливість ефективно вирішувати конфліктні ситуації, знаходити взаємовигідні рішення та трансформувати конфлікти у конструктивне русло. Здатність успішно розв'язувати конфлікти є ключовою для підтримки здорових відносин у колективі та досягнення спільних цілей.

Комунікативні навички характеризуються техніками активного слухання, навичками асертивної поведінки, вмінням вести переговори тощо.

Емоційна саморегуляція дозволяє володіти техніками управління емоціями в конфліктних ситуаціях, навичками стрес-менеджменту та інше.

Рефлексія характеризується вмінням аналізувати власну поведінку в конфлікті й здатністю до самокорекції.

Практичне застосування знань, вмінь навичок при формуванні конфліктологічної компетентності відбувається за допомогою таких інтерактивних технологій та методик навчання як рольові ігри та симуляції конфліктних ситуацій, аналіз кейсів, групові дискусії та обговорення тощо.

Цей блок забезпечує формування практичних навичок, необхідних для ефективного управління конфліктами в професійній діяльності психолога. Практичний етап у формуванні конфліктологічної компетентності здійснюється завдяки відпрацюванню навичок через тренінги, рольові ігри, аналіз кейсів.

Рефлексивно-корекційний етап (рефлексії та саморегуляції): здійснюється для розвитку уміння аналізувати власну поведінку у конфліктах

та адаптувати її до конструктивного вирішення ситуацій. Вироблення індивідуального стилю поведінки в конфлікті

Творчо-перетворювальний етап є останнім завершальним етапом у процесі розвитку та формування конфліктологічної компетентності. Він характеризується здатністю фахівця творчо підходити до вирішення конфліктів. конструктивно трансформувати конфліктні ситуації й сформованими навичками управління конфліктами. Такий поетапний підхід дозволяє системно формувати конфліктологічну компетентність майбутніх психологів, поєднуючи теоретичну підготовку з практичним відпрацюванням необхідних умінь та навичок.

Для забезпечення ефективного формування конфліктологічної компетентності використовуються інтерактивні методи навчання (групові дискусії, моделювання ситуацій), тренінги з розвитку комунікативних та медіативних навичок тощо. Використання моделі залученого навчання, яка акцентує увагу на активній участі студентів у процесі вирішення конфліктних ситуацій.

Критеріями сформованості конфліктологічної компетентності є: усвідомлення значущості цієї компетентності для професії психолога, здатність переводити деструктивні конфлікти в конструктивні, уміння аналізувати та застосовувати різноманітні стратегії поведінки у конфліктах, рефлексія власної поведінки та прагнення до подальшого розвитку.

Формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти України здійснюється через комплексний підхід, що поєднує теоретичну підготовку, практичне навчання та розвиток особистісних якостей. Це забезпечує готовність майбутніх фахівців ефективно працювати з конфліктами в професійній діяльності.

Програма формування конфліктологічної компетентності студентів складається з двох основних блоків: теоретичного і практичного.

Відповідно до когнітивного компоненту, теоретичний блок формування конфліктологічної компетентності включає освоєння системи знань про:

причини виникнення конфліктів, логіку розвитку конфліктних ситуацій, структуру конфлікту, динаміку конфлікту, способи подолання конфліктів, стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях. Види конфліктів, особливості поведінки людини в конфлікті, управління конфліктами. Цей блок спрямований на формування теоретичної бази знань про конфлікти, що є основою для розвитку практичних навичок управління конфліктними ситуаціями й формуванням знань про посередництво у вирішенні конфліктів.

У практичному блоці формування конфліктологічної компетентності опрацьовуються різноманітні методи діагностики конфліктів. Основні з них включають методи аналізу конфліктних ситуацій, використання кейсів, які описують конкретні конфліктні ситуації, для їх обговорення в групах. Це дозволяє учасникам виявити предмет конфлікту, зони розбіжностей та незадоволені потреби учасників. Кожен блок програми поєднує теоретичну підготовку (лекції) та практичне відпрацювання необхідних умінь і навичок. Загальна тривалість програми становить 2-3 кредита (60-90 годин).

У роботі з формуванням конфліктологічної компетентності студентів для оцінки їх рівня компетентності використовують нижче описані методики і методи.

Тестування та опитування, такі, наприклад, як методика «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів» (П. Хеппнер, Х. Петерсен), що включає оцінювання 18 тверджень для визначення рівня конфліктологічної компетентності. Або ж методика «Провідний тип поведінки у конфліктній ситуації» (К. Томас і Р. Кілман), яка допомагає виявити стилі поведінки особистості у конфлікті.

Рольові ігри та імітації. Учасники виконують ролі у змодельованих конфліктних ситуаціях, що дозволяє їм практикувати навички діагностики та вирішення конфліктів, а також спостерігати за динамікою взаємодії [143,147,149, 163].

Групове обговорення. Обговорення в малих групах, під час яких учасники готують пам'ятки про взаємодію зі «складними» особистостями в

конфлікті, що сприяє розвитку комунікативних навичок [143,147,149, 163].

Аналіз художніх творів. Дослідження конфліктів через призму сюжетів художніх фільмів для виявлення причин та наслідків конфліктних ситуацій [143,147,149, 163].

Складання інтелект-карт, наприклад, створення карт «Причини конфліктів», що допомагає систематизувати знання про різні аспекти конфліктної поведінки [143,147,149, 163].

Ці методи дозволяють не лише діагностувати наявні конфлікти, але й формувати навички конструктивного їх вирішення, що є важливим аспектом розвитку конфліктологічної компетентності.

В результаті моніторингу психолого-педагогічних джерел (Ю. Михальчук [101]; Л. Мухіна [102]; О. Петрунько [119, 121]; Л. Руденко [129]; А. Скок [138] ; С.Філь [157], Г. Сотська[143]; В. Панок [142] та інші) з проблеми формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти нами виокремлено декілька напрямів, які охоплюють кілька ключових аспектів, що сприяють розвитку знань, умінь і навичок у сфері управління конфліктами. Основними напрямками, виділеними в дослідженнях є: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, поведінковий, комунікативний та рефлексивний.

Підготовка психологів у напрямку формування конфліктологічної компетентності у закладах вищої освіти України відбувається у декілька етапів: теоретико-інформаційний, аналітико-діагностичний, практичний, рефлексійно-корекційний та творчо-перетворювальний. Такий поетапний підхід дозволяє системно формувати конфліктологічну компетентність майбутніх психологів, поєднуючи теоретичну підготовку з практичним відпрацюванням необхідних умінь та навичок. Програма формування конфліктологічної компетентності студентів складається з двох основних блоків: теоретичного і практичного

У роботі з формуванням конфліктологічної компетентності студентів для оцінки їх рівня компетентності використовують зазначені методики і

методи такі як тестування та опитування – методика «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів» (П. Хеппнер, Х. Петерсен), що включає оцінювання 18 тверджень для визначення рівня конфліктологічної компетентності. Або ж методика «Провідний тип поведінки у конфліктній ситуації» (К. Томас і Р. Кілман), рольові ігри та імітації групове обговорення, аналіз художніх творів, складання інтелект-карт та інші.

2.2.Обґрунтування етапів та методик емпіричного дослідження з формування конфліктологічної компетентності у студентів

Розвиток конфліктологічної компетентності студентів у освітньому процесі створює передумови до подальшої ефективної психологічної діяльності майбутніх психологів. Вміння прогнозувати, керувати та вирішувати конфлікти конструктивно, сприяє налагодженню взаємовідносин у системі «психолог-клієнт», «психолог-група» або ж «психолог-психолог», формуванню сприятливого психологічного клімату та психологічно-безпечного, толерантного середовища.

Організація та експериментальна база дослідження. Дослідження проходило на базі Університету економіки та права «КРОК». У дослідженні взяли участь 60 студентів віком від 25 до 45 років. Експериментальне дослідження *проходило у 4 етапи:*

1. На першому етапі проходило вивчення теоретико-методологічного матеріалу з проблем компетентнісного підходу до формування конфліктологічної компетентності майбутнього фахівця з психології в сучасних умовах.

2. На другому етапі відбувалося визначення вибірки, методів дослідження та організаційна підготовка до емпіричного дослідження.

3. На третьому етапі проходило емпіричне дослідження з виявлення конфліктологічної компетентності у студентів психологів магістратури.

4. На четвертому етапі здійснювалась обробка результатів та їхня інтерпретація і формулювання висновків, а також на основі зроблених

висновків була розроблена педагогічна модель та програма онлайн-тренінгу з формування конфліктологічної компетентності студентів психологів в умовах онлайн-навчання.

Для вирішення поставлених у кваліфікаційній роботі завдань, нами обрано такі методики:

- опитувальник К.Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів» [36,С.54] (Додаток Б);
- методика діагностики мотивації успіху та методика діагностики мотивації уникнення невдач Т. Елерса [73, с.146; 93, с. 37, с.40] (Додаток В,Д);
- методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова [16, с.222] (Додаток Ж);
- методика смисложиттєві орієнтації (СЖО) С.Д. Леонтьєва [93,с.25] (Додаток Е);
- тест на емоційний інтелект Холла [165,с. 28] (Додаток З);
- кейс-метод [80, с.96].

Опитувальник Кеннета Томаса [36,с.54] (Додаток Б): «Визначення способів регулювання конфліктів» може бути корисним інструментом для оцінки конфліктологічної компетентності студента-психолога. Запропонований опитувальник може допомогти у виявленні домінуючих стратегій поведінки в конфлікті. Опитувальник дозволяє визначити, які з п'яти основних стратегій поведінки в конфлікті переважають у студента: змагання (конкуренція), пристосування, компроміс, уникнення, співробітництво, розуміння власних домінуючих стратегій допоможе студенту-психологу усвідомити свої сильні та слабкі сторони в управлінні конфліктами.

Оцінка балансу між кооперацією та напористістю. Методика базується на двомірній моделі регулювання конфліктів, де враховуються: кооперація – увага до інтересів інших. Напористість – захист власних інтересів. Аналіз результатів дозволить оцінити наскільки студент здатний балансувати між цими двома вимірами.

Розвиток навичок самоаналізу. Проходження опитувальника та

інтерпретація результатів сприяють розвитку рефлексії та самоаналізу – важливих компонентів конфліктологічної компетентності психолога.

Визначення напрямків для вдосконалення. Виявлення менш розвинених стратегій поведінки в конфлікті допоможе студенту визначити, які аспекти конфліктологічної компетентності потребують додаткової уваги та розвитку.

Практичне застосування теоретичних знань. Робота з опитувальником дозволяє студенту застосувати на практиці теоретичні знання з конфліктології, що сприяє формуванню цілісної конфліктологічної компетентності.

Розвиток навичок діагностики для майбутніх психологів є корисним у напрямку освоєння методики Томаса і розширює діагностичний інструментарій студента, що є важливою складовою конфліктологічної компетентності.

Підготовка до роботи з клієнтами. Розуміння різних стратегій поведінки в конфлікті допоможе студенту-психологу краще розуміти поведінку клієнтів у конфліктних ситуаціях та ефективніше надавати їм допомогу.

Таким чином, опитувальник К.Томаса є ефективним інструментом для оцінки та розвитку конфліктологічної компетентності майбутнього психолога, сприяючи формуванню важливих професійних навичок та самопізнанню.

Методики діагностики мотивації успіху та уникнення невдач Т. Елерса можуть бути корисними інструментами для оцінки конфліктологічної компетентності студента-психолога [73, с.146-155; 93, с. 37, с.40] (Додаток В, Д). Розглянемо, як ці опитувальники можуть допомогти у визначенні та розвитку конфліктологічної компетентності:

Розуміння мотиваційної структури особистості. Ці методики дозволяють визначити домінуючу мотивацію студента – орієнтацію на успіх чи уникнення невдач. Це важливо для конфліктологічної компетентності, оскільки студенти з високою мотивацією успіху зазвичай більш схильні до активних стратегій вирішення конфліктів. Студенти з високою мотивацією уникнення невдач можуть бути більш схильними до стратегій уникнення або пристосування в конфліктних ситуаціях.

Прогнозування поведінки в конфліктних ситуаціях. Знання про домінуючу мотивацію дозволяє прогнозувати можливу поведінку студента в конфліктних ситуаціях: високо мотивовані на успіх студенти можуть бути більш схильними до конструктивного вирішення конфліктів. Студенти з високою мотивацією уникнення невдач можуть потребувати додаткової підтримки для активного залучення до вирішення конфліктів.

Розвиток самоусвідомлення. Проходження цих методик сприяє розвитку самоусвідомлення студента-психолога, що є важливим компонентом конфліктологічної компетентності.

Визначення напрямків для вдосконалення. Результати опитувальників можуть вказати на аспекти, які потребують розвитку студентам з високою мотивацією уникнення невдач може бути корисно розвивати навички впевненої поведінки в конфліктних ситуаціях. Студентам з високою мотивацією успіху може бути корисно розвивати емпатію та навички активного слухання.

Розуміння впливу мотивації на конфліктну поведінку. Ці методики допомагають студентам зрозуміти, як їхня мотивація впливає на поведінку в конфліктах, що є важливим для розвитку конфліктологічної компетентності.

Розвиток навичок діагностики. Освоєння методик Елерса розширює діагностичний інструментарій майбутнього психолога, що є важливою складовою конфліктологічної компетентності [73, с.146; 93, с. 37].

Підготовка до роботи з клієнтами. Розуміння впливу мотивації на поведінку в конфліктах допоможе студенту-психологу краще розуміти мотиви поведінки клієнтів у конфліктних ситуаціях.

Розвиток емоційного інтелекту це усвідомлення власної мотивації сприяє розвитку емоційного інтелекту, який є важливим компонентом конфліктологічної компетентності.

Таким чином, методики діагностики мотивації успіху та уникнення невдач Т. Елерса можуть бути ефективними інструментами для оцінки та розвитку конфліктологічної компетентності студента-психолога, сприяючи

формуванню важливих професійних навичок, самопізнанню та розумінню мотиваційних аспектів поведінки в конфліктних ситуаціях.

Методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова може бути корисним інструментом для оцінки конфліктологічної компетентності студента-психолога [16, с.222], (Додаток Ж).

Методика може допомогти у визначенні рівня рефлексивності і дозволяє виявити рівень розвитку рефлексивності як особистісної якості. Високий рівень рефлексивності є важливим компонентом конфліктологічної компетентності, оскільки сприяє кращому розумінню власних думок, почуттів та мотивів у конфліктних ситуаціях. Допомогає аналізувати поведінку інших учасників конфлікту, дозволяє більш ефективно регулювати власну поведінку в конфлікті.

В оцінці різних аспектів рефлексії методика враховує різні її види: ситуативна рефлексія – допомагає аналізувати поточну конфліктну ситуацію; ретроспективна рефлексія – сприяє аналізу минулого досвіду вирішення конфліктів; перспективна рефлексія – допомагає планувати майбутні дії в конфліктних ситуаціях.

Проходження методики розвитку самоусвідомлення допомагає безпосередньо студенту-психологу, що є важливим для конфліктологічної компетентності. Виявляє напрями для вдосконалення. Результати методики можуть вказати на аспекти рефлексивності, які потребують розвитку для підвищення конфліктологічної компетентності.

Методика оцінка здатності до самоаналізу дозволяє оцінити здатність студента до самоаналізу в конкретних життєвих ситуаціях, що є важливим для ефективного управління конфліктами та розвиває навички діагностики.

Освоєння методики А.Карпова розширює діагностичний інструментарій майбутнього психолога, що є важливою складовою конфліктологічної компетентності. Таким чином, методика діагностики рефлексивності А. Карпова є ефективним інструментом для оцінки та розвитку важливих аспектів конфліктологічної компетентності студента-психолога, сприяючи

формуванню навичок самоаналізу, розуміння інших та ефективного управління конфліктними ситуаціями [16, с.222], (Додаток Ж) .

Методика смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.А. Леонтьєва може бути корисним інструментом для оцінки конфліктологічної компетентності студента-психолога. Методика СЖО (Д.А. Леонтьєва) дозволяє оцінити загальний показник осмисленості життя, що є важливим для конфліктологічної компетентності. Студенти з вищим рівнем осмисленості життя зазвичай більш схильні до конструктивного вирішення конфліктів [93,с.25], (Додаток Е).

Аналіз цілей у житті. Субшкала «Цілі в житті» допомагає визначити наявність у студента цілей на майбутнє, що надають життю осмисленість, спрямованість і часову перспективу. Це важливо для розуміння довгострокових наслідків конфліктів та їх вирішення.

Оцінка процесу життя. Субшкала «Процес життя» відображає сприйняття студентом процесу свого життя як цікавого, емоційно насиченого і наповненого сенсом. Це може вказувати на здатність конструктивно сприймати конфліктні ситуації як частину життєвого досвіду.

Аналіз результативності життя. Субшкала «Результат життя» показує, наскільки студент задоволений прожитою частиною життя. Це може вказувати на здатність вчитися на минулому досвіді, що важливо для розвитку конфліктологічної компетентності.

Оцінка локусу контролю – «Я». Ця субшкала характеризує уявлення студента про себе як про сильну особистість, яка має достатню свободу вибору, щоб будувати своє життя відповідно до своїх цілей і уявлень про його сенс. Це важливо для розуміння власної ролі у виникненні та вирішенні конфліктів.

Аналіз локусу контролю-життя. Ця субшкала відображає переконання в тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя. Це важливо для розуміння можливості впливати на конфліктні ситуації та їх результати. Таким чином, методика СЖО

Д.А. Леонтьєва [93,с.25] може допомогти оцінити різні аспекти особистості студента-психолога, які важливі для формування конфліктологічної компетентності. Вона дозволяє виявити сильні та слабкі сторони у сприйнятті життя та власної ролі в ньому, що може бути використано для розвитку навичок управління конфліктами та їх конструктивного вирішення.

Тест на емоційний інтелект Холла може бути корисним інструментом для визначення конфліктологічної компетентності студента-психолога, оскільки емоційний інтелект є важливою складовою цієї компетентності [165,с.28], (Додаток 3).

Оцінка ключових компонентів емоційного інтелекту – Тест Холла оцінює п'ять ключових компонентів емоційного інтелекту, які безпосередньо пов'язані з конфліктологічною компетентністю:

Емоційна обізнаність – допомагає студенту краще розуміти емоції учасників конфлікту. Управління власними емоціями – цей процес важливий для збереження самоконтролю в конфліктних ситуаціях. Самомотивація – сприяє конструктивному підходу до вирішення конфліктів. Емпатія – дозволяє краще розуміти почуття та позиції інших сторін конфлікту. Розпізнавання емоцій інших людей – допомагає точніше оцінювати емоційний стан учасників конфлікту. Виявлення сильних і слабких сторін.

Результати тесту дозволяють визначити, які аспекти емоційного інтелекту у студента розвинені краще, а які потребують вдосконалення. Це важливо для цілеспрямованого розвитку конфліктологічної компетентності.

Прогнозування поведінки в конфлікті. Високі показники емоційного інтелекту за тестом Холла можуть вказувати на схильність студента до використання конструктивних стратегій вирішення конфліктів, таких як співробітництво та компроміс [165,с.28].

Оцінка здатності до саморегуляції. Шкала – «Управління власними емоціями» дозволяє оцінити здатність студента до емоційної саморегуляції, що є критично важливим для ефективного управління конфліктами.

Визначення рівня емпатії. Шкала – «Емпатія» допомагає оцінити

здатність студента до розуміння емоційних станів інших людей, що є ключовим для розвитку конфліктологічної компетентності.

Оцінка комунікативних навичок. Шкали – «Емоційна обізнаність» та «Розпізнавання емоцій інших людей» дають уявлення про комунікативні здібності студента, які є важливими для ефективного спілкування в конфліктних ситуаціях.

Виявлення потреби в додатковому навчанні. Низькі показники за певними шкалами тесту можуть вказувати на необхідність додаткового навчання та розвитку відповідних аспектів емоційного інтелекту для підвищення конфліктологічної компетентності.

Таким чином, тест на емоційний інтелект Холла може надати цінну інформацію про рівень розвитку різних компонентів емоційного інтелекту студента-психолога, які безпосередньо впливають на його конфліктологічну компетентність. Це дозволяє створити індивідуальний план розвитку для покращення навичок управління конфліктами.

Кейс-метод є потужним інструментом для визначення конфліктологічної компетентності студента-психолога [80, с.96].

Кейс-метод дозволяє оцінити здатність студента застосовувати теоретичні знання на практиці (оцінка практичних навичок). Використовуючи реальні або змодельовані конфліктні ситуації, можна визначити, наскільки ефективно студент може аналізувати конфліктну ситуацію, виявляти причини конфлікту, визначати стратегії поведінки учасників конфлікту, пропонувати конструктивні шляхи вирішення конфлікту.

Робота з кейсами сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок студентів (розвиток аналітичних здібностей). Це дозволяє оцінити їхню здатність до виокремлення ключових аспектів конфліктної ситуації, прогнозування можливих наслідків різних варіантів вирішення конфлікту, обґрунтовування власних рішень та рекомендацій.

Кейс-метод часто передбачає групове обговорення (оцінка комунікативних навичок), що дає можливість оцінити комунікативні навички

студента, зокрема: здатність чітко висловлювати свою думку, вміння активно слухати інших, навички ведення конструктивного діалогу, здатність до емпатії та розуміння позицій інших учасників конфлікту, виявлення рівня емоційного інтелекту [80, с.96].

Робота з кейсами, що описують емоційно напружені конфліктні ситуації, дозволяє оцінити здатність студента розпізнавати та управляти власними емоціями. Вміння розуміти емоційний стан учасників конфлікту та навички емоційної саморегуляції в стресових ситуаціях.

Кейси можуть містити етичні дилеми (оцінка етичної компетентності), що дозволяє визначити: розуміння студентом етичних норм професійної діяльності психолога, здатність приймати етично обґрунтовані рішення в складних ситуаціях, вміння балансувати між інтересами різних сторін конфлікту.

Аналіз власних дій та рішень (визначення рівня рефлексії) після роботи з кейсом дозволяє оцінити здатність студента до самоаналізу, вміння визнавати та виправляти власні помилки, готовність до постійного професійного самовдосконалення тощо.

Таким чином, кейс-метод є ефективним інструментом для комплексної оцінки конфліктологічної компетентності студента-психолога, дозволяючи визначити рівень розвитку ключових навичок та вмінь, необхідних для успішної роботи з конфліктами в майбутній професійній діяльності.

Отже, визначаючи методики для визначення конфліктологічної компетентності студента-психолога ми вибрали наступні методики як «Опитувальник К. Томаса», який визначає домінуючі стратегії поведінки в конфлікті (змагання, пристосування, компроміс, уникнення, співробітництво), оцінює баланс між кооперацією та напористістю, допомагає усвідомити власні сильні та слабкі сторони в управлінні конфліктами.

Методики Т. Елерса діагностують мотивацію до успіху та уникнення невдач, дозволяють прогнозувати поведінку в конфліктних ситуаціях, виявляють схильність до активних чи пасивних стратегій вирішення

конфліктів.

Методика А.В. Карпова оцінює рівень рефлексивності й визначає здатність до самоаналізу та розуміння інших у конфліктах, а також виявляє вміння планувати дії та прогнозувати наслідки в конфліктних ситуаціях.

Методика СЖО Д.А. Леонтьєва оцінює осмисленість життя та цілеспрямованість, виявляє здатність до конструктивного вирішення конфліктів, визначає локус контролю в конфліктних ситуаціях.

Тест емоційного інтелекту Холла оцінює здатність розуміти емоції та керувати ними, виявляє рівень емпатії та самомотивації, визначає вміння розпізнавати емоції інших у конфліктах.

Кейс-метод дозволяє оцінити практичні навички аналізу та вирішення конфліктів, виявляє здатність застосовувати теоретичні знання на практиці, оцінює комунікативні навички та етичну компетентність у конфліктних ситуаціях.

2.3. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження сформованої конфліктологічної компетентності студентів

Для вирішення поставлених завдань нами були обрані методики та проведено емпіричне дослідження. Ми розпочали наше дослідження з кейс-методу для діагностики рівня сформованості знань про конфлікти, у опитуваних, їх причини та наслідки. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху та уникнення невдач дозволить нам проаналізувати наскільки сильно студенти вмотивовані на досягнення успіху та позитивне вирішення конфліктних ситуацій, або ж вони вмотивовані на уникнення невдач, що в результаті може стати на заваді при досягненні успіху.

Комунікативна компетентність фахівця психологічної професії є частиною його професійної культури. Високий рівень їх розвитку, вміння правильно реагувати в складних ситуаціях на занятті і поза визначає і визначає його професіоналізм. Навички конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях є основою в його професійній діяльності. Тому кожному психологу

необхідно знати про психологічну природу конфлікту, його структуру та ефективні способи вирішення і попередження конфліктів. Надзвичайно важливо в даному контексті виявити рівень сформованості конфліктологічної компетентності майбутнього психолога. А для виявлення її когнітивного компоненту нам допоможе кейс-метод.

Надалі ми розглянемо та проаналізуємо отримані результати.

Рис. 2.1. Когнітивний компонент конфліктологічної компетентності

Джерело: авторське

Для діагностики когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності студентів ми використовували *кейс-метод*, щоб з'ясувати наскільки вони володіють необхідними знаннями щодо розуміння конфлікту та його причин і наслідків..

Аналіз отриманих результатів показав, що студенти добре знайомі з визначенням поняття конфлікт та динамікою його розвитку, адже правильну відповідь дали 82% студентів, які брали участь в експерименті. Такий же результат було отримано при відповіді на питання про наслідки конфлікту – 82% студентів відповіли, що конфлікт негативно вплинув на міжособистісні відносини учасників. Студенти розуміють сутність конфліктів та їх наслідки. Проте, при відповіді на питання, щодо складнощів, які призвели до конфлікту

тільки 55% студентів дали відповідь, вірну або близьку до вірної.

Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновки, що студенти володіють визначенням поняття «конфлікт» та знайомі з динамікою його розвитку. Опитані студенти також розуміють, які наслідки має конфлікт. Проте, виникають труднощі на етапі визначення причини виникнення конфлікту та розуміння, які саме інструменти допомагають продуктивно вирішувати конфлікти.

Аналіз результатів за опитувальником К. Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів» представлено у таблиці 2.1. Ця методика є однією з найпоширеніших для діагностики поведінки особи в конфліктній ситуації.

Таблиця 2.1

Діагностика поведінки особи в конфлікті

Способи поведінки у конфлікті	Високі (вимірювання у балах)	Високі (вимірювання у %)	Середні (вимірювання у балах)	Середні (вимірювання у %)	Низькі (вимірювання у балах)	Низькі (вимірювання у %)	Коефіцієнт кореляції
Суперництво	0.6	5	3.12	26	8.28	69	1.0
Співпраця	1.56	13	9.84	82	0.6	5	0.999549
Компроміс	4.8	40	7.2	60	0.0	0	1.0,
Уникнення	2.7	22,5	6.6	55	2.7	22,5	1.0
Пристосування	4.44	37	6.0	50	1.56	13	1.0

Джерело: авторське

Для інтерпретації результатів за методикою К. Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів» слід враховувати наступне: загальні принципи інтерпретації, кожен стиль поведінки оцінюється за шкалою від 0 до 12 балів. Домінуючим вважається стиль з найвищим балом, якщо кілька стилів мають близькі високі бали, це свідчить про ситуативне застосування різних стратегій (Додаток).

Інтерпретація за стилями. Суперництво: високий рівень (8-12 балів): схильність до конкуренції та відстоювання власних інтересів. Середній рівень

(4-7 балів) – помірне використання конкурентної стратегії. Низький рівень (0-3 бали) – уникнення прямої конфронтації.

Співпраця. Високий рівень (8-12 балів) – прагнення до взаємовигідних рішень. Середній рівень (4-7 балів) – готовність до співпраці в окремих ситуаціях. Низький рівень (0-3 бали) – рідко використовує кооперативний підхід.

Компроміс. Високий рівень (8-12 балів) – схильність до пошуку «золотої середини». Середній рівень (4-7 балів) – готовність йти на поступки в певних умовах. Низький рівень (0-3 бали) – рідко погоджується на взаємні поступки.

Уникнення. Високий рівень (8-12 балів) – тенденція до відходу від конфліктів. Середній рівень (4-7 балів) – ситуативне уникнення конфронтації. Низький рівень (0-3 бали) – рідко ухиляється від вирішення конфліктів.

Пристосування. Високий рівень (8-12 балів) – готовність поступатися власними інтересами. Середній рівень (4-7 балів) – ситуативна поступливість. Низький рівень (0-3 бали) – рідко жертвує власними інтересами.

Оптимальним вважається збалансоване використання всіх стилів залежно від ситуації. Надмірне переважання одного стилю може свідчити про недостатню гнучкість у вирішенні конфліктів. При інтерпретації важливо враховувати контекст і специфіку групи досліджуваних.

За результатами дослідження за методикою К. Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів» у групі студентів віком від 25 до 45 років проаналізуємо стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях.

Суперництво – у цій стратегії спостерігається чітка тенденція до низького рівня використання. Більшість студентів (69%) демонструють низький рівень суперництва, що свідчить про їхню схильність уникати конфронтації та агресивної поведінки у конфліктних ситуаціях.

Співпраця – домінуючою є середня схильність до співпраці, яку демонструють 82% студентів. Це вказує на готовність більшості учасників групи шукати взаємовигідні рішення та працювати разом для вирішення конфліктів.

Компроміс – стратегія компромісу також має переважно середній рівень вираженості (60%), з високим рівнем у 40% студентів. Це свідчить про готовність групи шукати рішення, які частково задовольняють інтереси обох сторін конфлікту.

Уникнення – устратегії уникнення переважає середній рівень (55%), з рівномірним розподілом між високим та низьким рівнями (по 22,5%). Це вказує на те, що значна частина групи схильна іноді відкладати вирішення конфліктів або ухилятися від них.

Пристосування – стратегія пристосування має переважно середній рівень вираженості (50%), з тенденцією до високого рівня (37%). Це свідчить про готовність багатьох студентів йти на поступки заради збереження відносин або уникнення загострення конфлікту.

Результати дослідження показують, що в даній групі студентів віком від 25 до 45 років переважають конструктивні стратегії вирішення конфліктів. Найбільш вираженими є стратегії співпраці та компромісу, що свідчить про зрілість та гнучкість учасників у підході до конфліктних ситуацій. Низький рівень суперництва вказує на прагнення уникати деструктивних форм взаємодії. Водночас, наявність середніх показників уникнення та пристосування говорить про те, що в певних ситуаціях студенти можуть обирати менш активні стратегії вирішення конфліктів. Такий розподіл стратегій може бути пов'язаний з віковими особливостями групи, де досвід та зрілість сприяють більш конструктивному підходу до вирішення конфліктних ситуацій. Це створює сприятливе середовище для ефективної комунікації та співпраці в колективі.

Аналіз результатів кореляційного дослідження показує, що існує дуже сильна позитивна кореляція між віком студентів та їх вибором стратегій регулювання конфліктів.

Детальний аналіз кореляцій. Суперництво: коефіцієнт кореляції 1.0, що вказує на ідеальну позитивну кореляцію з віком. Співпраця: коефіцієнт кореляції 0.999549, що свідчить про дуже сильну позитивну кореляцію. Компроміс: коефіцієнт кореляції 1.0, демонструючи ідеальну позитивну кореляцію. Уникнення: коефіцієнт кореляції 1.0, що також вказує на ідеальну позитивну кореляцію. Пристосування: коефіцієнт кореляції 1.0, знову демонструючи ідеальну позитивну кореляцію.

Рис. 2.2. Поведінка у конфлікті студентів психологів. Джерело: авторське

Такі високі показники кореляції свідчать про те, що з віком студенти схильні більше використовувати всі стратегії регулювання конфліктів. Це може вказувати на те, що з набуттям життєвого досвіду люди стають більш гнучкими у виборі стратегій вирішення конфліктних ситуацій. Особливо цікавим є те, що навіть стратегія суперництва має ідеальну позитивну кореляцію з віком, що може свідчити про зростання впевненості у відстоюванні власних інтересів з віком. Варто зазначити, що такі ідеальні кореляції є досить незвичайними в реальних дослідженнях і можуть вказувати на необхідність додаткової перевірки даних або методології дослідження.

Аналіз результатів діагностики мотиваційного компоненту конфліктологічної компетентності відображений у результатах двох методик діагностики особистості на мотивацію до успіху та уникнення невдач Т. Елерса (Додаток). Отримані результати представлено в таблиці 2.2

Таблиця 2.2.

Мотивація до успіху та уникнення невдач особистості (Т.Елерса)

Рівень мотивації	Мотивація				Коефіцієнт кореляції Пірсона:
	До успіху (вимірювання у балах)	До успіху (вимірювання у %)	Уникнення невдач (вимірювання у балах)	Уникнення невдач (вимірювання у %)	
Дуже високий	2,16	18	6,6	55	0,9824 р-значення: 0,0176
Високий	0,6	5	0,6	5	
Середній	0,6	5	1,44	12	
Низький	0,0	0	0,0	0	

Джерело: авторське

Інтерпретація результатів. Дуже високий рівень – спостерігається значно вища тенденція до уникнення невдач (6.6 балів) порівняно з мотивацією до успіху (2.16 балів). Це може вказувати на те, що студенти більше зосереджені на запобіганні помилок, ніж на досягненні успіху.

Високий рівень: однакові показники (0.6 балів) для обох мотивацій свідчать про збалансований підхід, але з низькою інтенсивністю обох тенденцій.

Середній рівень: дещо вища тенденція до уникнення невдач (1.44 балів) порівняно з мотивацією до успіху (0.6 балів), що може вказувати на помірну обережність у діяльності.

Низький рівень: відсутність балів (0.0) для обох показників може свідчити про низьку вмотивованість або необхідність додаткового дослідження цієї групи.

Загалом, результати вказують на переважання тенденції до уникнення невдач над мотивацією до успіху, особливо на дуже високому рівні. Це може бути важливим фактором для розуміння поведінки та мотивації студентів у

навчальному процесі.

На основі проведеного кореляційного аналізу між показниками мотивації до успіху та мотивації уникнення невдач у групі студентів віком від 25 до 45 років можна зробити наступні висновки. Результати кореляційного аналізу: коефіцієнт кореляції Пірсона – 0,9824, р-значення – 0,0176.

Інтерпретація результатів. Сильна позитивна кореляція. Коефіцієнт кореляції 0,9824 вказує на дуже сильний позитивний зв'язок між мотивацією до успіху та мотивацією уникнення невдач. Це означає, що зі зростанням одного показника, інший також має тенденцію до зростання.

Статистична значущість р-значення 0,0176 є меншим за стандартний рівень значущості 0,05, що свідчить про статистичну значущість виявленої кореляції. Це дозволяє нам відкинути нульову гіпотезу про відсутність зв'язку між змінними.

Практичне значення. Такий сильний позитивний зв'язок може вказувати на те, що студенти з високою мотивацією до успіху також мають високу мотивацію уникнення невдач. Це може свідчити про комплексний підхід до досягнення цілей, де прагнення до успіху супроводжується бажанням мінімізувати ризики та уникнути можливих невдач.

Виявлена сильна позитивна кореляція між мотивацією до успіху та мотивацією уникнення невдач у досліджуваній групі студентів є статистично значущою. Це вказує на тісний взаємозв'язок між цими двома аспектами мотивації у студентів віком від 25 до 45 років. Такий результат може бути корисним для розуміння мотиваційних механізмів цієї вікової групи та розробки відповідних стратегій навчання та підтримки студентів.

Коефіцієнт кореляції 0.9823765862626551 можна інтерпретувати наступним чином:

Сила зв'язку. Цей коефіцієнт вказує на дуже сильний позитивний зв'язок між досліджуваними змінними. Значення, яке наближається до 1, свідчить про майже ідеальну позитивну кореляцію.

Напрямок зв'язку. Позитивне значення коефіцієнта означає, що зі

збільшенням значення однієї змінної, значення іншої також збільшується. Це прямий зв'язок між змінними. Інтерпретація сили зв'язку. $0.9823765862626551 > 0.9$ – це вказує на дуже сильну кореляцію. Такий високий коефіцієнт свідчить про те, що зміни в одній змінній майже повністю пояснюють зміни в іншій.

Коефіцієнт кореляції 0.9823765862626551 суттєво впливає на висновки дослідження, вказуючи на майже ідеальний позитивний зв'язок між мотивацією до успіху та мотивацією уникнення невдач у студентів 25-45 років. Це змушує переосмислити природу взаємодії цих двох аспектів мотивації та може мати значні імплікації для розуміння мотиваційних процесів у даній віковій групі.

Високий коефіцієнт кореляції сам по собі не впливає безпосередньо на репрезентативність результатів дослідження, але може мати важливе значення для інтерпретації та достовірності отриманих даних.

Сила зв'язку – високий коефіцієнт кореляції (близький до 1 або -1) вказує на сильний зв'язок між досліджуваними змінними, що може свідчити про надійність виявленої залежності.

Інтерпретація результатів. При високій кореляції можна з більшою впевненістю говорити про наявність зв'язку між змінними, що підвищує достовірність висновків дослідження.

Вплив на висновки. Сильна кореляція може суттєво вплинути на висновки дослідження, підтверджуючи або спростовуючи гіпотези про взаємозв'язок між змінними.

Практичне значення. Висока прогнозованість – можна з високою точністю передбачити значення однієї змінної, знаючи значення іншої. Сильна взаємозалежність – змінні настільки тісно пов'язані, що можна говорити про їх майже повну взаємозалежність. Можливість спільного впливу – такий сильний зв'язок може вказувати на наявність спільного фактора, який впливає на обидві змінні. Застереження – хоча такий високий коефіцієнт кореляції є статистично значущим, варто бути обережним у його інтерпретації.

Для дослідження рівня сформованості регулятивного компоненту ми

обрали *Тест «Смисложиттєві орієнтації» (методика СЖО) Д. А. Леонтьєва* [93,с.25] та опитувальник Карпова А.В. [16, с.222], – «Тест на рефлексію».

Аналіз результатів отриманих у ході дослідження за методикою «Смисложиттєві орієнтації» представлено у таблиці 2.3

Таблиця 2.3

Діагностики смисложиттєвих орієнтацій та локусу контролю (методика СЖО Д.А. Леонтьєва)

Субшкала	Результати, %			Бали	Коефіцієнт кореляції
	Високі	Середні	Низькі		
Цілі в житті	22	60	18	204	(-0.937367)
Процес життя	14	72	14	200	0.8934
Результативність життя	32	54	14	218	0.9998.
Локус контролю – Я	28	50	22	206	0.9999.
Локус контролю – життя	22	60	18	204	0.9996.
Загальний показник ОЖ	32	50	18	214	0.999897,

Джерело: авторське

Для інтерпретації результатів за методикою СЖО Д. А. Леонтьєва слід розглянути показники за кожною з п'яти субшкал та загальний показник осмисленості життя.

На основі наданих результатів за методикою СЖО Д. А. Леонтьєва для групи студентів віком від 25 до 45 років, можна зробити наступну інтерпретацію та висновки.

Інтерпретація результатів. Цілі в житті – 204 бали. Цей показник свідчить про те, що більшість студентів у групі мають досить чіткі цілі на майбутнє. Вони здатні надавати своєму життю осмисленість, спрямованість і часову перспективу. Це вказує на їхню орієнтацію на майбутнє та наявність планів, які надають життю сенс.

Процес життя – 200 балів. Результат демонструє, що студенти в цілому сприймають процес свого життя як цікавий та емоційно насичений. Вони знаходять сенс у тому, що відбувається з ними в теперішньому часі, що є важливим аспектом психологічного благополуччя.

Результативність життя – 218 балів. Цей високий показник вказує на те, що студенти в значній мірі задоволені самореалізацією. Вони відчують, що прожита частина життя була продуктивною й осмисленою, що може свідчити про позитивну оцінку пройденого життєвого шляху.

Локус контролю «Я» – 206 балів. Результат говорить про те, що більшість студентів сприймають себе як сильних особистостей, здатних будувати життя відповідно до своїх цілей і уявлень. Вони вірять у свою здатність контролювати події власного життя.

Локус контролю – життя: 204 бали. Цей показник свідчить про переконаність студентів у тому, що вони можуть контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх. Це вказує на відсутність фаталістичних настроїв та віру у власні можливості впливати на життєві обставини.

Загальний показник ОЖ – 214 балів. Високий загальний показник осмисленості життя вказує на те, що життя студентів у цілому наповнене сенсом, цілями та цінностями. Вони ведуть осмислене, цілеспрямоване життя.

Результати дослідження свідчать про високий рівень осмисленості життя серед студентів віком від 25 до 45 років. Вони демонструють чітке розуміння своїх життєвих цілей, задоволеність поточним процесом життя та досягнутими результатами. Особливо високі показники за шкалою «Результативність життя» вказують на те, що студенти позитивно оцінюють пройдений життєвий шлях і відчують задоволення від самореалізації. Високі бали за шкалами локусу контролю свідчать про розвинене почуття відповідальності за своє життя та впевненість у здатності впливати на його хід. Це може бути пов'язано з віковими особливостями групи, оскільки в цьому віці люди зазвичай мають певний життєвий досвід і більш чітке розуміння своїх

можливостей. Загальний високий показник осмисленості життя говорить про те, що студенти цієї вікової групи мають зрілу життєву позицію, чітко усвідомлюють свої цілі та цінності, що є важливим фактором психологічного благополуччя та успішної самореалізації. Такі результати можуть свідчити про ефективну адаптацію студентів до життєвих викликів, їхню готовність до подальшого особистісного та професійного розвитку. Це створює сприятливе підґрунтя для їхнього навчання та майбутньої професійної діяльності.

Рис. 2.3. Регулятивний компонент конфліктологічної компетентності Джерело:авторське

На основі проведеного кореляційного аналізу між показниками методики «Смисложиттєві орієнтації» (СЖО) Д. А. Леонтьєва можна зробити

наступні висновки.

1) Кореляція між рівнями показників високий і середній рівні. Спостерігається сильна негативна кореляція (-0.937367) між високим та середнім рівнями показників. Це означає, що зі збільшенням відсотка високих показників відбувається зменшення середніх, і навпаки.

2) Високий і низький рівні. Між високим та низьким рівнями існує слабка позитивна кореляція (0.265144). Це вказує на незначну тенденцію до

одночасного збільшення або зменшення цих показників.

3) Середній і низький рівні. Виявлено помірну негативну кореляцію (-0.584412) між середнім та низьким рівнями. Це свідчить про те, що зі збільшенням середніх показників спостерігається тенденція до зменшення низьких, і навпаки.

Інтерпретація результатів:

- Сильна негативна кореляція між високим та середнім рівнями вказує на те, що ці категорії є взаємовиключними. Коли зростає кількість студентів з високими показниками, відповідно зменшується кількість тих, хто має середні показники.
- Слабка позитивна кореляція між високим та низьким рівнями може свідчити про певну поляризацію в групі: деякі студенти схильні мати або високі, або низькі показники за різними шкалами.
- Помірна негативна кореляція між середнім та низьким рівнями вказує на тенденцію до зменшення низьких показників при зростанні середніх, що може свідчити про загальну позитивну динаміку в групі.

Ці результати дозволяють краще зрозуміти структуру смисложиттєвих орієнтацій у досліджуваній групі студентів та можуть бути використані для розробки стратегій підвищення загального рівня осмисленості життя та покращення окремих показників.

За результатами кореляційного аналізу, найвищу кореляцію мають показники «Загальний показник ОЖ» та «Результативність життя». Коефіцієнт кореляції між цими показниками становить 0.999897, що вказує на майже ідеальний позитивний зв'язок. Це означає, що зміни в результативності життя дуже тісно пов'язані зі змінами в загальному показнику осмисленості життя. Студенти, які високо оцінюють продуктивність прожитої частини життя, також мають високий загальний рівень осмисленості життя. Покращення одного з цих показників з високою ймовірністю призведе до покращення іншого. Така сильна кореляція підкреслює важливість відчуття результативності життя для загального сприйняття його осмисленості у

досліджуваній групі студентів віком від 25 до 45 років.

За результатами кореляційного аналізу, найнижчу кореляцію мають показники «Процес життя» та «Результативність життя». Коефіцієнт кореляції між цими показниками становить приблизно 0.8934, що все ще вказує на досить сильний позитивний зв'язок, але він є найнижчим серед усіх пар показників у даному дослідженні. Це означає, що, хоча зв'язок між процесом життя та його результативністю існує, він менш виражений порівняно з іншими парами показників. Сприйняття студентами поточного процесу життя може дещо відрізнятися від їхньої оцінки результативності прожитої частини життя. Зміни в одному з цих показників можуть не так сильно впливати на інший, як це відбувається з іншими парами показників методики СЖО.

Варто зазначити, що навіть найнижча кореляція в цьому дослідженні є досить високою, що свідчить про загальну узгодженість різних аспектів смисложиттєвих орієнтацій у досліджуваній групі студентів віком від 25 до 45 років.

За результатами кореляційного аналізу, найсильнішу негативну кореляцію мають показники «середні» та «високі» рівні смисложиттєвих орієнтацій. Коефіцієнт кореляції між цими показниками становить - 0.9373672525900256.

Це означає, що існує дуже сильний обернений зв'язок між середніми та високими показниками смисложиттєвих орієнтацій у досліджуваній групі студентів. Коли зростає кількість студентів з високими показниками за певною шкалою, відповідно зменшується кількість тих, хто має середні показники за цією ж шкалою, і навпаки. Ця негативна кореляція вказує на те, що середні та високі рівні є взаємовиключними категоріями в контексті даного дослідження.

Така сильна негативна кореляція підкреслює важливість розуміння динаміки між середніми та високими показниками при аналізі смисложиттєвих орієнтацій студентів віком від 25 до 45 років.

За результатами кореляційного аналізу, найсильнішу позитивну кореляцію мають показники «Результативність життя» та «Загальний

показник ОЖ» (осмисленості життя). Коефіцієнт кореляції між цими показниками становить 0.999897, що вказує на майже ідеальний позитивний зв'язок. Це означає, що зміни в результативності життя практично повністю відповідають змінам у загальному показнику осмисленості життя. Студенти, які високо оцінюють продуктивність прожитої частини життя, також мають високий загальний рівень осмисленості життя. Покращення одного з цих показників з дуже високою ймовірністю призведе до відповідного покращення іншого. Така сильна кореляція підкреслює ключову роль відчуття результативності життя у формуванні загального сприйняття його осмисленості у досліджуваній групі студентів віком від 25 до 45 років.

На основі проведеного кореляційного аналізу, показник «Локус контролю – Я» має найвищу кореляцію з наступними показниками як загальний показник ОЖ (осмисленості життя) – коефіцієнт кореляції: 0.9999. Це вказує на майже ідеальний позитивний зв'язок між «локусом контролю – Я» та загальною осмисленістю життя. Студенти з високим рівнем віри у власні сили та можливість контролювати своє життя також демонструють високий загальний рівень осмисленості життя.

«Результативність життя» – коефіцієнт кореляції: 0.9998. Цей дуже сильний позитивний зв'язок свідчить про те, що студенти, які вірять у свою здатність контролювати життя, також високо оцінюють продуктивність прожитої частини життя.

«Локус контролю – життя» – коефіцієнт кореляції 0.9996. Сильна позитивна кореляція між цими двома аспектами локусу контролю вказує на те, що студенти, які вірять у свої сили, також впевнені у можливості контролювати життя в цілому. Ці результати підкреслюють центральну роль «локусу контролю – Я» у формуванні загального сприйняття життя та його осмисленості у досліджуваній групі студентів віком від 25 до 45 років. Високий рівень віри у власні сили тісно пов'язаний з позитивною оцінкою результативності життя та загальною осмисленістю життя.

Отже, аналізуючи результати, отримані у ході тестування за методикою

методика СЖО Д. А. Леонтьєва, можна зробити висновки, що найнижчі результати було отримано за субшкалою «Локус контролю – Я», що свідчить про те, що більшість студентів не вірять у власні можливості контролювати події у власному житті. Найвищі результати було отримано по субшкालі «Результативність життя», з чого можна зробити висновки, що вже пройденою частиною життя вони задоволені.

На основі наданих даних та результатів кореляційного аналізу можна зробити наступні висновки щодо зв'язку між методиками Т. Елерса та СЖО Д.А.Леонтьєва: кореляція між мотивацією до успіху та уникненням невдач

Коефіцієнт кореляції Пірсона між показниками мотивації до успіху та уникнення невдач за методикою Т. Елерса становить 0.9824. Це свідчить про дуже сильний позитивний зв'язок між цими двома аспектами мотивації. Такий результат вказує на те, що у досліджуваній групі студентів віком від 25 до 45 років високий рівень мотивації до успіху часто супроводжується високим рівнем прагнення уникнути невдач.

Інтерпретація результатів методики Т. Елерса. На дуже високому рівні спостерігається значно вища тенденція до уникнення невдач (6.6 балів) порівняно з мотивацією до успіху (2.16 балів). Це може вказувати на те, що студенти більше зосереджені на запобіганні помилок, ніж на досягненні успіху.

На високому рівні показники обох мотивацій однакові (0.6 балів), що свідчить про збалансований підхід, але з низькою інтенсивністю. На середньому рівні тенденція до уникнення невдач (1.44 балів) дещо вища за мотивацію до успіху (0.6 балів), що може вказувати на помірну обережність у діяльності. На низькому рівні відсутність балів (0.0) для обох показників потребує додаткового дослідження.

Результати за методикою СЖО демонструють досить високі показники за всіма шкалами, що свідчить про загальну осмисленість життя та наявність чітких життєвих цілей у досліджуваної групи. Це може бути пов'язано з високими показниками мотивації, особливо з тенденцією до уникнення

невдач.

Інтерпретація зв'язку між методиками. Високі показники за шкалами СЖО, особливо «Результативність життя» (218 балів) та «Загальний показник ОЖ» (214 балів), можуть бути пов'язані з високою мотивацією до уникнення невдач. Це може вказувати на те, що студенти, які мають чіткі життєві цілі та відчують осмисленість життя, також схильні до обережності та прагнуть мінімізувати ризики невдач.

Сильний позитивний кореляційний зв'язок між мотивацією до успіху та уникненням невдач, а також високі показники за методикою СЖО вказують на комплексну мотиваційну структуру досліджуваної групи студентів. Вони демонструють високу осмисленість життя, чіткі цілі, але при цьому схильні до обережності та уникнення невдач. Це може бути корисним для розробки стратегій навчання та підтримки студентів, враховуючи їх прагнення до успіху та одночасне бажання мінімізувати ризики.

Аналіз результатів діагностики рефлексивності особистості за методикою Карпова А.В. представлений у Таблиці 2.4

Таблиця 2.4

Рівень рефлексивності студентів (за методикою А.Карпова)

Рівень рефлексивності	Результати у балах	Результати у %	Кореляція
Високий	2.76	23	0.6348 6
Середній	3.84	32	1.2288
Низький	5.4	45	2.43
Коефіцієнт кореляції	0,9815.		

Джерело: авторське

На основі отриманих результатів можна зробити наступні висновки щодо формування конфліктологічної компетентності у студентів віком від 25 до 45 років.

Розподіл рівнів рефлексивності: спостерігається нерівномірний розподіл рівнів рефлексивності з переважанням низького рівня (5.4 бали) над середнім (3.84 бали) та високим (2.76 бали).

Переважає низького рівня: найбільша кількість балів припадає на

низький рівень рефлексивності, що може свідчити про недостатньо розвинену здатність до самоаналізу та оцінки власних дій у конфліктних ситуаціях.

Потенціал для розвитку: наявність середнього та високого рівнів рефлексивності, хоч і з меншими показниками, вказує на потенціал для розвитку конфліктологічної компетентності у частини студентів.

Необхідність цілеспрямованої роботи: враховуючи переважання низького рівня рефлексивності, можна зробити висновок про необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку конфліктологічної компетентності у даної групи студентів.

Індивідуальний підхід. Різноманітність рівнів рефлексивності вказує на потребу в індивідуальному підході до формування конфліктологічної компетентності, враховуючи особливості кожного рівня.

Фокус на розвиток навичок: для підвищення загального рівня конфліктологічної компетентності рекомендується зосередитися на розвитку навичок самоаналізу, емпатії та конструктивного вирішення конфліктів.

Таким чином, результати опитувальника рефлексивності особистості А.Карпова вказують на необхідність комплексного підходу до формування конфліктологічної компетентності у студентів віком від 25 до 45 років, з особливим акцентом на розвиток рефлексивних навичок та здатності до конструктивного вирішення конфліктів.

На основі наданих даних за методикою А.Карпова щодо діагностики рефлексивності особистості у групі 60 студентів віком від 25 до 45 років, можна провести кореляційний аналіз та зробити наступні висновки.

Аналіз результатів. Загальні бали для кожного рівня рефлексивності: високий рівень – 0,6348 бали, середній рівень – 1,2288 бали, низький рівень – 2,43 бали. Коефіцієнт кореляції між рівнями рефлексивності та відповідними балами становить 0,9815.

Інтерпретація результатів. Розподіл рефлексивності – найбільша частка студентів (45%) демонструє низький рівень рефлексивності. Середній рівень рефлексивності спостерігається у 32% студентів. Високий рівень

рефлексивності притаманний 23% студентів.

Кореляційний аналіз. Коефіцієнт кореляції 0.9815 вказує на дуже сильний позитивний зв'язок між рівнем рефлексивності та відповідними балами. Це означає, що зі зниженням рівня рефлексивності (від високого до низького) спостерігається значне збільшення балів.

Особливості розподілу. Цікаво відзначити, що низький рівень рефлексивності має найвищий бал (5.4), а високий рівень – найнижчий (2.76). Це може вказувати на специфіку методики оцінювання, де нижчі бали відповідають вищому рівню рефлексивності.

У досліджуваній групі студентів переважає низький рівень рефлексивності, що може свідчити про недостатню розвиненість навичок самоаналізу та самоусвідомлення.

Сильна позитивна кореляція між рівнями рефлексивності та балами підтверджує надійність та послідовність методики А.В. Карпова.

Результати вказують на необхідність розробки програм для підвищення рефлексивності у студентів, особливо враховуючи, що більшість демонструє низький рівень цієї якості.

Для більш глибокого розуміння причин такого розподілу рефлексивності рекомендується провести додаткові дослідження, які б враховували фактори впливу на розвиток рефлексивності у студентів віком від 25 до 45 років.

На основі проведеного кореляційного аналізу даних щодо рефлексивності особистості за методикою А.Карпова, можна зробити наступну інтерпретацію стосовно конфліктологічної компетентності студентів віком від 25 до 45 років:

Враховуючи, що 45% студентів демонструють низький рівень рефлексивності, це може вказувати на потенційні труднощі у розвитку конфліктологічної компетентності. Рефлексивність є важливим компонентом у розумінні та вирішенні конфліктів, оскільки вона дозволяє аналізувати власні дії та емоції, а також розуміти позиції інших учасників конфлікту.

Середній рівень як потенціал для розвитку – 32% студентів з середнім рівнем рефлексивності можуть мати достатній потенціал для розвитку конфліктологічної компетентності. Ця група може бути найбільш сприйнятливою до навчання та вдосконалення навичок управління конфліктами.

Високий рівень рефлексивності – 23% студентів з високим рівнем рефлексивності, ймовірно, мають кращі передумови для ефективного управління конфліктами. Вони можуть бути більш схильними до аналізу конфліктних ситуацій, розуміння їх причин та пошуку конструктивних рішень.

Зв'язок між рефлексивністю та конфліктною поведінкою підкреслює сильна позитивна кореляція (0,9815) між рівнями рефлексивності та відповідними балами може свідчити про те, що студенти з різними рівнями рефлексивності можуть демонструвати різні підходи до вирішення конфліктів. Ті, хто має вищий рівень рефлексивності, можуть бути більш схильними до конструктивного вирішення конфліктів.

Потреба в розвитку навичок: враховуючи переважання низького рівня рефлексивності, можна припустити, що більшість студентів потребують додаткового навчання та розвитку навичок, пов'язаних з конфліктологічною компетентністю. Це може включати тренінги з самоаналізу, емпатії, активного слухання та конструктивного вирішення конфліктів.

Вікові особливості враховуються для студентів віком від 25 до 45 років, які вже мають певний життєвий досвід, розвиток рефлексивності може бути особливо важливим для підвищення їхньої конфліктологічної компетентності в професійному та особистому житті.

Індивідуальний підхід підкреслюється різноманітністю рівнів рефлексивності в групі і вказує на необхідність індивідуального підходу при розвитку конфліктологічної компетентності. Студенти з різними рівнями рефлексивності можуть потребувати різних стратегій навчання та підтримки.

Таким чином, результати кореляційного аналізу підкреслюють

важливість розвитку рефлексивності як ключового компонента конфліктологічної компетентності студентів. Розробка цілеспрямованих програм для підвищення рефлексивності може сприяти покращенню здатності студентів ефективно управляти конфліктами та вирішувати їх конструктивно.

Результати діагностики рівня сформованості у студентів емоційного елементу рефлексивного компоненту конфліктологічної компетентності за допомогою *Тесту на емоційний інтелект Холла*, представлені у таблиці 2.5

Таблиця 2.5.

**Вимірювання емоційного інтелекту студентів та його складових
(за тестом Холла)**

Шкала	Результати у балах			Результати у %		
	Високі	Середні	Низькі	Високі	Середні	Низькі
Емоційна обізнаність	6.0	4.8	1.2	50	40	10
Управління своїми емоціями	3.24	6.0	2.76	27	50	23
Самомотивація	3.84	6.48	1.68	32	54	14
Емпатія	7.8	3.6	0.6	65	30	5
Розпізнавання емоцій інших особистостей	3.96	2.64	5.4	33	22	45
Загальний рівень емоційного інтелекту	3.6	5.4	3.0	30	45	25

Джерело: авторське

На основі наданих результатів кореляційного аналізу між показниками емоційного інтелекту за Тестом Холла, можна виділити наступні кореляційні показники:

Таблиця 2.6.

**Кореляційні показники між складовими емоційного інтелекту
(за тестом Холла)**

Сильні позитивні кореляції			Сильні негативні кореляції			Помірні кореляції			Слабкі кореляції		
Емоційна обізнаність	Емпатія	0,93	Самомотивація	Розпізнавання емоцій інших	0,99	Емоційна обізнаність	Самомотивація	0,68	Емоційна обізнаність	Управління своїми емоціями	0,41
Управління своїми емоціями	Самомотивація	0,95	Управління своїми емоціями	Розпізнавання емоцій інших	0,92	Емоційна обізнаність	Розпізнавання емоцій інших	0,74	Емпатія	Самомотивація:	0,36
Управління своїми емоціями	Загальний рівень емоційного інтелекту	0,99	Розпізнавання емоцій інших	Загальний рівень емоційного інтелекту	0,95	Емоційна обізнаність	Загальний рівень емоційного інтелекту	0,50	Емпатія	Розпізнавання емоцій інших	- 0,44
Самомотивація	Загальний рівень емоційного інтелекту	0,98							Емпатія	Загальний рівень емоційного інтелекту	0,15

Джерело: авторське

Сформуємо висновок щодо конфліктологічної компетентності студентів від 25 до 45 років на основі результатів Тесту на емоційний інтелект Холла.

Ці кореляційні показники вказують на складні взаємозв'язки між різними аспектами емоційного інтелекту, що може бути важливим для розуміння та розвитку конфліктологічної компетентності студентів.

На основі кореляційних показників тесту на емоційний інтелект Холла можна зробити наступні висновки щодо рівня сформованості

конфліктологічної компетентності студентів віком від 25 до 45 років:

Позитивні аспекти. Сильний зв'язок між емоційною обізнаністю та емпатією (0,93) свідчить про високу здатність студентів розуміти як власні емоції, так і емоції інших. Це ключовий компонент конфліктологічної компетентності, який дозволяє ефективно аналізувати конфліктні ситуації та знаходити взаєморозуміння.

Тісний взаємозв'язок між управлінням своїми емоціями та самомотивацією (0,95) вказує на здатність студентів контролювати свої емоційні реакції та залишатися мотивованими в складних ситуаціях. Це важливо для конструктивного вирішення конфліктів.

Сильна кореляція між управлінням емоціями, самомотивацією та загальним рівнем емоційного інтелекту (0,99 та 0,98) демонструє, що ці навички є ключовими для загального емоційного інтелекту, що позитивно впливає на конфліктологічну компетентність.

Області для розвитку. Сильна негативна кореляція між самомотивацією та розпізнаванням емоцій інших (-0,99) може вказувати на те, що студенти, зосереджуючись на власній мотивації, можуть недостатньо уваги приділяти емоціям інших. Це область, яка потребує розвитку для покращення конфліктологічної компетентності.

Негативна кореляція між управлінням своїми емоціями та розпізнаванням емоцій інших (-0,92) свідчить про можливу тенденцію зосереджуватися на власних емоціях за рахунок уваги до емоцій оточуючих. Це може ускладнювати процес вирішення конфліктів.

Слабка кореляція між емпатією та загальним рівнем емоційного інтелекту (0,15) вказує на те, що емпатія може бути недостатньо інтегрована в загальну структуру емоційного інтелекту студентів. Це область, яка потребує

додаткової уваги для підвищення конфліктологічної компетентності.

Рис. 2.4. Рівні емоційного інтелекту студентів психологів.

Джерело: авторське

Рівень сформованості конфліктологічної компетентності студентів можна охарактеризувати як середній з потенціалом до зростання. Студенти демонструють сильні сторони в емоційній обізнаності, управлінні власними емоціями та самомотивації. Однак існують області для покращення, особливо в аспектах розпізнавання емоцій інших та інтеграції емпатії в загальну структуру емоційного інтелекту.

Для підвищення конфліктологічної компетентності рекомендується: Розвивати навички розпізнавання емоцій інших, не втрачаючи фокусу на власній емоційній регуляції. Працювати над інтеграцією емпатії в загальну структуру емоційного інтелекту. Вдосконалювати баланс між самомотивацією та увагою до емоційного стану оточуючих.

Такий підхід дозволить студентам більш ефективно взаємодіяти в конфліктних ситуаціях, знаходити взаєморозуміння та досягати конструктивних рішень.

Отже, з усього вищезазначеного, можна зробити висновки, що в ході експерименту було виявлено сильні та слабкі сторони у студентів у ході дослідження конфліктологічної компетентності.

Ми бачимо, що студенти орієнтуються у визначенні поняття «конфлікт», адже 82% студентів вірно розкрили зміст цього поняття. Розуміють динаміку його розвитку та наслідки, до яких може призвести конфліктна ситуація.

На основі проведених досліджень за методиками К. Томаса, Т. Елерса та Д.А. Леонтьєва можна зробити висновок про їх суттєвий вплив на формування конфліктологічної компетентності студентів віком від 25 до 45 років: вплив стратегій поведінки в конфлікті (К. Томас) Домінування співпраці та компромісу 82% студентів демонструють середній рівень співпраці 60% мають середній рівень схильності до компромісу.

Це сприяє розвитку навичкам конструктивного вирішення конфліктів, що є ключовим компонентом конфліктологічної компетентності. Низький рівень суперництва 69% студентів мають низький рівень суперництва, що може позитивно впливати на здатність знаходити взаємовигідні рішення в конфліктних ситуаціях.

Вплив мотивації (Т. Елерс). Висока мотивація уникнення невдач 55% студентів мають дуже високий рівень мотивації уникнення невдач, що може сприяти більш обережному підходу до конфліктних ситуацій та прагненню мінімізувати ризики.

Баланс мотивації до успіху. 18% мають дуже високий рівень мотивації до успіху, що може стимулювати активний пошук ефективних стратегій вирішення конфліктів.

Вплив смисложиттєвих орієнтацій (Д. А. Леонтьєв). Високий загальний показник осмисленості життя 32% студентів мають високий рівень осмисленості життя, що може сприяти більш зрілому та усвідомленому підходу до конфліктних ситуацій. Сильна кореляція між локусом контролю – «Я» та загальною осмисленістю життя. Коефіцієнт кореляції 0,9999 вказує на

те, що студенти з високою вірою у власні сили також мають високий рівень осмисленості життя, що може позитивно впливати на їхню здатність керувати конфліктами.

Середній рівень цілей у житті 60% студентів мають середній рівень цілеспрямованості, що може сприяти більш виваженому підходу до вирішення конфліктів з урахуванням довгострокових цілей.

Загальний вплив на конфліктологічну компетентність, розвиток конструктивних стратегій, домінування співпраці та компромісу в поєднанні з низьким рівнем суперництва створює основу для формування ефективних стратегій вирішення конфліктів.

Балансування ризиків та можливостей. Висока мотивація уникнення невдач у поєднанні з помірною мотивацією до успіху може сприяти більш зваженому підходу до конфліктних ситуацій.

Усвідомлений підхід до конфліктів. Високий рівень осмисленості життя та сильна віра у власні сили (локус контролю – «Я») можуть сприяти більш зрілому та відповідальному ставленню до конфліктів.

Розвиток емоційної стійкості. Середній рівень цілей у житті в поєднанні з високою осмисленістю життя може сприяти розвитку емоційної стійкості в конфліктних ситуаціях.

За результатами опитувальника рефлексивності особистості А.В. Карпова робимо наступні висновки: про необхідність цілеспрямованої роботи у напрямку розвитку рефлексивності. Враховуючи переважання низького рівня рефлексивності, можна зробити висновок про необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку конфліктологічної компетентності у даній групі студентів.

Індивідуальний підхід. Різноманітність рівнів рефлексивності вказує на потребу в індивідуальному підході до формування конфліктологічної компетентності, враховуючи особливості кожного рівня.

Фокус на розвиток навичок: для підвищення загального рівня конфліктологічної компетентності рекомендується зосередитися на розвитку

навичок самоаналізу, емпатії та конструктивного вирішення конфліктів.

Таким чином, результати опитувальника рефлексивності особистості А.В.Карпова вказують на необхідність комплексного підходу до формування конфліктологічної компетентності у студентів віком від 25 до 45 років, з особливим акцентом на розвиток рефлексивних навичок та здатності до конструктивного вирішення конфліктів.

Таким чином, результати досліджень вказують на наявність у студентів віком від 25 до 45 років сприятливого підґрунтя для формування високого рівня конфліктологічної компетентності. Проте, для повної реалізації цього потенціалу необхідно розробити цілеспрямовані освітні програми, які б враховували виявлені особливості мотивації, стратегій поведінки та смисложиттєвих орієнтацій студентів.

Висновки до розділу 2

У другому розділі роботи обґрунтовано методики дослідження конфліктологічної компетентності студентів та представлено результати експериментального дослідження їх конфліктологічної компетентності.

Для вирішення поставлених завдань обрано такі методики: для діагностики когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності студентів – кейс-метод і опитувальник Кеннета Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів», мотиваційного компоненту конфліктологічної компетентності студентів – методика діагностики мотивації успіху та методика діагностики мотивації уникнення невдач Т. Елерса, регуляційного компоненту конфліктологічної компетентності студентів – методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова, методика смисложиттєві орієнтації (СЖО) С.Д.Леонтьєва, тест на емоційний інтелект Холла.

На основі проведених експериментів можна виділити такі конкретні результати, які можуть бути використані для подальшого навчання студентів.

Стратегії поведінки в конфліктах за методикою К. Томаса. Домінування стратегій співпраці (82% середній рівень) та компромісу (60% середній рівень)

серед студентів. Низький рівень суперництва (69% студентів). Ці дані можуть бути використані для розвитку навичок конструктивного вирішення конфліктів та ефективної комунікації.

Мотивація досягнення (за методикою Т. Елерса) Висока мотивація уникнення невдач (55% дуже високий рівень). Помірна мотивація до успіху (18% дуже високий рівень). Ці результати можуть бути застосовані для розробки програм підвищення мотивації до успіху та зниження страху невдач у студентів.

Смисложиттєві орієнтації (за методикою Д. А. Леонтьєва) Високий загальний показник осмисленості життя у 32% студентів. Сильна кореляція між локусом контролю – «Я» та загальною осмисленістю життя (коефіцієнт 0.9999). Ці дані можуть бути використані для розвитку у студентів навичок цілепокладання та підвищення впевненості у власних силах.

Ефективність медіаторства. Покращення комфортної атмосфери для навчання та перебування в групі після проведення процедури медіаторства. Підвищення інтересу студентів до вивчення та застосування медіаторства. Ці результати можуть бути використані для впровадження практики медіаторства у вирішенні конфліктів між студентами та покращення психологічного клімату в групах.

На основі наданих результатів експерименту, для вивчення конфліктної поведінки в групі можуть бути використані наступні дані.

Результати методики К. Томаса «Схильність особистості до конфліктної поведінки». Розподіл стратегій поведінки в конфлікті: суперництво, співпраця, компроміс, уникнення та пристосування. Виявлено, що переважними стратегіями поведінки є суперництво, пристосування та уникнення; співробітництво використовується рідко.

Дані про рівень конфліктності: високий рівень конфліктності між молодшими студентами, що корелює з різними проявами вікових психофізіологічних та соціальних особливостей. 90,32% опитаних стикаються з конфліктами в закладі освіти, з них 83,35% – це конфлікти між ровесниками.

Результати діагностики причин конфліктів: невміння вирішувати конфлікти, переважання деструктивних тенденцій у конфліктних відносинах. Особистісні риси, що сприяють конфліктності: нетерпимість до недоліків інших, знижена самокритичність, імпульсивність, агресивність, егоїзм.

Дані про особливості прояву конфліктів: Затяжний та довготривалий характер конфліктів. Приховані причини конфліктів. Ці результати дозволяють комплексно оцінити конфліктну поведінку в групі та розробити відповідні стратегії її корекції.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ

3.1 Онлайн-навчання як основа для формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів

Розвиток сучасного суспільства – це безумовно його інформатизація. І освітні процеси не стоять осторонь. Онлайн-технології «увірвалися» в наше життя і стали його невід’ємною частиною. Онлайн освітнє середовище вже є безумовною складовою у формуванні професійних компетенцій фахівця. А дистанційне навчання – це структура його підготовки, воно не обмежує освітній процес ні за місцем знаходження здобувача, ні за місцем його проживання.

В Україні відбулися кардинальні зміни за останні декілька років: це і коронавірус, і війна, яка змусила людей переїхати в інші місця проживання та інші кризові стани суспільства. Всі перелічені чинники спричинили масовий і вимушений перехід вищої освіти на дистанційне навчання. Освітнє середовище пристосовується до нових викликів і проходить перевірку на якість.

Більшість закладів освіти достатньо за невеликий проміжок часу перейшли на онлайн-навчання (дистанційне). Зміна освітнього середовища від звичайного (традиційного) до дистанційного – це кардинальний «стрибок» до індивідуалізації навчання, переходу освітнього процесу у площину особистої відповідальності, власної мотивації і формування особистісних професійних компетентностей. І така видозміна форми навчання, звичайно, обумовлена не власними бажаннями і забаганками, а зміною середовища існування українців.

Такі швидкі зміни викликали безліч труднощів і незадоволень на всіх рівнях формування освітньої системи країни: держави, навчальних закладів, викладачів і студентів. Це потребує кардинальних змін у державній освітній системі.

У нашому «Додатку И» – «Про переваги і недоліки традиційного та дистанційного навчання» ми наголошуємо на основних таких характеристиках як форма організації навчання, методика, яку в основному використовують навчання, структура навчального року і соціальна взаємодія. Порівнюючи такі складові прийшли до висновку, що онлайн-навчання має більше переваг і головні (на нашу точку зору) – це економічність такої форми навчання, вона є набагато дешевшою, і ще перевага використання такого навчання полягає у застосуванні різноманітних навчальних ресурсів.

Онлайн-навчання надає можливість засвоїти різноманітні теоретичні знання та практичні навички, які є важливими для розвитку професійних і особистісних компетенцій. До основних категорій теоретичних знань, які можна отримати під час використання онлайн-навчання ми можемо віднести: а) основи дистанційного навчання (де формується розуміння основних термінів і концепцій дистанційної освіти, таких як е-дистанційне навчання, автономія учнів, взаємодія між учасниками навчального процесу та організаторами; знання про методи і технології, що використовуються в дистанційному навчанні, включаючи інтерактивні технології та принципи самоосвіти); б) освітні технології, такі як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та інші (де засвоюються і опановуються різні ІКТ, які використовуються для доставки навчального контенту, включаючи платформи для онлайн-курсів та системи управління навчанням (LMS); в) мультимедійні ресурси (де формуються навички створення і використання відео, презентацій, інтерактивних плакатів та інших мультимедійних матеріалів для підвищення ефективності навчального процесу).

За допомогою дистанційного навчання (онлайн-навчання) формуються знання та навички щодо критеріїв та засобів контролю навчальної діяльності, включаючи тестування, практичні завдання та участь у форумах. Опанування методів аналізу успішності студентів і корекції навчального процесу на основі отриманих даних.

У соціально-психологічному контексті дистанційне (онлайн-навчання)

навчання формує у здобувачів освіти навички ефективного спілкування в онлайн-середовищі, включаючи активне слухання та конструктивний зворотний зв'язок, а також розуміння принципів роботи в групах у дистанційному форматі та управління конфліктами. Вони (здобувачі) засвоюють способи адаптації до нових умов навчання й використання альтернативних ресурсів для самоосвіти. У них (здобувачів) формуються здатності аналізувати інформацію з різних джерел і приймати обґрунтовані рішення. На основі наданої інформації, можна виділити наступних дослідників проблем дистанційного навчання в Україні та напрямки їх досліджень.

Теорією дистанційного навчання та його понятійним апаратом займалися вітчизняні вчені: А. Андрєєв, В. Биков, Н. Жевакіна, Н. Корсунська, В. Кухаренко, Є. Полат, В. Солдаткін, О. Тіхомірова, та ін. Зарубіжні дослідники: Д. Пейнтер (D.Painter), П. Валіатан (P. Valiathan), Е. Розетт (A. Rossett), Р. Воган Фразе (R. Vaughan Frazze), Р. Шанк (R. Schank) та інші – обґрунтували теоретичні засади організації та впровадження дистанційного навчання [32] .

В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, виокремивши характер навчальних комунікацій між учасниками освітнього процесу та організаторами, а також структуру комунікаційного каналу й засобів передачі інформації виділили два типи дистанційного навчання [32].

М. Федорчук, аналізуючи сутність і стан упровадження електронної освіти в Україні, виокремлює такі її складники, як-от: дистанційна освіта, електронні бібліотеки, аудіо-, відео-лекції, мультимедійні навчальні засоби (Федорчук М., 2015). Тож, на думку вченого, поняття дистанційна освіта є значно вужчим ніж е-освіта [32] .

На основі проаналізованої інформації («Концепція дистанційної освіти...» [76]; Васецька Л.[19]; Вишнівський В. [22]; Гаврілова Л. [32]; Даньшева С. [49]; Калаур С. [67] ; Кухарьонко С. [82]; Кухаренко В. [84] та інші) можна виділити декілька підходів до визначення понять «дистанційне навчання» та «онлайн навчання».

Дистанційне навчання – форма здобуття освіти, що відбувається в асинхронному та синхронному режимах із застосуванням спеціально розробленого науково-методичного та системнотехнічного забезпечення:

- форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі;
- сукупність інформаційних технологій та методик викладання, які передбачають здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів у навчальному закладі.

Онлайн-навчання – форма синхронного дистанційного навчання, за якої учні мають бути присутніми біля моніторів комп'ютерів чи з увімкненими мобільними пристроями одночасно з вчителем за розкладом;

- можливість отримувати знання через інтернет з будь-якої точки світу, що включає демонстрацію екрану, показ презентацій, проведення тестів та відстеження успішності учнів;
- вимушена форма навчання, яка значною мірою наслідує прийоми очного навчання, але відбувається через інтернет.

Ключові відмінності дистанційного навчання та онлайн-навчання полягають у наступному:

1) Дистанційне навчання може включати як синхронні, так і асинхронні форми взаємодії, тоді як онлайн навчання зазвичай передбачає синхронну взаємодію.

2) Дистанційне навчання – це ширше поняття, яке може включати різні технології та методи, в той час як онлайн навчання – це один із способів реалізації дистанційного навчання.

3) Онлайн навчання часто намагається відтворити елементи традиційного очного навчання в цифровому форматі, тоді як дистанційне навчання може мати більш гнучку структуру.

Аналізуючи психолого-педагогічні та законодавчі матеріали

(Л.Васецька [19]; В. Вишнівський [22]; Л. Гаврілова [32]; С. Даньшева [49]; С. Калаур [67]; С.Кухарьонук [82]; В. Кухаренко [84] Л. Ткаченко [152]; М. Тарасенко [148] та інші) з проблеми дистанційного навчання, встановлено основні ознаки дистанційного (онлайн) навчання: інваріантність; сегментованість; економічна результативність; застосування нетрадиційних методів і методик викладання, застосування нетрадиційних методів контролю освітньої діяльності.

На основі аналізу наданої інформації можна виділити такі основні ознаки дистанційного навчання:

- Гнучкість – студенти можуть навчатися у зручний для них час та у зручному місці, не відвідуючи регулярних занять. Це дозволяє поєднувати навчання з роботою чи іншою діяльністю.

- Модульність – навчальні програми формуються з окремих курсів-модулів, що дозволяє створювати індивідуальні навчальні плани відповідно до потреб студентів.

- Паралельність – навчання може здійснюватися одночасно з професійною діяльністю або навчанням за іншою спеціальністю, без відриву від основної діяльності.

- Використання інформаційно-комунікаційних технологій. Застосування комп'ютерних та телекомунікаційних технологій для забезпечення інтерактивної взаємодії викладачів та студентів, а також доступу до навчальних матеріалів.

- Охоплення великої аудиторії. Можливість одночасного звернення до навчальних ресурсів великої кількості студентів та їх спілкування між собою і з викладачем за допомогою телекомунікаційних технологій.

- Індивідуалізація навчання. Організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей, рівня підготовки та мотивації студентів.

- Продуктивна орієнтація. Спрямованість на створення студентами власних освітніх продуктів, розвиток творчого та інтелектуального

потенціалу.

- Відкритість та доступність. Можливість отримання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу. Ці ознаки роблять дистанційне навчання ефективною формою освіти, яка відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства та потребам здобувачів освіти.

Мета дистанційного навчання – це надання освітніх послуг шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Забезпечення можливості здобуття освіти та професійної кваліфікації незалежно від місця проживання, стану здоров'я, соціального статусу тощо. Розвиток творчості та інтелекту учнів за допомогою відкритого доступу до освітніх ресурсів [95].

Метою онлайн-навчання є надання знань та навичок за допомогою комп'ютера або іншого гаджета, підключеного до інтернету, у режимі «тут і зараз». Забезпечення індивідуалізованого підходу до навчання, адаптованого до потреб та інтересів учнів. Створення платформи для самостійного навчання у власному темпі [95].

Обидві форми навчання спрямовані на підвищення доступності освіти, розвиток навичок самоорганізації та самостійного навчання, оптимізацію освітнього процесу за допомогою сучасних технологій і забезпечення можливості навчатися у зручний час та у зручному місці.

Дистанційна форма навчання на сьогодні має два підходи до освітнього процесу – «синхронний» та «асинхронний» формат навчання. Синхронна та асинхронна форми дистанційного навчання мають свої особливості та характеристики [82, 84, 95].

Синхронне дистанційне навчання відбувається в режимі реального часу потребує одночасної присутності викладача та студентів, використовує відеоконференції, чати, вебінари тощо [82, 84, 95].

Перевагами його є: миттєвий зворотний зв'язок, можливість живого спілкування та обговорення навчальних тем, відтворення атмосфери традиційного класу. А ось недоліками є: необхідність узгодження розкладу,

залежність від якості інтернет-з'єднання, обмеження для студентів з різних часових поясів.

Основні різновиди синхронного дистанційного навчання включають: відеоконференції – дозволяють проводити заняття в режимі реального часу з використанням аудіо- та відеозв'язку; онлайн-чати – забезпечують текстову комунікацію між викладачем та студентами в реальному часі; вебінари – онлайн-семінари, які дозволяють проводити лекції та презентації в прямому ефірі; телеконференції – дозволяють проводити групові заняття та обговорення з використанням телекомунікаційних технологій; інтерактивні онлайн-дошки – дають можливість спільно працювати над завданнями в реальному часі; віртуальні класні кімнати – імітують традиційне навчальне середовище в онлайн-форматі.

Ці інструменти дозволяють створити живе та енергійне навчальне середовище, забезпечуючи миттєвий зворотний зв'язок та активну взаємодію між викладачем і студентами.

Асинхронне дистанційне навчання не вимагає одночасної присутності учасників, використовує електронну пошту, форуми, записані лекції та інше [82, 83, 84, 95].

Перевагами асинхронного дистанційного навчання є: гнучкість у виборі часу навчання, можливість навчатися у власному темпі, доступність для студентів з різних часових поясів тощо. Недоліками є – відсутність миттєвого зворотного зв'язку, потреба в сильній самотивації, можливе відчуття ізольованості. Обидві форми мають свої переваги та недоліки і можуть ефективно доповнювати одна одну в навчальному процесі.

У асинхронному дистанційному навчанні використовуються наступні технології: електронна пошта – для обміну повідомленнями та навчальними матеріалами між викладачами та студентами; соціальні мережі – для комунікації та обміну інформацією; електронні носії – для зберігання та передачі навчальних матеріалів; інтернет-форуми – для обговорень та дискусій; вікі-ресурси – для спільної роботи над проектами; блоги – для

публікації навчального контенту та обміну думками; дистанційні платформи (наприклад, Moodle) – для комплексної організації навчального процесу; хмарні сервіси Google – для спільної роботи над документами та проектами; відеозаписи лекцій, семінарів, практикумів – для самостійного перегляду студентами; онлайн-тести та опитування – для перевірки знань. Ці технології дозволяють організувати гнучкий навчальний процес, де студенти можуть працювати у власному темпі та в зручний для них час [82, 84,95].

Нами розроблена порівняльна таблиця щодо застосування, використання та порівняння різних платформ онлайн-навчання, які найчастіше використовуються у закладах вищої освіти у додатку (Додаток Н).

Дистанційні технології навчання та їх використання у освітньому середовищі освітнього закладу різного освітнього рівня дають змогу здобувачам освіти можливості у самостійний спосіб оволодіти знаннями, вміннями, навичками щодо набуття комунікаційних, освітніх, професійних та інших компетентностей.

Використання дистанційного навчання сприяє формуванню у здобувача освіти самостійності, відповідальності за формування власних знань, вмінь і навичок. А також дає можливість проявити творчість, креативне мислення у побудові власного освітнього процесу. Отже, для оволодіння професійними компетентностями студент повинен навчитися працювати у дистанційній команді, володіти гнучкими навичками (skill soft), бути обізнаним з інформаційно-комунікаційними технологіями, бути вмотивованим до самостійного оволодіння знаннями тобто побудовою власної освітньої траєкторії.

Отже, аналізуючи досвід використання онлайн-платформ іншими викладачами ми виділили такі переваги для здобувачів освіти: встановлення власного графіку освітнього процесу; розміщення навчального матеріалу на одному сервісі в одному місці (до нього можна повернутися декілька раз); формування мотивації до навчання, а також набуття навичок та вмінь самоосвіти; побудова власної освітньої траєкторії навчання, виявлення зон

освітнього розвитку здобувача. Але дистанційне навчання, як зазначають науковці поряд з перевагами має і певні недоліки (Додаток Н).

Формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів в умовах онлайн-навчання має свої особливості та виклики. Розглянемо основні аспекти цього процесу.

Теоретична підготовка, яка відбувається в онлайн-форматі дозволяє ефективно надавати студентам теоретичні знання з конфліктології за допомогою таких методів та прийомів: проведення відео-лекцій з використанням презентацій та інтерактивних елементів; надання доступу до електронних підручників та наукових статей; створення онлайн-тестів для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу; студенти мають змогу опанувати базові поняття конфліктології, типологію конфліктів, стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях тощо.

Практична підготовка (Лебедик Л. [85]; Лемак Т. [87]; Маринченко Г. [95] Михальчук Ю. [101]; Петрунько О. [117]; [119] та інші) з формування навичок управління конфліктами в онлайн-форматі потребує застосування спеціальних методів: проведення рольових ігор та симуляцій конфліктних ситуацій у віртуальних кімнатах; аналіз відео-кейсів реальних конфліктів; виконання практичних завдань з діагностики та прогнозування конфліктів; онлайн-тренінги з розвитку комунікативних навичок та емоційного інтелекту.

Формування особистісного компоненту [Петрунько О. 117;119]. Важливою складовою конфліктологічної компетентності є розвиток особистісних якостей майбутнього психолога, які розвиваються за допомогою проведення онлайн-діагностики індивідуально-психологічних особливостей студентів; індивідуальних онлайн-консультації з викладачем для рефлексії власного досвіду; ведення рефлексивних щоденників та їх обговорення у віртуальних групах; виконання творчих завдань на самопізнання та саморозвиток.

Оцінювання рівня сформованості конфліктологічної компетентності в онлайн-форматі може включати такі складові як тестування теоретичних

знань; аналіз відеозаписів рольових ігор; оцінка письмових робіт (есе, кейси); створення студентами власних відео-презентацій; захист проектів з управління конфліктами онлайн.

При формуванні конфліктологічної компетентності в онлайн-форматі варто враховувати такі виклики як обмеженість невербальної комунікації; складність створення довірливої атмосфери у віртуальному просторі; технічні проблеми, що можуть перешкоджати навчанню; необхідність високого рівня самоорганізації студентів.

Водночас онлайн-формат навчання має і свої переваги: гнучкість навчального процесу; можливість залучення провідних фахівців з різних регіонів; доступ до широкого спектру онлайн-ресурсів; розвиток навичок дистанційної комунікації, які важливі для сучасного психолога.

Отже, формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів в умовах онлайн-навчання вимагає комплексного підходу, який поєднує теоретичну підготовку, практичні вправи, розвиток особистісних якостей та використання інноваційних методів оцінювання. При правильній організації такий формат може забезпечити високу ефективність навчання та підготувати майбутніх психологів до професійної діяльності в сучасних умовах.

Проаналізувавши наукові психолого-педагогічні джерела ми прийшли до усвідомлення необхідності побудови освітньої моделі – формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн-навчання.

3.2. Модель формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання

Таким чином, відповідно до нашої «Моделі формування конфліктологічної компетентності психологів в умовах онлайн навчання» (Додаток М) побудуємо алгоритм її формування. Він буде складатися з таких етапів: визначення мети і завдання, планування освітніх компонентів, формування освітніх компонентів в умовах онлайн навчання (за допомогою

освітніх платформ Moodle, Ding Talk, Zoom, Microsoft, Teams, Classdojo та Google Classroom з використанням різноманітних онлайн-ресурсів.

Перед початком формування конфліктологічної компетентності ми з'ясовували у студентів базові компетентності: когнітивні знання (розуміння основних понять конфліктології, механізмів виникнення конфліктів, типів і стадій їх розвитку); психологічні знання (знання про психологічні аспекти поведінки учасників конфлікту, емоційні реакції та стратегії взаємодії; комунікативні навички: основи ефективного спілкування, активного слухання та емпатії); особистісні якості: емоційна стійкість, готовність до саморефлексії, відкритість до навчання і розвитку.

Перший – це етап визначення мети і завдання такого освітнього проекту, планування основних освітніх компонентів (навчальних дисциплін), які будуть формувати базові конфліктологічні складові або ж окремі модулі, навчальних дисциплін, які акцентують увагу на конфліктологічній компетенції (створення навчальних програм, визначення навчальних тем для формування компетенції, теоретичної та практичної складової, матеріалу для самостійного опрацювання тем, засобів контролю та самоконтролю тощо).

Так, наприклад, кожна із базових структурних складових конфліктологічної компетентності може формуватися завдяки освітнім компонентам, наприклад, мотиваційний компонент конфліктологічної компетентності може бути сформований за допомогою психології і супутніх психологічних освітніх компонентів (де вивчається особистість, її структурні психологічні компоненти, цінності, установки особистості тощо). А для вивчення соціальних відносин і мотиваційних факторів у групах можемо, наприклад, використати соціологію.

Щодо формування когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності дуже корисною для вивчення є конфліктологія (де розглядаються основи теорії конфліктів, їх природа та механізми); психологія конфлікту – де вивчаються психологічні аспекти конфліктних ситуацій. А також доцільним вважаємо додати й освітні компоненти з комунікаційною

складовою для розуміння процесів спілкування та їх впливу на конфлікти.

У формуванні операційного компоненту конфліктологічної компетентності психолога важливими є навички вирішення конфліктів, які формуються завдяки практичним заняттям з медіації та переговорів. Освітній компонент з психологічного консультування навчить студентів технікам управління конфліктами. А вибірккові освітні компоненти з управління проектами сформують вміння та навички роботи в команді й вирішення конфліктів у групах.

Рефлексивний компонент конфліктологічної компетентності у здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Психологія» може бути сформований за допомогою рефлексивної практики (вибірккові освітні компоненти та позааудиторна робота): курси, що акцентують увагу на саморозвитку та самоаналізі; психотерапія та коучинг – методи особистісного розвитку через рефлексію. А філософія, як нормативний освітній компонент, дозволить сформувати етичні аспекти й самосвідомість.

Найголовніший з компонентів конфліктологічної компетентності вважаємо – комунікативний компонент. Його формування здійснюється за допомогою ораторського мистецтва, соціальної психології, медіації, де формуються знання та практичні навички з активного слухання та невербальної комунікації, вивчення міжособистісних відносин і комунікації в групах, розвитку навичок ведення переговорів тощо.

Цей неповний перелік освітніх компонентів можуть суттєво підвищити рівень конфліктологічної компетентності студентів, забезпечуючи їм необхідні знання та навички для ефективного вирішення конфліктів у професійній діяльності.

На третьому етапі формування нашої моделі ми визначаємось з платформами для онлайн навчання Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning), Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom.

Формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн-навчання має свої особливості, які визначаються специфікою дистанційного

формату та потребами сучасного суспільства. Пропонуємо п'ять основних критеріїв (К) щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в умовах онлайн навчання: а) доступ до ресурсів-онлайн (К1), використання інформаційних технологій (К2), гнучкість навчання здобувачів (К3), інтерактивність та залучення до освітнього процесу (К4), розвиток самостійності та відповідальності за набуття власних компетенцій (К5).

Перший критерій (К1) – доступ до ресурсів-онлайн. У арсеналі цього критерію можемо використати онлайн курси та вебінар, інтерактивні методи, групові проекти, мультимедійні ресурси (відео та аудіо), форуми, чати та онлайн дискусії, самостійна робота з матеріалами, онлайн оцінювання (тести, анкети) тощо. Онлайн-навчання надає широкий доступ до різноманітних навчальних матеріалів, курсів та вебінарів, що стосуються конфліктології. Це дозволяє студентам отримувати знання з різних джерел, вивчати нові підходи та методи вирішення конфліктів. Наприклад, освітні програми на платформах, таких як Prometheus, пропонують лекції про медіацію та діалог, що допомагає формувати навички ефективного спілкування.

Другий критерій (К2) – використання інформаційних технологій. Вони відіграють ключову роль у дистанційному навчанні. Використання різноманітних платформ для відеозв'язку, онлайн-інструментів для спільної роботи та інших ресурсів дозволяє створювати більш динамічне і всеохоплююче середовище для навчання. Наприклад, можна використовувати симуляції конфліктних ситуацій або рольові ігри, які допомагають студентам відпрацьовувати навички в безпечному середовищі.

Третій критерій (К3) – гнучкість навчання. Дистанційний формат навчання дозволяє студентам самостійно обирати час і темп навчання. Це важливо для розвитку конфліктологічної компетентності, оскільки студенти можуть повертатися до складних тем або практикувати навички у зручний для них час. Гнучкість також сприяє кращому засвоєнню матеріалу, оскільки студенти можуть адаптувати навчальний процес під свої потреби.

Четвертий критерій (К4) у формуванні конфліктологічної

компетентності – це інтерактивність й залученість до процесу формування. Сучасні онлайн курси включають інтерактивні елементи, такі як форуми, чати та відео-конференції, що дозволяє студентам взаємодіяти один з одним і з викладачами. Це важливо для розвитку навичок комунікації та вирішення конфліктів у групі. Наприклад, участь у групових проектах або дискусіях може допомогти студентам відпрацювати практичні навички медіації та ведення діалогу.

П'ятий критерій (K5) – розвиток самостійності й відповідальності за результати навчання. Дистанційне навчання вимагає від студентів високого рівня самодисципліни та відповідальності за власне навчання. Це сприяє розвитку самостійності, що є важливим аспектом конфліктологічної компетентності. Здобувачі (студенти) вчаться самостійно вирішувати проблеми, аналізувати ситуації та приймати рішення в умовах конфлікту.

Отже, використовуючи наші критерії і, беручи до уваги інструментарій досягнення освітньої мети (формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн навчання), відповідно до нашої моделі, ми повинні звернутися до методів, прийомів, засобів за допомогою яких ми будемо здійснювати нашу освітню онлайн-програму.

В нашому дослідженні ми сформували кілька важливих і ефективних напрямів у застосуванні онлайн-інструментарію (методів та методик) навчання відповідно до умов онлайн-формату: інтерактивні онлайн-курси, ігрові елементи (гейміфікація), застосування групових проектів та обговорень, вебінари, медіаційні практики (тренінги), використання кейс-методу, психологічне консультування і рефлексивні практики. Охарактеризуємо кожен з таких напрямів.

Перший напрям на шляху формування конфліктологічної компетентності – це інтерактивні онлайн-курси, створені викладачами закладу, або ж використані вже існуючі. Основними темами таких курсів можуть бути теоретичні основи конфліктології, методи вирішення конфліктів, медіацію та ненасильницьку комунікацію. Наприклад, курс «Будую

толерантний світ навколо себе» може включати лекції, практичні завдання та відеомодулі для закріплення знань .

Другий напрям – використання ігрових елементів – «гейміфікація». В нашому випадку шлях гейміфікації навчання може означати впровадження ігрових елементів у навчальний процес, таких як онлайн-квести або рольові ігри, що дозволяють студентам відпрацьовувати навички вирішення конфліктів у безпечному середовищі.

Третій напрям шляху (формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн навчання) – це застосування групових проектів та обговорень за темами важливими для конфліктології. Особливістю такого напрямку є спільна робота студентів, їх комунікації, вміння будувати стратегії спільного співіснування. Організація групових проектів, дозволить студентам аналізувати конфліктні ситуації, обговорювати їх у малих групах і пропонувати рішення. Це сприяє розвитку комунікативних навичок та емпатії.

У четвертому напрямі нашої роботи, щодо формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів в умовах онлайн навчання ми пропонуємо використання вебінарів. Запропонована форма дистанційного навчання є важливими і корисними для студентів з точки зору знайомства з думкою експертів в галузі конфліктології: почути думку експерта, його досвід, послухати поради тощо.

П'ятим напрямом роботи передбачається використовувати у навчальному онлайн процесі медіаційні практики (тренінги). До таких практик пропонуємо застосувати тренінги з медіації. Організація таких тренінгів, на яких студенти можуть навчитися основам медіації і відпрацьовувати навички посередництва в конфліктах.

Шостий напрям роботи – це використання «кейс-методу» для аналізу реальних або змодельованих конфліктних ситуацій, що дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання на практиці.

Сьомим напрямом підбору інструментарію для формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів є психологічне

консультування. Це дає можливість студентам отримати психологічну і професійну підтримку від фахівців. Забезпечує можливість отримання консультацій від психологів або коучів для обговорення особистих переживань.

Для формування конфліктологічної компетентності важливими, на нашу думку, є також – рефлексивні практики (восьмий напрям нашої моделі). За допомогою самоаналізу і рефлексії студенти зможуть вести щоденники рефлексії, в яких вони проаналізують свої дії в конфліктних ситуаціях і оцінять власний прогрес у розвитку конфліктологічної компетентності.

Ефективне формування конфліктологічної компетентності студентів психологів в умовах онлайн-навчання вимагає інтеграції різноманітних технологій, методів, методик і ресурсів. Нами доведено, що використання інтерактивних курсів, гейміфікації, групових проектів, медіаційних практик (тренінгів), кейс-методів, вебінарів, психологічних практик та рефлексій значно підвищують рівень підготовленості студентів до вирішення конфліктних ситуацій у подальшій професійній діяльності.

Четвертою частиною (заключною) нашої моделі (формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів умовах онлайн-навчання) є вихідні компетентності як результати сформованої конфліктологічної компетентності психолога в процесі вивчення конфліктології та супутніх освітніх компонентів, це такі як:

- мотиваційна готовність – це забезпечення стійкої професійної спрямованості особистості, прагнення до діяльності, спонукання, регулювання та спрямування професійної діяльності фахівця;
- професійна готовність – здатність до самостійного прийняття рішень у складних ситуаціях, що виникають у процесі роботи з клієнтами;
- розвинені комунікативні навички, вміння вести конструктивний діалог і управляти емоціями в процесі спілкування;
- здатність до конструктивного вирішення конфліктів: уміння застосовувати різноманітні стратегії для ефективного управління

конфліктами;

- рефлексивні здібності, що дають змогу швидко та об'єктивно оцінити конфліктну ситуацію, прийняти рішення, осмислити результати, проаналізувати всі попередні дії та зробити висновки щодо перспективи конфлікту, обрати той чи інший стиль керівництва в умовах екстремальної діяльності;
- адаптивність у стресових ситуаціях: здатність швидко реагувати на зміни в динаміці конфлікту та коригувати свою поведінку відповідно до обставин.

Таким чином, формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн-навчання є складним і багатогранним процесом, який вимагає адаптації до нових умов і використання сучасних технологій. За допомогою доступу до ресурсів, гнучкості навчання, інтерактивності та розвитку самостійності студенти можуть ефективно опановувати навички вирішення конфліктів і медіації в сучасному світі.

У нашій моделі формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн-навчання використовується мережа Інтернет, яка забезпечує багато дидактичних можливостей.

Безперечно, освітні дидактичні можливості забезпечує мережа інтернет, такі як:

- 1) можливість публікації освітньої інформації в гіпермедійному середовищі;
- 2) комунікації між здобувачами освіти й викладачами в мережі Інтернеті;
- 3) постійний (24/7) доступ до інформаційних ресурсів, бібліотечних каталогів і файлів електронних бібліотек, файлів користувачів тощо;
- 4) можливість використання віддалених обчислювальних ресурсів і дистанційних практичних завдань. Вище зазначені та безліч інших можливостей дозволяють використовувати Інтернет у освітній системі професійної підготовки здобувачів вищої освіти .

Отже, нами проаналізовано, обґрунтовано і доведено, що особливостями онлайн навчання для формування конфліктологічної компетентності є критерії, які визначаються специфікою дистанційного формату та потребами сучасного суспільства. Пропонуємо п'ять основних критерії (К) (особливостей) щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в умовах онлайн навчання:

- критерій (К1) – доступ до ресурсів-онлайн;
- критерій (К2) – використання інформаційних технологій;
- критерій (К3) – гнучкість навчання здобувачів;
- критерій (К4) – інтерактивність та залучення до освітнього процесу;
- критерій (К5) – розвиток самостійності та відповідальності за набуття власних компетенцій.

3.3. Розробка програми онлайн-тренінгу з формування конфліктологічної компетентності студентів

Більшість сучасних соціальних інституцій характеризуються підвищеною конфліктогенністю. Відчуваються високі нервові навантаження, які пов'язані з пильною увагою сучасного суспільства до них, зокрема, різними соціальними інноваціями (реформами). Кожен день працівників соціономічних професій супроводжують різні ситуації, в яких необхідно оцінювати поведінку особистості, займати певну позицію, використовувати різні форми впливу. Конфлікт у професійній діяльності зазвичай обумовлений спробою затвердити своє становище і протестом того, хто навчається, що виникає у відповідь на неправильну оцінку його вчинку, діяльності, несправедливе покарання. Правильно реагуючи на поведінку іншої особи, фахівець починає продуктивно вибудовувати з ним міжособистісні відносини, контролювати ситуацію, попереджаючи або дозволяючи конфлікт. Поспіх в оцінках дій особистості часто провокує ескалацію конфлікту, тому що це викликає обурення у того, хто є суб'єктом впливу несправедливістю до нього з боку іншого, і така ситуація в даному випадку набуває негативного

забарвлення.

На основі отриманих результатів, в ході емпіричного дослідження, нами була розроблена програма онлайн-тренінгу з формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з психології.

Метою онлайн-тренінгу є розвиток у студентів мотиваційного, регулятивного та когнітивного компонентів конфліктологічної компетентності.

Онлайн-тренінг складається з трьох блоків. Перший блок спрямований на розвиток мотиваційного компоненту конфліктологічної компетентності. Другий блок спрямований на розвиток когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності, а третій – на формування рефлексивного компоненту конфліктологічної компетентності.

Завдання онлайн-тренінгу: 1) формування знань про конфлікт та динаміку його розвитку; 2) усвідомлення студентами особистого стилю поведінки у конфліктній ситуації та вміння скоригувати його; 3) формування навичок продуктивного вирішення конфліктів; 4) усвідомлення методів спілкування у конфліктних ситуаціях; 5) формування у студентів мотивації до успіху.

Тривалість онлайн-тренінгу 1 кредит (30 годин). І блок – 10 години (5 занять) . II блок – 10 години (5 занять). III блок – 10 години (5 занять). Оптимальна кількість учасників: 12-15 учасників.

Визначені нами теми тренінгу (Додаток К) допоможуть сформувати конфліктологічну компетентність студентів та позитивну мотивацію до вивчення конфліктології й застосування отриманих знань на практиці; розвинути аналітичні та когнітивні навички, необхідні для глибокого розуміння природи конфліктів, їх аналізу та ефективного вирішення; розвинути внутрішню готовність до конструктивного вирішення конфліктів; розвинути практичні навички саморегуляції та управління конфліктними ситуаціями, що є ключовим аспектом регулятивної складової конфліктологічної компетентності.

Наводимо орієнтовний зміст перших тренінгів кожного з III (трьох) блоків формування конфліктологічної компетентності студентів психологів в умовах онлайн-навчання.

Тренінг: «Життя без конфліктів».

I. Перший блок. «Формування мотиваційного компоненту конфліктологічної компетентності».

Заняття 1: «Конфлікт як можливість росту». Мета: розвиток мотивації студентів-психологів до вивчення конфліктології, формування навичок конструктивного вирішення конфліктів, змінити сприйняття конфлікту з негативного на конструктивне.

Завдання: показати потенціал конфліктів для особистісного та професійного розвитку. Обладнання: онлайн-платформа, метафорично асоціативні карти.

1. Вступ. Активізація учасників онлайн-тренінгу та налаштування їх на роботу. Знайомство з темою. Запуск групових процесів.

Вступне слово спікера. З давніх часів конфлікти незмінно впливали на суспільство. Вони породжували протиріччя та суперечки, в яких розвивались нові думки та нові погляди. Ще до того, як наші предки почали спілкуватись, конфлікти були невід'ємною частиною щоденного буття. Тому, питання вирішення та ефективного управління конфліктами не втрачає своєї актуальності. Ще Древній Месопотамії, у старовавілонський період, задавались питанням вирішення конфліктів. Зараз важко це уявити, але ще у часи до нашої ери було прийнято Закони Хаммурапі. Вони базувались на принципах «око за око». Звісно, з плином часу, підходи до вирішення конфліктів змінилися. І зараз ми з вами живемо у часи, коли у суспільстві прийнято попереджати або позитивно вирішувати конфлікти. Зараз іноді й досі ми можемо, нажаль, стати свідками застосування таких жорстких методів вирішення конфліктів. Над цим сьогодні ми і будемо працювати.

Обговорення правил роботи в групі: Активність - необхідно брати участь у виконанні вправ і завдань; Говорити необхідно від свого імені, про

себе, висловлювати власні думки; Ми обговорюємо дію, а не особу. Дотримуємося правил поведінки та добропорядності.

Вправа 1: «Мій досвід конфліктів». Мета: актуалізація особистого досвіду учасників щодо конфліктів. Інструкція: оберіть 3 карти з колоди МАК, які відображають ваш досвід участі в конфліктах. Опишіть кожну карту, пов'язуючи її з конкретною ситуацією з вашого життя.

Вправа 2: «Цінності у конфлікті». Мета: усвідомлення ціннісних орієнтацій у конфліктних ситуаціях. Інструкція: виберіть 5 карт МАК, які символізують ваші головні цінності у вирішенні конфліктів. Поясніть, чому ви обрали саме ці карти і як ці цінності впливають на вашу поведінку в конфліктах.

Вправа 3: «Мотиваційне інтерв'ю». Мета: посилення внутрішньої мотивації до розвитку конфліктологічної компетентності. Інструкція: об'єднайтесь у пари. По черзі проведіть мотиваційне інтерв'ю, використовуючи техніки активного слухання та відкриті запитання. Обговоріть, чому для вас важливо розвивати навички вирішення конфліктів.

Вправа 4: «Метафора конфлікту». Мета: розширення уявлень про природу конфлікту. Інструкція: оберіть карту МАК, яка, на вашу думку, є метафорою конфлікту. Поясніть свій вибір, розкриваючи різні аспекти конфлікту через обрану метафору.

Вправа 5: «Сходи до компетентності». Мета: визначення шляхів розвитку конфліктологічної компетентності. Інструкція: використовуючи карти МАК із зображенням сходів, створіть «сходи» вашого професійного зростання у сфері конфліктології. На кожній сходинці розмістіть карту, що символізує певний етап розвитку, та опишіть його.

Вправа 6: «Ресурси подолання». Мета: усвідомлення особистих ресурсів для вирішення конфліктів. Інструкція: Оберіть 3 карти з набору МАК «Подолання», які відображають ваші сильні сторони та ресурси у вирішенні конфліктів. Поясніть, як ці ресурси допомагають вам у складних ситуаціях.

Вправа 7: «Лист до себе». Мета: закріплення мотивації до розвитку

конфліктологічної компетентності. Інструкція: напишіть лист самому собі з майбутнього, де ви вже досягли високого рівня конфліктологічної компетентності. Опишіть, яких успіхів ви досягли, які навички розвинули, як це вплинуло на ваше життя та професійну діяльність.

Завершення онлайн-тренінгу. Підвести підсумки, обговорити отриманий досвід та сформулювати конкретні кроки для подальшого розвитку конфліктологічної компетентності. Онлайн-тренінг допоможе студентам-психологам усвідомити важливість розвитку конфліктологічної компетентності, актуалізувати особистий досвід та мотивацію до навчання, а також визначити шляхи професійного зростання у цій сфері.

II. Другий блок. «Формування когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності».

Заняття 1: «Анатомія конфлікту: структура та динаміка». Мета онлайн-тренінгу: розвиток когнітивних аспектів конфліктологічної компетентності, включаючи розуміння природи конфліктів, їх структури, динаміки та стратегій вирішення. Обладнання: онлайн-платформа, метафорично асоціативні карти (МАК).

Вступ. Активізація учасників онлайн-тренінгу та налаштування їх на роботу. Знайомство з темою. Запуск групових процесів. Вступне слово спікера.

Вправа 1: «Карта конфлікту». Мета: візуалізація структури конфлікту. Інструкція: використовуючи МАК, створіть «карту» типового конфлікту. Оберіть карти, які символізують учасників конфлікту, їхні інтереси, позиції, емоції та можливі рішення. Поясніть свій вибір та зв'язки між елементами.

Вправа 2: «Стили поведінки в конфлікті». Мета: усвідомлення різних стилів поведінки в конфлікті. Інструкція: оберіть 5 карт МАК, які, на вашу думку, відображають п'ять основних стилів поведінки в конфлікті (конкуренція, співпраця, компроміс, уникнення, пристосування). Обґрунтуйте свій вибір та наведіть приклади ситуацій, де кожен стиль може бути ефективним.

Вправа 3: «Айсберг конфлікту». Мета: розуміння явних та прихованих аспектів конфлікту. Інструкція: намалюйте айсберг. Використовуючи МАК, оберіть карти для «надводної» (видимої) частини конфлікту та «підводної» (прихованої) частини. Поясніть, які аспекти конфлікту можуть бути невидимими на перший погляд.

Вправа 4: «Динаміка конфлікту». Мета: вивчення етапів розвитку конфлікту. Інструкція: оберіть 6-8 карт МАК, які відображають різні стадії розвитку конфлікту (від зародження до вирішення або ескалації). Розташуйте їх у хронологічному порядку та опишіть кожен етап, його характеристики та можливі інтервенції.

Вправа 5: «Когнітивні викривлення в конфлікті». Мета: ідентифікація когнітивних помилок у конфліктних ситуаціях. Інструкція: оберіть 3 карти МАК, які, на вашу думку, ілюструють поширені когнітивні викривлення в конфліктах (наприклад, чорно-біле мислення, надмірне узагальнення, читання думок). Поясніть, як ці викривлення впливають на сприйняття конфлікту та його вирішення.

Вправа 6: «Емоції та думки в конфлікті». Мета: розрізнення емоційних та когнітивних аспектів конфлікту. Інструкція: Оберіть пару карт МАК: одна карта символізує емоцію, інша - думку в конфліктній ситуації. Проаналізуйте, як емоції впливають на мислення і навпаки. Запропонуйте способи управління емоціями для більш раціонального підходу до вирішення конфлікту.

Вправа 7: «Ресурси для вирішення конфлікту». Мета: ідентифікація когнітивних ресурсів для конструктивного вирішення конфліктів. Інструкція: виберіть 5 карт МАК, які символізують когнітивні ресурси, необхідні для ефективного вирішення конфліктів (наприклад, критичне мислення, емпатія, креативність). Поясніть, як кожен ресурс може бути застосований у конфліктній ситуації.

Вправа 8: «Метафора вирішення конфлікту». Мета: створення цілісного образу процесу вирішення конфлікту. Інструкція: оберіть одну карту МАК, яка, на вашу думку, є метафорою успішного вирішення конфлікту. Розкрийте

цю метафору, пояснюючи, які когнітивні процеси та стратегії вона відображає. Створіть на основі цієї метафори алгоритм вирішення конфлікту.

Завершення онлайн-тренінгу. Підвести підсумки, обговорити ключові інсайти та сформулювати практичні рекомендації щодо розвитку когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності. Онлайн-тренінг допоможе студентам-психологам поглибити розуміння когнітивних аспектів конфліктів, розвинути аналітичні навички та сформувати цілісне уявлення про процеси, що відбуваються під час конфліктних ситуацій та їх вирішення.

III. Третій блок. «Формування регулятивного компоненту конфліктологічної компетентності».

Заняття 1 «Емоційна саморегуляція в конфлікті». Мета онлайн-тренінгу: розвиток навичок саморегуляції та управління конфліктними ситуаціями у студентів-психологів. Обладнання: онлайн-платформа, метафорично асоціативні карти (МАК).

Вступ. Активізація учасників тренінгу та налаштування їх на роботу. Знайомство з темою. Запуск групових процесів. Вступне слово спікера.

Вправа 1: «Емоційний термометр». Мета: усвідомлення та регуляція емоційного стану в конфлікті. Інструкція: оберіть 5 карт МАК, які відображають різні рівні емоційної напруги в конфлікті (від спокою до крайнього збудження). Розташуйте їх як шкалу. Опишіть, які техніки саморегуляції ви б застосували на кожному рівні для зниження напруги.

Вправа 2: «Маска спокою». Мета: розвиток навичок емоційної стабільності в конфлікті. Інструкція: виберіть карту МАК, яка символізує для вас «маску спокою» в конфліктній ситуації. Опишіть, які внутрішні та зовнішні прояви цієї «маски» ви можете використовувати для збереження самоконтролю.

Вправа 3: «Перемикач перспектив». Мета: розвиток гнучкості мислення та емпатії в конфлікті. Інструкція: оберіть три карти МАК: одну для себе, другу для опонента, третю для стороннього спостерігача в конфліктній ситуації. Опишіть конфлікт з кожної перспективи, звертаючи увагу на зміни у вашому

емоційному стані при «перемиканні» ролей.

Вправа 4: «Якір спокою». Мета: створення ресурсного стану для управління конфліктом. Інструкція: виберіть карту МАК, яка викликає у вас відчуття спокою та впевненості. Опишіть детально всі відчуття, пов'язані з цією картою. Створіть «якір», який ви зможете використовувати в реальних конфліктних ситуаціях для швидкого доступу до ресурсного стану.

Вправа 5: «Стратегія виходу». Мета: планування конструктивного завершення конфлікту. Інструкція: оберіть 3-4 карти МАК, які символізують етапи виходу з конфліктної ситуації. Створіть покрокову стратегію завершення конфлікту, описуючи дії та внутрішній стан на кожному етапі.

Вправа 6: «Трансформація конфлікту». Мета: розвиток навичок перетворення конфлікту в можливість для зростання. Інструкція: виберіть дві карти МАК: одну, що символізує конфліктну ситуацію, іншу - позитивний результат її вирішення. Опишіть процес трансформації, зосереджуючись на внутрішніх змінах та діях, які ведуть від конфлікту до позитивного результату.

Вправа 7: «Карта саморегуляції». Мета: створення індивідуальної стратегії саморегуляції в конфлікті. Інструкція: використовуючи 6-8 карт МАК, створіть власну «карту саморегуляції» для конфліктних ситуацій. Кожна карта повинна символізувати певний метод або техніку, яку ви можете застосувати для збереження самоконтролю та ефективного управління конфліктом.

Завершення онлайн-тренінгу. Підвести підсумки, обговорити отриманий досвід та запропонувати учасникам створити індивідуальний план розвитку регулятивного компоненту конфліктологічної компетентності. Онлайн-тренінг допоможе студентам-психологам розвинути навички емоційної регуляції, самоконтролю та ефективного управління конфліктними ситуаціями, використовуючи потужний інструмент метафорично асоціативних карт для глибшого усвідомлення та трансформації внутрішніх процесів. Три розроблені онлайн-тренінги з формування мотиваційного, когнітивного та регулятивного компонентів конфліктологічної

компетентності створюють комплексну систему для розвитку високого рівня конфліктологічної компетентності у студентів-психологів в умовах онлайн-навчання.

Вищезазначені онлайн-тренінги сприяють формуванню конфліктологічної компетентності: в декількох напрямках : інтегрованого підходу, ефективності використання МАК (метафорично асоціативні картки), адаптації до онлайн формату, розвитку практичних навичок та сприяють особистісному розвитку студента.

По-перше, з точки зору, інтегрованого підходу онлайн-тренінги охоплюють три ключові компоненти конфліктологічної компетентності, забезпечуючи всебічний розвиток навичок управління конфліктами: мотиваційний компонент формує внутрішню готовність та бажання студентів вивчати конфліктологію та застосовувати отримані знання на практиці; когнітивний компонент забезпечує глибоке розуміння природи конфліктів, їх структури та динаміки, а також стратегій їх вирішення; регулятивний компонент розвиває практичні навички саморегуляції та управління конфліктними ситуаціями

По-друге, застосування метафорично асоціативних карт (МАК) у всіх трьох онлайн-тренінгах дозволяє: активізувати образне мислення та інтуїцію студентів; створювати безпечний простір для самовираження та рефлексії; глибше досліджувати особисті установки та патерни поведінки в конфліктах; розвивати емоційний інтелект та емпатію.

По-третє, адаптація до онлайн-формату. Онлайн-тренінги розроблені з урахуванням специфіки онлайн-навчання: вправи можна виконувати індивідуально або в малих групах через відеоконференції; використання цифрових версій МАК або фотографій карт дозволяє проводити їх дистанційно; інтерактивний формат вправ підтримує залученість та мотивацію студентів.

По-четверте, розвиток практичних навичок. Онлайн-тренінги фокусуються на формуванні конкретних навичок: аналіз конфліктних ситуацій; управління емоціями; ефективна комунікація в конфлікті;

стратегічне мислення та планування дій; особистісний ріст.

Окрім професійних компетенцій, онлайн-тренінги сприяють особистісному розвитку студентів: підвищенню самосвідомості, розвитку рефлексивних здібностей, формуванню гнучкості мислення, посилення емоційної стійкості, інтеграції теорії та практики у формуванні конфліктологічної компетентності.

Онлайн-тренінги дозволять студентам: застосовувати теоретичні знання в практичних вправах, аналізувати реальні життєві ситуації через призму конфліктології, розвивати критичне мислення та аналітичні здібності, а також сприяти довгостроковій ефективності отриманих знань, умінь, навичок.

Комплексний підхід, що охоплює мотиваційні, когнітивні та регулятивні аспекти, забезпечує формування стійких навичок, які студенти зможуть застосовувати в довгостроковій перспективі. Таким чином, ці три блока онлайн-тренінгів створюють потужну базу для формування високого рівня конфліктологічної компетентності у студентів-психологів, надаючи їм необхідні інструменти для ефективного управління конфліктами в професійній діяльності та особистому житті.

Для валідації ефективності онлайн-тренінгів з метафорично асоціативними картами (МАК) можна використовувати наступні інструменти: збір зворотного зв'язку, анкетування учасників після завершення тренінгу для оцінки їхнього досвіду та отриманих знань. Проведення індивідуальних або групових інтерв'ю для глибшого розуміння впливу тренінгу на учасників. Оцінка результатів навчання. Тестування до і після онлайн-тренінгу для вимірювання приросту знань та навичок. Аналіз практичних завдань, виконаних учасниками під час онлайн-тренінгу. Довгострокове спостереження. Проведення follow-up сесій через певний час після онлайн-тренінгу для оцінки стійкості отриманих результатів. Нами розроблена «Анкета-опитувальник для вивчення особливостей формування конфліктологічної компетентності у майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання (Додаток Л).

Висновки до розділу 3

У третьому розділі нашої роботи ми досліджували питання особливостей онлайн-навчання при формуванні конфліктологічної компетентності і прийшли до висновку, що при формуванні конфліктологічної компетентності в онлайн-форматі варто враховувати такі виклики як обмеженість невербальної комунікації; складність створення довірливої атмосфери у віртуальному просторі; технічні проблеми, що можуть перешкоджати навчанню; необхідність високого рівня самоорганізації студентів.

Водночас онлайн-формат навчання має і свої переваги: гнучкість навчального процесу; можливість залучення провідних фахівців з різних регіонів; доступ до широкого спектру онлайн-ресурсів; розвиток навичок дистанційної комунікації, які важливі для сучасного психолога.

Отже, формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів в умовах онлайн-навчання вимагає комплексного підходу, який поєднує теоретичну підготовку, практичні вправи, розвиток особистісних якостей та використання інноваційних методів оцінювання. При правильній організації такий формат може забезпечити високу ефективність навчання та підготувати майбутніх психологів до професійної діяльності в сучасних умовах.

На основі проведеного аналізу сформованої конфліктологічної компетентності студентів магістрів психологів нами було розроблено модель формування конфліктологічної компетентності студентів за умов онлайн-навчання (Додаток М). А також онлайн-тренінг з формування конфліктологічної компетентності студентів за умов онлайн-навчання з використанням метафорично асоціативних карток (Додаток К). І для аналізу результатів сформованості конфліктологічної компетентності на основі проведеного онлайн-тренінгу розроблено анкету-опитувальник для визначення рівня сформованості конфліктологічної компетентності студентів психологів в умовах онлайн-навчання (Додаток Л).

ВИСНОВКИ

В ході дослідження на тему: «Особливості формування конфліктологічної компетентності майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання» нами були виконані наступні завдання:

1. Здійснено теоретико-методологічний аналіз конфліктологічної компетентності фахівця-психолога, визначено базові критерії конфліктологічної компетентності майбутніх психологів. Аналізуючи науково-психологічні і педагогічні джерела з питання професійної компетентності психолога та його підготовленості до професійної діяльності з'ясовано, що система підготовки майбутнього фахівця психолога, яка характеризується його особистими мотивами, переконанням, почуттями, поглядами, інтелектуальними й вольовими якостями, а також знаннями, вміннями, навичками, які проявляються у формуванні потенціалу особистості фахівця-психолога є дієздатною тільки за умови комплексного, системного й інтегративного підходу до формування освітніх програм з психології.

З'ясовано особливості понятійного апарату: «компетентності», «компетенції», «професійні компетентності», «конфліктологічна компетентність» студентів психологів. З'ясовано, що поняття «компетенції» і «компетентності» до сьогодні є психолого-педагогічною науковою проблемою і потребують уточнення, удосконалення, систематизації і розширення їх напрямків дослідження в галузі навчання фахівців різних галузей. А професійні компетентності психолога є важливим аспектом його діяльності, які визначають ефективність роботи в різних сферах діяльності. Вони включають в себе знання, уміння, навички та особистісні якості, необхідні для успішного виконання професійних завдань.

А конфліктологічна компетентність – інтегративна властивість особистості, що проявляється у здатності особистості передбачати і попереджувати конфлікт, регулювати і вирішувати його у руслі продуктивної трансформаційної взаємодії. Виділяють такі функції конфліктологічної

компетентності: превентивна, прогностична, конструктивна, рефлексивна та корекційна. Розкрито складові конфліктологічної компетентності особистості – це мотиваційна, когнітивна та регуляційна.

2. Емпірично досліджено рівень сформованості у студентів психологів структурних компонентів конфліктологічної компетентності.

Сформованість конфліктологічної компетентності майбутніх психологів є критично важливою для їхньої професійної діяльності, оскільки вона впливає на ефективність роботи з людьми та здатність вирішувати складні міжособистісні проблеми. Розвиток цієї компетентності включає в себе навчання теоретичним основам, практичним навичкам і формуванню позитивного ставлення до конструктивного вирішення конфліктів. Рівні сформованості структурних компонентів конфліктологічної компетентності вважаємо, що можна оцінити через кілька ключових компонентів та рівнів, які визначають їх здатність ефективно взаємодіяти у конфліктних ситуаціях.

Для емпіричного дослідження сформованої конфліктологічної компетентності студентів психологів застосовано опитувальник Кеннета Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів», методика діагностики мотивації успіху та методика діагностики мотивації уникнення невдач Т. Елерса, методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова, методика смисложиттєві орієнтації (СЖО) С.Д. Леонтьєва, Тест на емоційний інтелект Холла та кейс-метод.

На основі проведеного аналізу результатів дослідження сформованості конфліктологічної компетентності студентів віком від 25 до 45 років можна зробити наступні висновки відповідно до її структурних компонентів.

Когнітивний компонент конфліктологічної компетентності (кейс-метод): 82% студентів демонструють розуміння поняття «конфлікт», його динаміки розвитку та наслідків. Спостерігаються труднощі у визначенні причин виникнення конфліктів та інструментів їх вирішення.

Поведінковий компонент – (опитувальник Кеннета Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів») – переважають

конструктивні стратегії вирішення конфліктів:

- 82% студентів мають середній рівень схильності до співпраці
- 60% демонструють середній рівень схильності до компромісу
- 69% студентів мають низький рівень суперництва, що сприяє пошуку

взаємовигідних рішень

Мотиваційний компонент – (методика діагностики мотивації успіху та методика діагностики мотивації уникнення невдач Т. Елерса):

- 55% студентів мають дуже високий рівень мотивації уникнення невдач
- 18% демонструють дуже високий рівень мотивації до успіху
- Спостерігається сильна позитивна кореляція (0.9824) між мотивацією до

успіху та уникненням невдач

Регулятивний компонент – (методика смисложиттєві орієнтації (СЖО) С.Д. Леонтьєва) :

- 32% студентів мають високий рівень осмисленості життя;
- виявлено сильну кореляцію (0.9999) між локусом контролю – «Я» та загальною осмисленістю життя;
- 60% студентів мають середній рівень цілеспрямованості.

Рефлексивний компонент – (методика діагностики рефлексивності А.В. Карпова) :

- 45% – студентів переважає низький рівень рефлексивності;
- 32% – демонструють середній рівень рефлексивності;
- 23% – мають високий рівень рефлексивності;

Емоційний компонент – (Тест на емоційний інтелект Холла):

- виявлено сильний зв'язок між емоційною обізнаністю та емпатією (0.93);
- спостерігається тісний взаємозв'язок між управлінням своїми емоціями та самомотивацією (0.95);
- виявлено негативну кореляцію між самомотивацією та розпізнаванням емоцій інших (-0.99);

Отже, студенти демонструють середній рівень сформованості

конфліктологічної компетентності з потенціалом до зростання.

Сильні сторони: розуміння поняття конфлікту, схильність до конструктивних стратегій вирішення конфліктів, високий рівень осмисленості життя.

Області для розвитку: підвищення рефлексивності, покращення навичок розпізнавання емоцій інших, інтеграція емпатії в загальну структуру емоційного інтелекту.

На основі проведеного емпіричного дослідження можна зробити наступні рекомендації :

- розробити комплексну програму формування конфліктологічної компетентності, яка б інтегрувала всі вищезазначені компоненти;
- використовувати індивідуальний підхід, враховуючи різні рівні розвитку компонентів конфліктологічної компетентності у студентів
- впровадити систему регулярної оцінки та моніторингу розвитку конфліктологічної компетентності для відстеження прогресу та коригування навчальних програм

Реалізація цих рекомендацій дозволить створити ефективну систему формування конфліктологічної компетентності, враховуючи особливості та потреби студентів віком від 25 до 45 років.

3. Розроблено модель формування конфліктологічної компетентності за умов онлайн-навчання (Додаток М). У змодельованому процесі формування конфліктологічної компетентності здобувачів вищої освіти за умов онлайн-навчання ми виділили чотири етапи і п'ять критеріїв: 1) етап процесу планування та контролю з визначеними критеріями у формуванні конфліктологічної компетентності; 2) етап безпосереднього процесу формування конфліктологічної компетентності (з визначеними компонентами: когнітивний компонент, операційний компонент, комунікативний компонент, мотиваційно-ціннісний та рефлексивно-регулятивний); 3) етап процесу визначення технологічного і науково-методичного забезпечення (платформами для онлайн навчання Moodle

(Modular Object-Oriented Dynamic Learning), Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom) та визначення онлайн ресурсів для формування конфліктологічної компетентності; 4) етап визначення сформованої конфліктологічної компетентності в умовах онлайн-навчання (професійна готовність, мотиваційна готовність, комунікаційні навички, здатність доконструктивного вирішення конфліктів, рефлексивність та адаптивність. Критерії: а) доступ до ресурсів-онлайн (K1), використання інформаційних технологій (K2), гнучкість навчання здобувачів (K3), інтерактивність та залучення до освітнього процесу (K4), розвиток самостійності та відповідальності за набуття власних компетенцій (K5). Розроблено опитувальник для вивчення особливостей формування конфліктологічної компетентності у майбутніх психологів в умовах онлайн навчання (Додаток).

Розроблено програму онлайн-тренінгу з формування конфліктологічної компетенції майбутніх психологів в умовах онлайн-навчання (Додаток К).

Представлена програма онлайн-тренінгу «Життя без конфліктів» з формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів демонструє комплексний підхід до означеної проблеми, охоплюючи три ключові компоненти: мотиваційни, когнітивний і регулятивний.

Така структура забезпечує всебічний розвиток навичок управління конфліктами. А використання метафорично-асоціативних карт (МАК) у всіх блоках онлайн-тренінгу дозволяє:

- активізувати образне мислення та інтуїцію;
- створити безпечний простір для самовираження;
- глибше досліджувати особисті установки щодо конфліктів;
- розвивати емоційний інтелект та емпатію;
- адаптуватися до онлайн-формату навчальних занять.

Програма розроблена з урахуванням специфіки онлайн-навчання:

• вправи можна виконувати індивідуально або в малих групах через відеоконференції; використання цифрових версій МАК; інтерактивний

формат підтримує залученість та мотивацію студентів.

Онлайн-тренінг фокусується на формуванні конкретних умінь через аналіз конфліктних ситуацій, управління емоціями, ефективну комунікацію в конфлікті; стратегічне мислення та планування дій; особистісний розвиток.

Окрім професійних компетенцій, програма сприяє: підвищенню самосвідомості, розвитку рефлексивних здібностей, формуванню гнучкості мислення, посиленню емоційної стійкості, довгостроковій ефективності.

Комплексний підхід, що охоплює мотиваційні, когнітивні та регулятивні аспекти, забезпечує формування стійких навичок, які студенти зможуть застосовувати в довгостроковій перспективі. Таким чином, дана програма онлайн-тренінгу створює потужну базу для формування високого рівня конфліктологічної компетентності у студентів-психологів, надаючи їм необхідні інструменти для ефективного управління конфліктами в професійній діяльності та особистому житті.

І для аналізу результатів сформованості конфліктологічної компетентності на основі проведеного онлайн-тренінгу розроблено анкету-опитувальник для визначення рівня сформованості конфліктологічної компетентності студентів психологів в умовах онлайн-навчання (Додаток Л)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акініна Н.Л. Складорова Г. О. Особливості професійних компетентностей майбутнього психолога. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей V Міжнародної конференції (Київ, 7 грудня 2023 р.)*. Київ: Університет «КРОК», 2023. URL:<https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1809>

2. Акініна Н.Л. Складорова Г. О. Шляхи формування особистої конфліктологічної компетентності психолога у воєнний та повоєнний час. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей V Міжнародної конференції (Київ, 5 грудня 2024 р.)*. Київ: Університет «КРОК», 2024. – URL:<https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2024/paper/view/1809>

3. Андріяшик О.Р., Стопник Н.М. Використання інтерактивних методів навчання у вищій школі. Use of interactive teaching methods in high school. Інноваційна педагогіка. Теорія та методика навчання (з галузей знань) – URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/20/part_3/11.pdf

4. Андросюк В. Г. Волошина О. В. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи: МВС України. Харків, 2020 С.144-147. – URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/42.pdf.

5. Андросюк В.Г. Волошина О. В. Поняття «компетентність» і «компетенція» в контексті формування комунікативної майстерності професіонала. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи: МВС України. Харків, 2020.С.144-147. – URL: https://univ.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/42.pdf

6. Антонов Г. В. Конфлікт як предмет дослідження: педагогічний аспект. Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць. Харків : ХДПУ, 2014. Вип. 13. С. 20-27.
7. Афузова Г. В., Огороднійчук З. В. Професійна спрямованість психолога на корекційну підтримку дітей з психофізичними порушеннями: навч. посіб. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 152 с.
8. Барабаш О. Стратегії поведінки в конфліктній ситуації. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 208-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_47
9. Березовська Л.І. О.С. Юрков. Психологія конфлікту: навчально-методичний посібник. Мукачево: МДУ, 2016. 198 с
10. Березовська, Л.І., Конц Т.С. Психологічна готовність студентів до розв'язання конфліктів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»* : збірник наукових праць. Мукачево : МДУ, 2016. Випуск 2(4). С.230-233
11. Бех І. Д. Комунікативна компетентність педагога в оптимізації виховного процесу. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. /АПН України, Ін-т проблем виховання. Київ, 2002. Кн. 1. С.6–11.
12. Бібик, Н.М. (2020) Суперечності процесу запровадження компетентнісного підходу в освітню практику. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717298/1/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%83.pdf>
13. Білоконенко Л. А. Український міжособистісний конфлікт: монографія. Київ : Інтерсервіс, 2015. 335 с.
14. Біляковська О. О. Професійна компетентність майбутнього вчителя у системі його підготовки. *Проблеми та інновації в природничо-*

математичній, технологічній і професійній освіті: зб. матеріалів ІХ міжнар. наук.-практ. онлайнінтернет конф., 18–29 листопада 2019 р. Кропивницький: ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 42–43.

15. Боголій В. М. Психологічний супровід професійної компетентності психолога. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp6/bogolij.pdf

16. Бугерко Я.М. Психологічна динаміка розгортання рефлексивних процесів у модульно-розвивальному освітньому цикл. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Спеціальність: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Одеса, 2009. С. 222 -224

17. Боднар В. Сучасні теорії конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського університету . Серія : Політологія, Соціологія, Філософія.* Випуск 15, 2014 р. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8004/1/%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%86%20%D0%A2%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%87%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%9B%D0%86%D0%9A%D0%A2%D0%A3.pdf>

18. Браніцька Т.Р. Критерії та показники сформованості конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціономічних професій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* Випуск 52, 2018 С. 235-239

19. Васецька Л.І., Соловйова О.В. Упровадження мультимедійних технологій у навчальний процес: проблеми і перспективи (Запоріжжя) URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/12860-Article%20Text-29816-1-10-20200109.pdf>

20. Васильченко О.М., Булах М. Ю. Резильєнтність, як професійно важлива якість психолога. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV*

Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ). Київ: Університет «КРОК», 2022. – URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1324>

21. Васильченко О.М. Свідомий вибір професійної діяльності, як умова досягнення особистісної зрілості. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ).* Київ: Університет «КРОК», 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1266> <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1266>

22. Вишнівський В.В., Гніденко М.П., Гайдур Г.І., Ільїн О.О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. Київ: ДУТ, 2014. 140 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_786_40131752.pdf

23. Возняк-Запур Марта. Механізми гейміфікації у дистанційному навчанні. Краків, 2018. С.39. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/214929539.pdf>

24. Волкова Н. П., Тарнопольський О. Б. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. 228 с.

25. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с

26. Волченко Л.П. Соціально-психологічні особливості ключових компетентностей учителя нової української школи. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.* Сєверодонецьк: СХУ ім.В. Даля, 2017. № 2 (43). С. 55–64.

27. Волченко Л.П. Особливості формування конфліктологічної компетентності особистості в умовах сучасної школи. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного*

університету імені Володимира Даля. Сєвєродонецьк: СНУ ім.В. Даля, 2017. № 3 (44). С. 65–74.

28. Волченко Л.П. Соціально-психологічні особливості подолання конфліктних ситуацій в середовищі старшокласників — досвід шкільної медіації. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Сєвєродонецьк: СНУ ім.В. Даля, 2018. № 1 (45). С. 88–98.

29. Волченко Л.П., Гарькавець С.О. Особливості формування соціально-нормативних уявлень старшокласників в умовах суспільної кризи: монографія. Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім.В. Даля, 2016. 200 с.

30. Волченко Л.П. Створення шкільного центру порозуміння «Ти не один». «Директор школи». ПП «Житомироблдрукарня», 2018. № 13–14 (829–830). С. 83–92.

31. Гаврілова Людмила, Катасонова Юлія. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. ISSN Online: 2312-5829. Освітологічний дискурс. 2017, № 1-2 (16-17) URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/Admin,+14_%D0%93%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf

33. Галузяк В.М., Холковська І.Л. Педагогічна конфліктологія. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. 208 с.

34. Гаркуша М.І. Наукове обґрунтування системи соціально-психологічних характеристик фахівців фармації в умовах пацієнтоорієнтованого простору: дис. ... канд. фармацевт. наук: 15.00.01. Харків, 2019. 246 с.

35. Гарькавець С.О., Полуєктова К.О. Проблема соціальних конфліктів, психологічні наслідки та шляхи подолання. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім.В. Даля, 2018. № 3 (47).

36. Гарькавець С.О., Волченко Л.П.. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення: навчально-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. С.54 Тест К. Томаса «Типи поведінки в конфлікті» адаптований Н.В. Гришиной – URL:file:///C:/Users/admin/Downloads/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%96%20(%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81).pdf

37. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8. С. 224-233

38. Головань М. С. *Інформатичні компетентності чи інформатична компетентність? Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: збірник наукових праць*. Випуск XI: в 3-х томах. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМІ, 2013. Т. 3 : Теорія та методика навчання інформатики. С. 52-62.

39. Голубєва М.О., Жарук І. В. Психолого-педагогічний зміст термінів «конфліктна компетентність» та «конфліктологічна компетентність». *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації* (13 травня 2022 рік). Хмельницький, Україна / МЦНД. С.449-454

40. Гладун М. А., Сабліна М. А. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва : file Open educational e-environment of modern University, № 4 (2018) – URL:///C:/Users/admin/Downloads/Admin,+Gladun_Sablina%20(1).pdf

41. Гончарова (Склярова) Г.О. Ставлення студентів ЗВО України до навчання в умовах війни. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. Київ: Університет «КРОК», 2022. – URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1288>

42. Гончарова(Склярова) Г.О. Чинники виникнення стресу в професійній діяльності психолога. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. Київ: Університет «КРОК», 2022. – URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1286>

44. Григоренко Т.В. Формування професійних компетентностей у психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання: дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за 016 Спеціальна освіта. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2021 рік.

45. Грушка В.В., Інтерактивні технології дистанційного навчання на уроках географії – URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/4.pdf>

46. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с.

47. Гунько І.В., Волошина О.В. Застосування кейс-методу в процесі викладання іноземної мови в умовах навчально-науково-виробничого комплексу «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум» *Інноваційна педагогіка . Загальна педагогіка та історія педагогіки*. Випуск 32. Т. 2. 2021. С.75-79 – URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/32/part_2/17.pdf

48. Данилевич Л. А. Психологічні особливості соціально-психологічної компетентності майбутніх психологів. *Психологічний журнал* №3'2019.С.51-58
URL:https://library.udpu.edu.ua/library_files/Psykholohichniy%20zhurnal/2019/3/8.pdf

49. Даньшева С., Зайончковський Ю., Череднік Д., Череднік А., Тітов А. Особливості дистанційного навчання у закладі вищої освіти: на прикладі вивчення дисципліни «Фізика». *Новий колегіум. Методологія освіти*. 4, 2023: С.88-92

50. Денисенко Д. Сучасна теорія конфлікту : проблеми експлікації, демаркації , класифікації . Український соціум. 2013. № 3(46). – URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2013/07/32-43__no-3__vol-46__2013__UKR.pdf
51. Денисенко С. М. Психолого-педагогічні засади проектування мультимедійного контенту електронних ресурсів для вищого навчального закладу: інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32308541.pdf>
52. Дибкова, Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / АПН України. Інститут вищої освіти. Київ., 2006. 227 с. 58
53. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Каравела, 2013. 303 с.
54. Долинська Л. В. Забезпечення сучасних потреб освіти шляхом підготовки вчителя-психолога. Українська еліта та її роль у державотворенні: наукові записки. М-во освіти і науки України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2000. Вип. 1. С. 25-29.
55. Дубовик О. М. Особливості професійно-орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. Київ, 2017. 21 с.
56. Духневич В.М. Формування компетентності спеціаліста засобами когнітивного спілкування. – URL: https://psy-lpr.at.ua/Materials/dukhnevich_v.m-formuvannja_kompetentnosti_speciali.pdf
57. Жданюк А.В. Підготовка майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля», Дніпро, 2018.

58. Заваріка Г. Історичні віхи дослідження конфлікту та його міждисциплінарний характер. Географія та туризм : наук. зб. / редкол.: О. О. Любіцева та ін. Київ, 2016. Вип. 37. С. 189-198.

59. Заваріка Г. Теоретичне обґрунтування конфліктної моделі суспільства Географія та туризм : наук. зб. / редкол.: О. О. Любіцева та ін. Київ, 2016. Вип. 37. С. 189-198.

60. Закон України «Про вищу освіту». (2017). – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>

61. Закон України «По освіту». – URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayinypro-osvitu>.

62. Зязюн І. А. Діалектика змісту освіти і змісту учіння . Педагогіка вищої та середньої школи: спец. випуск «Проблеми і перспективи культурологічної особистісно-орієнтованої освіти»: зб. наук. праць. 2003. № 6. С. 32- 40.

63. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Київ, Черкаси: Вид. від ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2008. 608 с.

64. Зязюн Л. І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції: монографія. Київ; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 388 с.

65. Ільїна Н. М. Конфлікти в загальноосвітній школі : навч. посіб. Суми : Університетська книга. 2015. 183 с.

66. Калаур С. М. Типологія конфліктів у професійній діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери. Сучасна педагогіка та психологія: від теорії до практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 26-27 серп. 2016р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. С. 22–24.

67. Калаур С. М. Використання інформаційних технологій під час формування у студентів готовності до розв’язання конфліктів у професійній діяльності. Соціальний педагог у територіальній громаді: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 26 жовт. 2016 р.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. С. 34–37.

68. Калаур С. М. Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності... Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка МОН України, Тернопіль, 2018.

69. Калінін, В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур... Автореферат дис. канд. пед. Наук. Житомир, 2005. 20с

70. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій : психологічний практикум. Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук ; за ред. Л. М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

71. Кисельова Т.С. Діалоги на рівні громадянського суспільства в Україні: основні тренди та ризики. Франкфурт-Одер: Центр Медіації і Миру, 2017. – URL: <https://ssrn.com/abstract=3167685> 3. Federal Foreign Office: Basics of Mediation: Concepts and Definitions. Fact Sheet Series: Peace Mediation and Mediation Support

72. Климентьева О. С. Конфліктологічна компетентність як складова професіоналізму майбутніх правоохоронців. 2015. – URL: <http://orcid.org/0000-0001-7140-3470>

73. Кокур О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.

74. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів : моногр. / авт. кол.; під наук. ред. Лозової О.М. Вінниця: Віндрук, 2014. 184 с.

75. Конфлікт /М. І. Пірен, Н. М. Фещенко, М. О. Шульга, А. М. Гірник, Ю. І. Ковалів // Енциклопедія Сучасної України. Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – URL : <https://esu.com.ua/article-3235>

76. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р. URL: https://vnm.edu.ua/downloads/other/konc_rov_dystan_osv.pdf

77. Котлова Л.О. Проблема конфлікту в глобалізованому світі. Актуальні проблеми соціального управління в Україні за умов глобалізації : збірник наукових робіт / за ред. Т.В.Семенюк, С.М.Коляденко, Н.П. Павлик. Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. С.47-52. –

URL:http://eprints.zu.edu.ua/26545/1/%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%83%20%D0%B2%20%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96.pdf

78. Котлова, Л. О. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх практичних психологів. Практична психологія освіти XXI ст. : проблеми та перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 20-21 травня 2014 р.). МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань, С.180-184.

79. Кравчинська Т.С. Формування громадянської компетентності педагога Нової української школи. Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки, С.74-88. – URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=jycuxpIAAAAJ&hl=uk&oi=sra>

80. Кротенко В. І. Використання кейс-методу у професійній підготовці психологів (спеціальних, клінічних). Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021 р., № 75, Т. 2. С.96-100. –URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_2/20.pdf
81. Круглий стіл: Інноваційні методи викладання у вищій школі: обмін досвідом та кращі практики: за ред. д.е.н., професора Полянської А.С. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020.19 – URL: https://nung.edu.ua/sites/default/files/202010/kruglyy_stil_20.02.2020.pdf
82. Кухарьонук Світлана. Ефективне застосування інтерактивних технологій в умовах дистанційного навчання. – URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/60.pdf>
83. Кухаренко В.М. Змішане навчання. Вебінар. – URL: <http://www.wiziq.com/online-class/2190095-intel-blended>.
84. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / за ред. В.М. Кухаренка. 3-тє вид. Харків: НТУ«ПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
85. Лебедик Л.В., Стрельников В.Ю., Стрельников М.В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін [Текст]: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с. С. 109
86. Левкович А. Конфліктологічна компетентність майбутнього вчителя початкової школи: теоретичний аналіз. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. № 1. 2015. С. 46 – 50.
87. Лемак Т.В. Особливості формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів на факультеті підготовки офіцерів запасу. – URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2d23d451-44da-4845-a31b-42bac55e0149/content>

88. Ленкова О.О. Застосування мультимедійних засобів навчання у викладанні дисципліни «Медична інформатика»: Українська медична стоматологічна академія – URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec593c47-67f5-42fe-be6f-c4d205da972a/content>
89. Ложкін, Г. В. Пов'якель, Н. І., (2007). Психологія конфлікту : теорія і сучасна . Харків: ТОВ «Видавничий дім «Професіонал». с.153-206.
90. Локшина О. І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. Український педагогічний журнал . 2019. № 3 С.21-30. – URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-30>
91. Максименко С.Д. Генетична психологія учіння людини: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 206 с
92. Мамчур Лідія. Формування мовно-риторичної компетентності майбутнього вчителя-словесника. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Випуск 8 (2). 2013 С.182-186[PDF] – з домену URL: irbis-nbuv.gov.ua
93. Метельська Н.Й. Психологічні основи дослідження та розвитку професійної самосвідомості працівників освіти. Методичні матеріали та рекомендації /за ред. Седих К.В. Полтава, 2019. 105 с.
94. Марченко О.В. Комунікативна культура юриста : навчальний посібник. Дніпропетровськ : «Інновація», 2015. 200 с
95. Маринченко Г. М. Дистанційна освіта в Україні: історія та сучасний стан. Інноваційна педагогіка. 2020. Випуск 22. Т. 3. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_3/43.pdf (дата звернення: 10.11.2020).
96. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій : психологічний практикум. Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук ;

за ред. Л. М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

97. Моїсєєв С.О. Використання мультимедійних технологій на конкурсних уроках фізичної культури. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/3682%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-6331-1-10-20190506.pdf>

98. Морзе Н. В., Кочарян А. Б., Варченко-Троценко Л. О. Вебінари як засіб підвищення кваліфікації викладачів . Online: 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання, 2014, Том 42, №4. С.118-130. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33686966.pdf>

99. Москаленко О. В. Динаміка ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій студентів технічних спеціальностей. Київ : НТУ України, 2013. 56 с.

100. Михайленко О. Ю. Рольова компетентність сучасного психолога: монографія. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2018.

101. Михальчук Ю. О. Конфліктологічна компетентність: сутність та особливості формування у професійному навчанні. – URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/2167/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%81%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C1.pdf>

102. Мухіна Л. М. Теоретико-методологічні підходи до розгляду поняття конфліктологічної компетентності як складової професійної компетентності викладача. (Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 19.00.07

«Педагогічна та вікова психологія» (053 – Психологія). Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Миколаїв, 2019. 608 с

103. Мулеса О. Ю. Математичні методи конфліктології. Конспект лекцій. Ужгород: УжНУ, 2015. 52 с.

104. Муравйов В., Березовська І. Види компетенції реформованого Європейського Союзу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2009. Вип. 37. С. 53–57.

105. Наказ МОНУ від 25 квітня 2013 року (№ 466) «Положення про дистанційне навчання». – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

106. Небеська М. С. Особливості компетенції Європейського союзу. Розмежування компетенції між Європейським союзом і державами-членами. – URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v16/10.pdf>

107. Никоненко О. Вплив кар'єрного коучингу на розвиток мотивації до успіху працівників. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 3(75). 268. – URL: <https://dspace.krok.edu.ua/handle/krok/3393>

108. Огороднійчук З. В. Психологічна характеристика особистісних якостей майбутнього спеціального психолога. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2009. № 13. С. 205-208.

109. Онуфрієва Л.А., Ренке С.О. Конфліктна компетентність як складова комунікативної компетентності. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Випуск 12. С.751-764

110. Павлюк Є. О. Професійна компетентність як складова професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів: збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : *Педагогічні та психологічні науки*. 2014. № 2. С. 109-117. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarpv_ppn_2014_2_12.]

111. Панок В.Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. Науково-аналітичні доповіді і матеріали. *Вісник НАПН України*. 2023, 5(1). – URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5133> .

112. Пов'якель Н.І. Професіогенез мислення психолога-практика в системі вищої школи: монографія [вид. 2, випр. і доп.]. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 298 с.
113. Петрицин І. О. Дидактичні функції засобів мультимедіа у процесі підготовки майбутнього вчителя. м. Дрогобич. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11538/1/%D0%94%D0%98%D0%94%D0%90%D0.pdf>
114. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020.360 с. URL:<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31879>
115. Петрунько О.В. Образ освітніх інновацій у свідомості студентської молоді: можливості реконструювання та «позитивізації». URL: <https://core.ac.uk/download/18173135.pdf>
116. Петрунько О. В. Науковий дискурс конфлікту в соціальній та юридичній психології. *Правничий вісник Університету «КРОК»* : Збірник наукових праць. 2016. Вип. 24. С. 214-220.
117. Петрунько О. Інтернет-залежність як адикція сучасної людини. Вчені записки Університету «КРОК». 2023. № 3(71). С. 115-124. – URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu>
118. Професійний стандарт психологів «Практичний психолог закладу освіти» URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf
119. Петрунько О.В. Особистісно орієнтований підхід до формування професійно важливих якостей майбутніх психологів. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. Київ: Університет «КРОК», 2022. – URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1354>
120. Петрунько О.В. Асертивність майбутніх психологів як чинник успішного опанування професією. *Держава, регіони, підприємництво:*

інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ). Київ: Університет «КРОК», 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1308>

121. Петрунко О.В. Емпатія як базова професійна компетентність практичного психолога. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ). Київ: Університет «КРОК», 2022. – URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1261>

122. Переяславська С., Смагіна О. Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної освіти. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2019. Вип. Спец вип. С. 250-260. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=A SP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=oeemu_2019_spetsvip._26

123. Пометун О. І., Н. М. Гупан, В. С. Власов. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : метод. посіб. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 208 с.

124. Практика медіації: Словник-довідник /уклад. С.О. Гарькавець, Л.П. Волченко . Лисичанськ: ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2019, 128 с.

125. Психологічна компетентність психолога : методичні вказівки для студентів 3 курсу напряму підготовки 6.030102 Психологія / Л. Я. Барінова. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018.– 44 с.

126. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 672 с.

127. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text

128. Руденко Л. М. Формування системи медичних знань у процесі підготовки педагога-дефектолога до корекційної роботи в закладах спеціальної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ 2005. 288 с.

129. Руденко Л. М., Григоренко Т. В. Компоненти професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного). Спеціальна освіта: супровід. Актуальні питання корекційної освіти. м. Кам'янець-Подільський. 2019. С. 374, 219-233

130. Самборська Н. М. Соціально-комунікативна компетентність майбутніх медичних працівників у контексті системного та компетентнісного підходів. *Проблеми освіти: Наук.-метод. зб.* Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. С. 97-101

131. Санченко Є. М., Поняття ключових компетенцій у змісті освіти зарубіжних країн: постановка проблеми. URL:<https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/10semkpp.pdf>

132. Сингаївська І.В. Використання інтерактивних методів для розвитку психологічної компетентності майбутніх соціальних працівників. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (12 – 13 березня 2021 року, Київ) / за ред. Ю.М. Швалба.* Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. С. 174-176.

133. Сингаївська І. В. Методи юнгіанського аналізу в розв'язанні внутрішнього конфлікту особистості (на прикладі роботи з пошуком сенсу життя). Правничий вісник Університету «КРОК» : Збірник наукових праць. 2016. Вип. 24. С. 229-234

134. Сингаївська І.В. Прийоми збереження позитивних станів у викладача в умовах онлайн-викладання. *Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти: IX Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 18 грудня 2020 р.).* Київ: ДЗВО «УМО», 2021. С. 178-182. URL:

<http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/konferenc/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%>

135. Сингаївська І.В. Психологічні засоби профілактики та подолання синдрому «професійного вигорання» у фахівців ЗМІ . *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2(66). С. 184-191. - URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-184-191>

136. Сингаївська І.В. Розвиток психологічної компетентності керівників організацій. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ). Київ: Університет «КРОК», 2022. – URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1237>

137. Сергеева О.А. Міжособові стосунки «викладач-студент» як складова частина ефективного навчання у вузі». Наукові записки кафедри педагогіки Випуск XXXII. Харків, 2013. С. 153-159

138. Скок А.Г. Толерантність як чинник психологічної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до попередження конфліктів у професійній діяльності. Київ : Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім.. Г.С. Костюка НАПН України, Том. I, Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія, Вип. 39, 2013.С. 148-152

139. Складарова Г. Тип трудової мотивації та рівень емоційної ефективності у спілкуванні, як чинники адаптації трудових мігрантів в Україні. Вчені записки Університету «КРОК». 2023. № 3(71). С. 169-175. – URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu->

140. Словник української мови в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: АН УРСР. Інститут мовознавства. Наукова думка, Т. 4. 1970 – 1980. 250 с.

141. Співак В.І., Онуфрієва Л.А. Теоретико-методологічні аспекти дослідження конфлікту та конфліктності особистості. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/7257/onufriieva-2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

142. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек./ заг. ред. Панок В. Г., Левченко К.Б. Київ: МЖПЦ «Ла Страда - Україна», 2014. 84 с.

143. Сотська Г. Посібник-практикум з формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зав'язків з громадськістю. Київ: МОН України, НАПН України. 2018. 48 с.

144. Стинська В.В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2022. 180с. – URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15340/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf>

145. Супрун Д. М. Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти. (дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.03). Київ. 657 с.

146. Танчин І.З. Соціологія: навч. посібник . Видавець: Львів: Укр. акад. друкарства. URL <http://politics.ellib.org.ua/pages-13088.html>

147. Тараненко Г. Г. Поправко О. В. Імплементация тренінгових технологій в освітній процес закладу вищої освіти як умова особистісного та професійного зростання майбутнього фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021 р., № 74, Т. 3. С.153-158.

148. Тарасенко М. І. Онлайн-навчання: інтерактивні методи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах 2021 р. № 77, Т. 2. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/77/part_2/11.pdf

149. Ткач Р.М. Методи та техніки юнгіанського консультування. Юнгіанське консультування: колективна монографія / за ред. Р.М. Ткач. Київ: Талком, 2021. С. 59-86

150. Ткач Р.М. Поранений і Цілителі: навчально-методич. посібник Ткач. Київ: Талком, 2023. 155 с.
151. Ткач Р. Використання кодів історичної пам'яті українців у терапевтичних метафорах. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. С. 161-166. URL <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-161-166>
152. Ткаченко Л. В, Хмельницька С. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах 2021 р., № 75, Т. 3. С.91-96 – URL http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/20.pdf
153. Тлумачний словник англійської мови. К.: 1993. 200 с.
154. Управління конфліктами та комунікаціями : навчально-методичний посібник для самостійного (дистанційного) вивчення дисципліни студентами другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальності 073 «Менеджмент» / Держ. біотехн. ун-т ; Уклад. В.М. Нагаєв. Харків: КП «Міська друкарня», 2022. 64 с. – URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/4934/1/NMP_Upravlinnya%20konfliktamy_22.pdf
155. Фальова О. Є. Формування практичної компетентності психологів на заняттях із соціально-психологічного тренінгу. Модернізація освітнього процесу в Інституті підвищення кваліфікації, перепідготовки Харків 2016. С. 101-115 (С. 103). URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/821ae1eb-41a5-442c-8249-7165655f2ec4/content>
156. Федоренко М.І., Федоренко І.В. Особливості формування інформаційної компетентності у майбутніх спеціальних психологів. Освітній дискурс: Гуманітарні науки: зб. наук. праць. Київ : ПП Вид-во «Гілея», 2017 Вип. 2, ч. I : Педагогічні науки. С. 52-63. – URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18052/1/Fedorenko%20I..pdf>

157. Філь С. С. Поняття конфліктологічної компетентності студентів, які в майбутньому працюватимуть з людьми. – URL: <http://gisap.eu/ru/node/750>
158. Філь С. С. Визначення, зміст та структура конфліктологічної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічних професій. Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2011. Т. 123. С. 20-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMApp_2011_123_6
159. Фергюсон Р., Коулман П. Результативний конфлікт. Незгода – це сила, що працює на вас. Київ: Вид-во «Наш формат», 2016. 320 с.
160. Чайка Л.В. Вербальний конфлікт: результати та перспективи досліджень URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9934/24Chaika.pdf?sequence=1>
161. Чаплак Я. В., Кирилецька Л. А. Готовність майбутніх шкільних психологів до професійної діяльності. – URL: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Psihologia/62123.doc.htm
162. Чаплак Я. В. Формування готовності майбутніх практичних психологів до консультативної роботи із старшокласниками: автореф. дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.07. Київ, 2006. 24 с.
163. Хома Т. В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020 р., № 69, Т. 3. С. 149-152 – URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31786/1/32.pdf>
164. Хуторський А. Ключові компетенції як компонент особистісно-орієнтованої парадигми освіти. Народна освіта. 2003. №2. С. 58-64..
165. Яцюк М. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової української школи): навчально-методичний посібник. Вінниця : Вид-во «Діло», 2019. 105 с.
166. Яхно Т. Конфліктологія та теорія переговорів. Київ: Вид-во Центр навчальної літератури, 2019. 168 с.

167. Bailey J. Social work in the U.S.: Workforce & Education . Agora Psycho-Pragmatica. 2015. Vol 9 (2). – URL: <http://www.uav.ro/jour/index.php/app/issue/view/45>. Загол. з екрану. Мова англ.
168. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). 279 p.
169. Crawley J., Graham K. Mediation for Managers: Resolving Conflict and Rebuilding Relationships at Work. London: Nicholas Brealey Publishing, 2002. 228 p.
170. Goodman A.H. Basic Skills for the New Mediator, Second Edition. London: Solomon Publications, 2016. 110 p.
171. Kalaur S. M. Common approaches to the training of future social sphere experts in conflicts resolution East European Scientific Journal Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. Warszawa, Polska, 2016. №9 (13) część 3. P 19–22.
172. Kalaur Svitlana. The necessity of extensive professional training of future specialists of social sphere concerning the resolving conflicts in professional activity. The International Academic Congress «European Research Area: Status, Problems and Prospects» (Rīga, Latvijas Republika, 01-02 September 2016), Rīga, Latvijas Republika, 2016. P. 63–65
173. Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. Eurydice. The information network on education in Europe. – N.Y., 2002. – 28 p.
174. Moore C.W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. San Francisco: Published by Jossey Bass, 2014. 686 p.
175. Mirimanoff J. A. Mediation F.A.Q. Geneva, 2014. P. 9-12.
176. Suprun D, Zh. Kovalchuk, T. Hryhorenko. Historical and methodical bases of special psychologists' professional training International Journal of

Pedagogy Innovation and New Technologies journal homepage: – URL:<http://www.ijpint.com> ISSN: 2392-0092, Vol. 6, No. 2, 2019, pp. 116-122

177. Sheremet M, Rudenko L, Suprun D, T. Hryhorenko. Basic approaches to professional competence determining International Journal of Pedagogy Innovation and New Technologies journal homepage: – URL:<http://www.ijpint.com> ISSN: 2392-0092, Vol. 7, No. 2, 2020

178. Treion Muller, Matthew Murdoch. The Webinar manifesto . URL:<http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=2&sid=7a5009a0-f805-4a8f882c11440de0e274%40sessionmgr110&hid=115&bdata=JnNpdGU9ZWZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#db=cat00362a&AN=neos.6245244>. – Загол. з титулу екрану. – Мова: англ. – Перевірено: 18.08.2014.

179. Young I.F., Sullivan D. Competitive victimhood: A review of the theoretical and empirical literature/Current Opinion in Psychology. 2016. Vol. 11. P. 30–34.

180. Wall J. A. Mediation's Effects : Test, Don't Guess. 2015. P. 26.

Перелік відповідності літературних джерел вимогам

- *Всього джерел – 180*
- *Джерел за останні десять років - 121*
- *Джерел зарубіжних авторів за останні десять років – 15 (167 - 181)*
- *Джерел українських авторів за останні десять років – 121 (з № 1 по №166)*

ДОДАТКИ

Додаток А

Опис конфліктної ситуації.

Конфлікт між колегами. У психологічній службі університету виник конфлікт між двома психологами. Один звинувачує іншого у непрофесіоналізмі та розголошенні конфіденційної інформації про клієнтів. Атмосфера в колективі напружена, що впливає на якість роботи всієї служби. Як би ви, будучи керівником служби, вирішили цю ситуацію?

Запитання:

1. Що таке для Вас конфлікт?

2. Які є стадії розвитку динаміки конфлікту?

3. Через що, на Вашу думку виникли складнощі у наведеній ситуації?

4. Як конфлікт вплинув на міжособистісні відносини учасників?

5. Що дозволило вирішити конфлікт подуктивно?

6. Наведіть приклад конфліктної ситуації з особистого досвіду і розкажіть, як Ви його вирішили _____

Тест К.Томаса – «Типи поведінки в конфлікті»

Інструкція: Перед вами ряд тверджень, які допоможуть визначити деякі особливості вашої поведінки. Тут не може бути відповідей «правильних» або «неправильних». Особистості різні, і кожен може висловити свою думку.

Є два варіанти А і В, з яких ви повинні вибрати один, у більшою мірою відповідає вашим поглядам, вашу думку про себе. У бланку для відповідей поставте виразний хрестик відповідно до одного з варіантів (А або В) для кожного твердження. Відповідати треба як можна швидше.

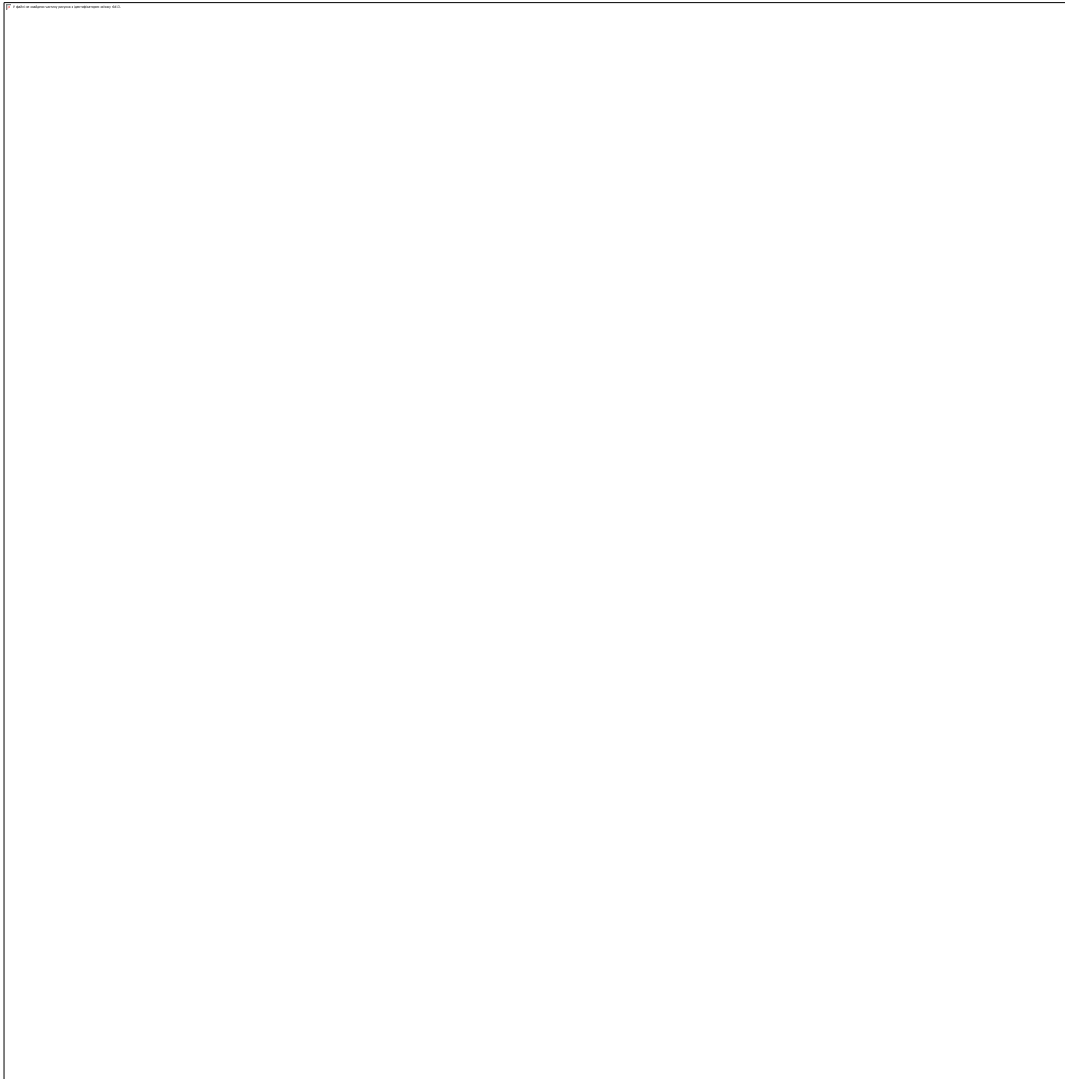
Відповіді на запитання заносяться в бланк.

1. **А.** Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за рішення спірного питання. **В.** Чим обговорювати те, у чому ми розходимося, я намагаюся звернути увагу на те, з чим ми обидва згодні.
2. **А.** Я намагаюся знайти компромісне рішення. **В.** Я намагаюся улагодити справу з урахуванням інтересів іншого і моїх власних.
3. **А.** Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого. **В.** Я намагаюся заспокоїти іншого і головним чином зберегти наші відносини.
4. **А.** Я намагаюся знайти компромісне рішення. **В.** Іноді я жертвую своїми власними інтересами заради інтересів іншої особистості.
5. **А.** Улагоджуючи спірну ситуацію, я весь час намагаюся знайти підтримку в іншого. **В.** Я намагаюся зробити все, щоб уникнути марної напруженості.
6. **А.** Я намагаюся уникнути неприємностей для себе. **В.** Я намагаюся домогтися свого.
7. **А.** Я намагаюся відкласти рішення спірного питання з тим, щоб з часом вирішити його остаточно. **В.** Я вважаю можливим у чимось поступитися, аби домогтися іншого.
8. **А.** Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого. **В.** Я першою справою намагаюся ясно визначити те, у чому складаються всі порушені інтереси.
9. **А.** Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якихось виникаючих розбіжностей. **В.** Я прикладаю зусилля, щоб домогтися свого

10. **А.** Я твердо прагну досягти свого. **В.** Я намагаюся знайти компромісне рішення.
11. **А.** Першою справою я намагаюся ясно визначити, в чому полягають всі порушені спірні питання. **В.** Я намагаюся заспокоїти іншого і головним чином зберегти наші відносини.
12. **А.** Найчастіше я уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки. **В.** Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.
13. **А.** Я пропоную середню позицію. **В.** Я наполягаю, щоб було зроблено по-моєму.
14. **А.** Я повідомляю іншому свою точку зору і запитую про його погляди. **В.** Я намагаюся показати іншому логіку і переваги моїх поглядів.
15. **А.** Я намагаюся заспокоїти іншого і головним чином зберегти наші відносини. **В.** Я намагаюся зробити так, щоб уникнути напруженості.
16. **А.** Я намагаюся не зачепити почуттів іншого. **В.** Я намагаюся переконати іншого в перевагах моєї позиції.
17. **А.** Зазвичай я наполегливо намагаюся домогтися свого. **В.** Я намагаюся зробити все, щоб уникнути марної напруженості.
18. **А.** Якщо це зробить іншого щасливим, дам йому можливість настояти на своєму. **В.** Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.
19. **А.** Першою справою я намагаюся ясно визначити те, у чому складаються всі порушені питання та інтереси. **В.** Я намагаюся відкласти рішення спірного питання з тим, щоб з часом вирішити його остаточно.
20. **А.** Я намагаюся негайно подолати наші розбіжності. **В.** Я намагаюся знайти найкраще поєднання вигод і втрат для обох сторін.
21. **А.** Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до бажань іншого. **В.** Я завжди схильюся до прямого обговорення проблеми і їх спільним рішенням.
22. **А.** Я намагаюся знайти позицію, яка знаходиться посередині між моєю позицією і точкою зору іншої особистості. **В.** Я відстоюю свої бажання.

23. **А.** Як правило, я стурбований тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас. **В.** Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за рішення спірного питання.
24. **А.** Якщо позиція іншого здається мені дуже важливою, я постараюся піти назустріч його бажанням. **В.** Я намагаюся переконати іншого прийти до компромісу.
25. **А.** Я намагаюся показати іншому логіку і переваги моїх поглядів. **В.** Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до бажань іншого.
26. **А.** Я пропоную середню позицію. **В.** Я майже завжди заклопотаний тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.
27. **А.** Найчастіше я уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки. **В.** Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість настояти на своєму.
28. **А.** Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого. **В.** Улагоджуючи ситуацію, я зазвичай намагаюся знайти підтримку в іншого.
29. **А.** Я пропоную середню позицію. **В.** Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якихось виникаючих розбіжностей.
30. **А.** Я намагаюся не зачепити почуттів іншого. **В.** Я завжди займаю таку позицію в спірному питанні, щоб ми спільно з іншою особистістю могли домогтися успіху.

Бланк опитувальника для Тесту К. Томаса:
«Типи поведінки в конфлікті»

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write their responses to the questionnaire items.

Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху**Т. Елерса. (Опитувальник Т. Елерса для вивчення мотивації досягнення успіху).**

Інструкція: Вам буде запропоновано 41 питання, на кожне з яких дайте відповідь «так» або «ні».

Тестовий матеріал (питання) опитувальника Елерса:

1. Якщо між двома варіантами є вибір, його краще зробити швидше, ніж відкласти на потім.
2. Якщо помічаю, що не можу на всі 100% виконати завдання, я легко дратуюся.
3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я ставлю на карту все.
4. Якщо виникає проблемна ситуація, найчастіше я приймаю рішення одним з останніх.
5. Якщо два дні поспіль у мене немає справи, я втрачаю спокій.
6. В деякі дні мої успіхи нижче середніх.
7. Я більш вимогливий до себе, ніж до інших.
8. Я доброзичливіше інших.
9. Якщо я відмовляюся від складного завдання, згодом суворо засуджую себе, бо знаю, що в ньому я домогся б успіху.
10. В процесі роботи я потребую невеликих пауз для відпочинку.
11. Старанність - це не основна моя риса.
12. Мої досягнення в роботі не завжди однакові.
13. Інша робота приваблює мене більше тієї, якої я зайнятий.
14. Осуд стимулює мене сильніше похвали.
15. Знаю, що колеги вважають мене діловою особистістю.
16. Подолання перешкод сприяє тому, що мої рішення стають більш категоричними.
17. На моєму честолюбстві легко зіграти.
18. Якщо я працюю без натхнення, це зазвичай помітно.

19. Виконуючи роботу, я не розраховую на допомогу інших.
20. Іноді я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.
21. Потрібно покладатися тільки на самого себе.
22. У житті небагато речей важливіше грошей.
23. Якщо мені треба буде виконати важливе завдання, я ніколи не думаю ні про що інше.
24. Я менш честолубний, ніж багато інших.
25. В кінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.
26. Якщо я розташований до роботи, роблю її краще і більш кваліфіковано, ніж інші.
27. Мені простіше і легше спілкуватися з особистостями, здатними наполегливо працювати.
28. Коли у мене немає роботи, мені не по собі.
29. Відповідальну роботу мені доводиться виконувати частіше за інших.
30. Якщо мені доводиться приймати рішення, намагаюся робити це якомога краще.
31. Іноді друзі вважають мене ледачим.
32. Мої успіхи в якійсь мірі залежать від колег.
33. Протидіяти волі керівника безглуздо.
34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Якщо у мене щось не ладиться, я стаю нетерплячим.
36. Зазвичай я звертаю мало уваги на свої досягнення.
37. Якщо я працюю разом з іншими, моя робота більш результативна, ніж у інших.
38. Чи не доводжу до кінця багато, за що беруся.
39. Заздрю особистостям, які не завантажені роботою.
40. Чи не заздрю тим, хто прагне до влади і положенню.
41. Якщо я впевнений, що стою на правильному шляху, для доведення своєї правоти піду на крайні заходи

Таблиця В.1

Бланк для опитувальника

«Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса»

1		11		21		31	
2		12		22		32	
3		13		23		33	
4		14		24		34	
5		15		25		35	
6		16		26		36	
7		17		27		37	
8		18		28		38	
9		19		29		39	
10		20		30		40	
						41	

Додаток Д

Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач

Т. Елерса

Інструкція: Вам пропонується список слів з 30 рядків, по 3 слова в кожному рядку. У кожному рядку виберіть тільки одне з трьох слів, яке найбільш точно Вас характеризує, і на листочку відзначте вибраний Вами слово (наприклад, поставте + біля обраного слова)

1	2	3
1. Сміливий	пильний	підприємливий
2. Лагідний	боязкий	впертий
3. Обережний	рішучий	песимістичний
4. Непостійний	безцеремонний	уважний
5. Нерозумний	боягузливий	недумаючий
6. Спритний	жвавий	завбачливий
7. Холоднокровний	коливається	молодецький
8. Стрімкий	легковажний	боязкий
9. Незадумиваючий	манірний	непередбачливий
10. Оптимістичний	сумлінний	чуйний
11. Меланхолійний	має сумнів	нестійкий
12. Боягузливий	недбалий	схвильований
13. Необачний	тихий	боязкий
14. Уважний	нерозсудливий	сміливий
15. Розсудливий	швидкий	мужній
16. Заповзятливий	обережний	завбачливий
17. Схвильований	розсіяний	боязкий
18. Малодушний	необережний	безцеремонний
19. Лякливий	нерішучий	нервовий
20. Виконавчий	відданий	авантюрний
21. Передбачливий	жвавий	відчайдушний
22. Приборканий	байдужий	недбалий
23. Обережний	безтурботний	терплячий
24. Розумний	турботливий	хоробрий
25. Той що передбачає	безстрашний	сумлінний
26. Поспішний	полохливий	безтурботний
27. Розсіяний	необачний	песимістичний
28. Обачний	розважливий	підприємний
29. Тихий	неорганізований	боязкий
30. Оптимістичний	пильний	безтурботний

Тест «Смисложиттєві орієнтації» (методика СЖО)

Д. А. Леонтьєва.

Інструкція: Вам запропоновані пари протилежних тверджень. Ваше завдання вибрати одне з тверджень, яке на Вашу думку більше відповідає дійсності, і відзначити одну з цифр 1, 2, 3 в залежності від того, наскільки Ви впевнені у виборі (або 0, якщо обидва твердження на Ваш погляд однаково вірні).

		3	2	1	0	1	2	3	
1	Зазвичай мені дуже нудно.								Зазвичай я сповнений енергії
2	Життя здається мені завжди хвилюючою і захоплюючою								Життя здається мені абсолютно спокійною і рутинної
3	В житті я не маю певних цілей і намірів								В житті я маю дуже ясні цілячи і наміри
4	Моє життя видається мені вкрай безглуздою і безцільною								Моє життя видається мені цілком осмисленим і цілеспрямованим.
5	Кожен день здається мені завжди новим і несхожим на інші								Кожен день здається мені абсолютно схожим на всі інші.
6	Коли я піду на пенсію, я займуся цікавими речами, якими завжди мріяв зайнятися								Коли я піду на пенсію, я постараюся не обтяжувати себе ніякими турботами.
7	Моє життя склалося саме так, як я мріяв								Моє життя склалося зовсім не так, як я мріяв.
8	Я не домогся успіхів у здійсненні своїх життєвих планів.								Я здійснив багато з того, що було мною заплановано в життя.
9	Моє життя порожня і нецікава.								Моє життя наповнена цікавими справами
10	Якби мені довелося підводити сьогодні підсумок мого життя, то я б сказав, що вона була цілком осмисленою.								Якби мені довелося сьогодні підводити підсумок мого життя, то я б сказав, що вона не мала сенсу.
11	Якби я міг вибирати, то я б побудував своє життя								Якби я міг вибирати, то я б прожив життя ще

	зовсім інакше.							раз так само, як живу зараз.
12	Коли я дивлюся на навколишній світ, він часто приводить мене в розгубленість і занепокоєння.							Коли я дивлюся на навколишній світ, він зовсім не викликає у мене занепокоєння і розгубленості.
13	Я особистість дуже обов'язкова.							Я особистість зовсім не обов'язкова.
14	Я вважаю, що особистість має можливість здійснити свій життєвий вибір за своїм бажанням.							Я вважаю, що особистість позбавлена можливості обирати через вплив природних здібностей і обставин.
15	Я можу назвати себе цілеспрямованою особистістю.							Я не можу назвати себе цілеспрямованою особистістю.
16	У житті а ще не знайшов свого покликання і ясних цілей.							В житті я знайшов своє покликання і цілячи.
17	Мої життєві погляди ще не визначилися.							Мої життєві погляди цілком визначилися.
18	Я вважаю, що мені вдалося знайти покликання і цікаві цілі в житті.							Я навряд чи здатен знайти покликання і цікаві цілі в житті.
19	Моє життя в моїх руках, і я сам керую нею.							Моє життя не підвладна мені і вона управляється зовнішніми подіями.
20	Мої повсякденні справи приносять мені задоволення і задоволення							Мої повсякденні справи приносять мені суцільні неприємності й переживання.

**Тест на рефлексію. Методика діагностики рівня розвитку
рефлексивності, опитувальник Карпова А.В .**

Інструкція: Вам належить дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей навпроти номера питання проставте, будь ласка, цифру, відповідну варіанту Вашої відповіді:

1 - абсолютно невірно; 2 - невірно; 3 - скоріше так; 4 - не знаю; 5 - скоріше вірно; 6 - вірно; 7 - абсолютно вірно.

Не хвилюйтесь відповідаючи на запитання. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей в даному випадку бути не може.

1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з ким-небудь обговорити.
2. Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що спало на думку.
3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити по справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.
4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.
5. Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою особою, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком ланцюжка думок.
6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головне для мене - уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.
8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому будь-хто незадоволений мною.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої особистості.
10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.
11. Мені було б важко написати серйозне лист, якби я заздалегідь не склав план.
12. Я віддаю перевагу діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач.

13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.
14. Як правило, щось задумав, я прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.
15. Я турбуюся про своє майбутнє.
16. Думаю, що в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись першою прийшла в голову думкою.
17. Часом я приймаю необдумані рішення.
18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести його подумки, наводячи все нові і нові аргументи на захист своєї точки зору.
19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я в першу чергу починаю з себе.
20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обміркувати і зважити.
21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки чекають від мене оточуючі.
22. Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою особистістю, я як би подумки повільно веду з ним діалог.
23. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають у інших особистостей мої слова і вчинки.
24. Перш ніж зробити зауваження іншій особистості, я обов'язково подумаю, в яких словах це краще зробити, щоб його не образити.
25. Вирішуючи важке завдання, я думаю над нею навіть тоді, коли займаюся іншими справами.
26. Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винним.
27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Тест на емоційний інтелект Холла

Опитувальник

1. Для мене, як негативні, так і позитивні емоції служать джерелом знання про те, як чинити в житті.
2. Негативні емоції допомагають мені зрозуміти, що я повинен змінити в своєму житті.
3. Я спокійний, коли відчуваю тиск з боку.
4. Я здатний спостерігати зміну своїх почуттів.
5. Коли необхідно, я можу бути спокійним і зосередженим, щоб діяти відповідно до запитів життя.
6. Коли необхідно, я можу викликати у себе широкий спектр позитивних емоцій, такі, як веселощі, радість, внутрішній підйом і гумор.
7. Я слідкую за тим, як я себе почуваю.
8. Після того як щось засмутило мене, я можу легко впоратися зі своїми почуттями.
9. Я здатний вислуховувати проблеми інших людей.
10. Я не зациклююсь на негативних емоціях.
11. Я чутливий до емоційних потреб інших.
12. Я можу діяти на інших людей заспокоїливо.
13. Я можу змусити себе знову і знову встати перед обличчям перешкоди.
14. Я намагаюся підходити до життєвих проблем творчо.
15. Я адекватно реаую на настрої, спонукання і бажання інших людей.
16. Я можу легко входити в стан спокою, готовності і зосередженості.
17. Коли дозволяє час, я звертаюся до своїх негативних почуттів і розбираюсь, в чому проблема.
18. Я здатний швидко заспокоїтися після несподіваного засмучення.
19. Знання моїх справжніх почуттів важливо для підтримки «хорошої форми».
20. Я добре розумію емоції інших людей, навіть якщо вони не виражені відкрито.
21. Я можу добре розпізнавати емоції за виразом обличчя.
22. Я можу легко відкинути негативні почуття, коли необхідно діяти.
23. Я добре вловлюю знаки в спілкуванні, які вказують на те, що інші потребують.
24. Люди вважають мене добрим знавцем переживань інших людей.
25. Люди, які усвідомлюють свої справжні почуття, краще управляють своїм життям.
26. Я здатний поліпшити настрій інших людей.
27. Зі мною можна порадитися з питань відносин між людьми.

- 28. Я добре налаштовуюся на емоції інших людей.
- 29. Я допомагаю іншим використовувати їх спонукання для досягнення особистих цілей.
- 30. Я можу легко відключитися від переживання неприємностей.

Додаток И

Основні переваги і недоліки «традиційного» і «онлайн-навчання» навчання

Традиційне навчання. Основні характеристики		Онлайн -навчання. Основні характеристики	
Форма організації навчання	Традиційне навчання вищої школи зазвичай включає лекції, семінари, лабораторні та практичні заняття.	Форма організації	Онлайн навчання використовує онлайн-платформи для проведення лекцій і семінарів. Студенти можуть отримувати доступ до матеріалів у будь-який час і з будь-якого місця
Методика	Зосереджена на запам'ятовуванні та відтворенні інформації. Основна роль викладача полягає в чіткому викладі матеріалу, що дозволяє студентам засвоювати готові знання	Методика	Сфокусоване на самостійному навчанні, де студенти самостійно опановують матеріал через відео, текстові ресурси та інтерактивні елементи. Викладачі виконують роль фасилітаторів, підтримуючи студентів у процесі навчання
Структура навчального року	Зазвичай поділяється на семестри з екзаменаційними періодами та канікулами, що створює чіткий графік для студентів	Структура навчального року	Структура навчального року може бути і традиційною, і модульною, і індивідуальною.
Соціальна взаємодія:	Включає безпосереднє спілкування між студентами та викладачами, що сприяє розвитку комунікативних навичок	Соціальна взаємодія:	Взаємодія між учасниками відбувається через форуми, чати та відеоконференції, що може зменшити особистий контакт.
Переваги	Безпосередній контакт з викладачами та однокурсниками. Можливість отримати миттєвий зворотний зв'язок. Сформована структура навчального процесу.	Переваги	Гнучкість у навчанні; індивідуальний темп навчання; доступність навчальних матеріалів; навчання без відриву від основної діяльності; економічність; зручність для викладачів; менше стресу під час оцінювання...
Недоліки	Менша гнучкість у виборі часу та місця навчання. Обмежений доступ до ресурсів, які можуть бути доступні онлайн	Недоліки	Відсутність особистого контакту; проблеми з самоорганізацією; технічні труднощі; соціальна ізоляція; складнощі з концентрацією уваги; обмежені можливості практичних занять.

Тематичний план тренінгу

«Життя без конфлікту»

Метою тренінгу є розвиток у студентів мотиваційного, регулятивного та когнітивного компонентів конфліктологічної компетентності.

Тренінг складається з трьох блоків: Перший блок спрямований на розвиток мотиваційного компоненту конфліктологічної компетентності. Другий блок спрямований на розвиток когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності, а третій - на формування рефлексивного компоненту конфліктологічної компетентності.

Завдання тренінгу: 1) Формування знань про конфлікт та динаміку його розвитку. 2) Усвідомлення студентами особистого стилю поведінки у конфліктній ситуації та вміння скоригувати його. 3) Формування навичок продуктивного вирішення конфліктів. 4) Усвідомлення методів спілкування у конфліктних ситуаціях. 5) Формування у студентів мотивації до успіху.

Тривалість тренінгу 1 кредит (30 годин). I Блок – 10 години (5 занять) . II Блок – 10 години (5 занять) . III Блок – 10 години (5 занять). Оптимальна кількість учасників: 12-15 учасників.

	Тема	Мета	Завдання	Години
I блок «Формування мотиваційного компоненту конфліктологічної компетентності»				
1	Конфлікт як можливість росту	Змінити сприйняття конфлікту з негативного на конструктивне	Показати потенціал конфліктів для особистісного та професійного розвитку.	2
2	Цінності та мотиви в конфліктній взаємодії	Допомогти учасникам усвідомити власні цінності та мотиви в конфліктних ситуаціях,	Зрозуміти вплив цінностей і мотивів на поведінку в конфлікті	2
3	Емоційний інтелект у вирішенні конфліктів	Усвідомити властивості власного емоційного інтелекту	Розвинути навички емоційного інтелекту як ключового фактору мотивації до конструктивного вирішення конфліктів	2
4	Особиста	Мотивувати до активної	Сформувати	2

	відповідальність у конфлікті	позиції у вирішенні конфліктів.	розуміння власної ролі та відповідальності в конфліктних ситуаціях,	
5	Успішні стратегії вирішення конфліктів	Оволодіти успішними стратегіями у вирішенні конфліктів	Надихнути учасників на освоєння ефективних стратегій вирішення конфліктів через аналіз успішних кейсів та історій.	2
II блок «Формування когнітивного компоненту конфліктологічної компетентності»				
1	Анатомія конфлікту: структура та динаміка	Оволодіти структурою та динаміками розвитку конфліктів	Розвинути глибоке розуміння структури конфлікту, його компонентів та стадій розвитку для ефективного аналізу конфліктних ситуацій.	2
2	Типологія конфліктів та стратегії їх вирішення	Вивчити типологію конфліктів та стратегії їх вирішення	Сформувати здатність розпізнавати різні типи конфліктів та обирати відповідні стратегії їх вирішення залежно від контексту.	2
3	Когнітивні викривлення в конфліктах	Сформувати уявлення про когнітивні викривлення в конфліктах	Навчити ідентифікувати та коригувати когнітивні викривлення, які впливають на сприйняття та інтерпретацію конфліктних ситуацій	2
4	Комунікативні техніки в управлінні конфліктами	Оволодіти комунікативними техніками в управлінні конфліктами	Розвинути навички ефективної комунікації в конфліктних ситуаціях, включаючи активне слухання, я-висловлювання та техніки постановки запитань	2
5	Системний підхід до аналізу та вирішення конфліктів	Ознайомити з методами аналізу, синтезу та системного підходу у вирішенні конфлікту	Сформувати вміння аналізувати конфлікти з точки зору системного підходу, враховуючи всі фактори та взаємозв'язки в конфліктній ситуації.	2
III блок «Формування регулятивного компоненту конфліктологічної				

компетентності»				
1	Емоційна саморегуляція в конфлікті	Розвинути навички управління власними емоціями та стресом у конфліктних ситуаціях	Навчити технікам швидкого відновлення емоційної рівноваги.	2
2	Техніки деескалації конфлікту	Ознайомити з техніками деескалації	Сформувати вміння знижувати напругу в конфліктній ситуації, використовуючи вербальні та невербальні техніки деескалації.	2
3	Асертивна поведінка в конфлікті	Ознайомити з прийомами та техніками асертивної поведінки	Розвинути навички асертивної комунікації та поведінки для ефективного відстоювання власних інтересів без порушення прав інших.	2
4	Управління групою динамікою конфліктами	Ознайомити з методами групової динаміки в конфліктах.	Навчити розпізнавати та регулювати групові процеси в конфліктних ситуаціях, включаючи роботу з коаліціями та підгрупами.	2
5	Саморефлексія та самокорекція в конфліктній взаємодії	Поглибити знання з саморефлексії та самокорекції	Розвинути навички самоаналізу та самокорекції власної поведінки в конфлікті, формувати здатність до гнучкої адаптації стратегій поведінки	2

**Анкета-опитувальник для визначення рівня сформованості
конфліктологічної компетентності студентів психологів в умовах
онлайн-навчання**

Інструкція.

Доброго дня! Дякуємо, що погодилися взяти участь в опитуванні. Метою цього опитувальника є оцінка рівня сформованості конфліктологічної компетентності серед студентів психологів, які навчаються онлайн. Ваші відповіді допоможуть виявити сильні сторони та області для покращення в навчальному процесі. Будь ласка, відповідайте на запитання чесно та відкрито. Для кожного з тверджень оберіть один з варіантів відповідей:

1 – Ніколи; 2 – Рідко; 3 – Іноді; 4 – Часто; 5 – Завжди.

Таблиця 1

	Запитання	Ніколи	Рідко	Іноді	Часто	Завжди
I	Професійна готовність					
1.1	Я відчуваю себе готовим/готовою до вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності.					
1.2.	Я відчуваю себе готовим/готовою до вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності.					
1.3.	Я маю достатні знання про теорії конфлікту та методи їх вирішення.					
1.4.	Я впевнений/впевнена у своїх професійних навичках щодо врегулювання конфліктів.					
II	Мотиваційна готовність					
2.1	Я маю бажання активно брати участь у вирішенні конфліктів.					
2.2	Я вважаю, що вирішення конфліктів є важливою частиною моєї професії.					
2.3	Я відчуваю внутрішню мотивацію допомагати іншим у складних ситуаціях.					
III	Комунікаційні навички					
3.1.	Я вмію слухати інших під час конфлікту.					
3.2.	Я можу чітко висловлювати свої думки і почуття під час					

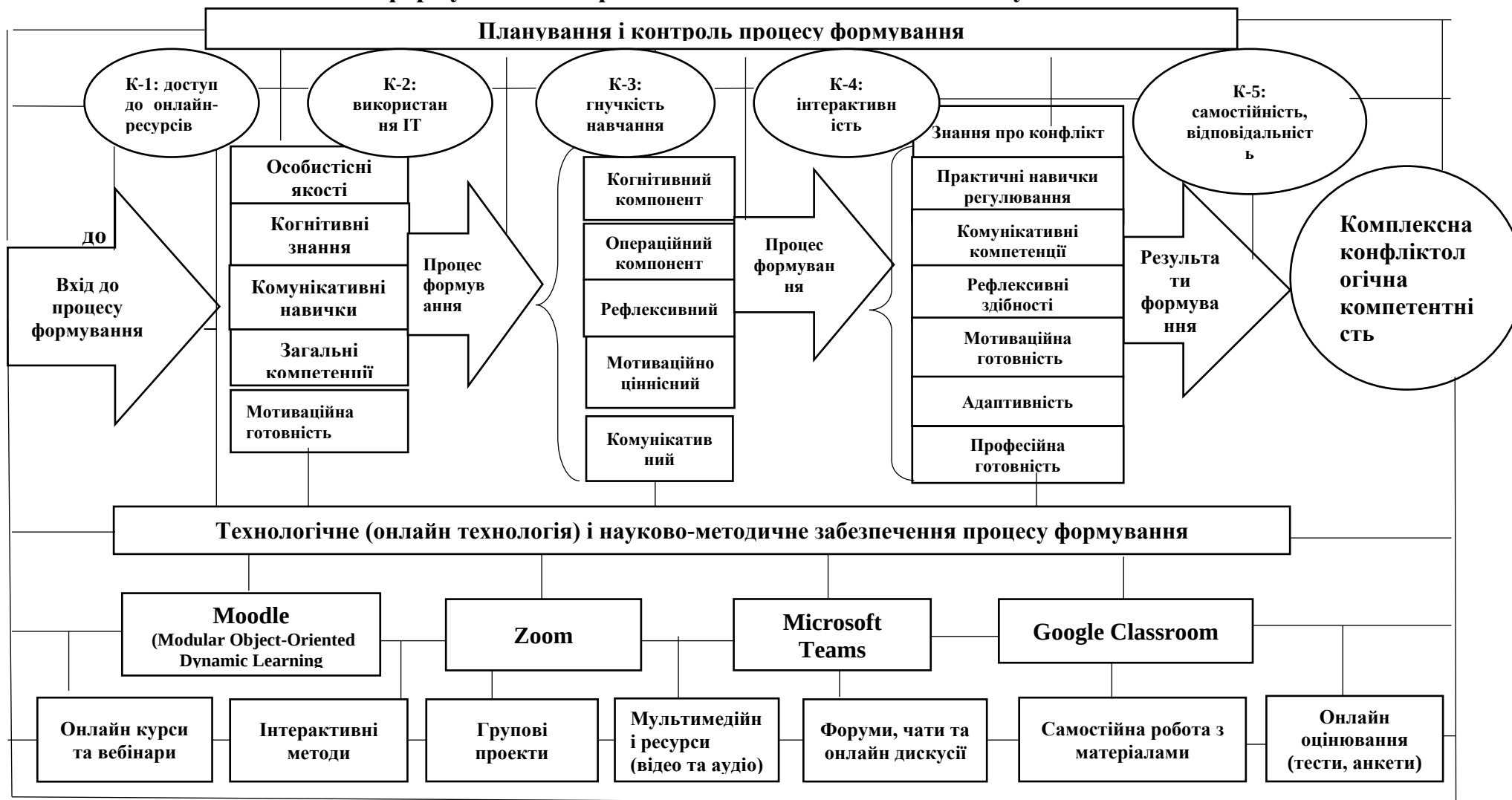
	конфліктних ситуацій.					
3.3.	Я здатний/здатний підтримувати конструктивний діалог навіть у стресових обставинах.					
3.4.	Здатність до конструктивного вирішення конфліктів					
3.5.	Я можу знаходити компромісні рішення під час конфлікту.					
3.6.	Я вмію використовувати різні стратегії для вирішення конфліктів.					
3.7.	Я часто намагаюсь уникати ескалації конфлікту.					
IV	Рефлексивність					
4.1.	Я аналізую свої дії після вирішення конфлікту, щоб зрозуміти, що можна покращити.					
4.2.	Я враховую досвід минулих конфліктів у нових ситуаціях.					
4.3.	Я відкритий/відкрита до критики щодо своїх дій у конфліктах.					
V	Адаптивність					
5.1.	Я можу швидко адаптуватися до змін у ситуації під час конфлікту.					
5.2.	Я не боюся змінювати свою стратегію вирішення конфлікту, якщо це необхідно.					
5.3.	Я здатний/здатний працювати з різними типами особистостей у конфліктних ситуаціях.					
VI	Емоційний інтелект					
6.1.	Я можу розпізнавати свої емоції під час конфлікту.					
6.2.	Я здатний/здатний розуміти емоції інших людей під час суперечок.					
6.3.	Я вмію контролювати свої емоції в стресових ситуаціях.					
VII	Управління стресом					
7.1.	Я знаю способи зменшення свого стресу під час конфлікту.					
7.2.	Я можу залишатися спокійним/спокійною навіть у напружених ситуаціях					
7.3.	Я використовую техніки релаксації для управління стресом.					
VIII	Навички ведення переговорів					
8.1.	Я вмію вести переговори для досягнення вигідних рішень.					
8.2.	Я можу переконувати інших у своїй точці зору під час обговорень.					
8.3.	Я здатний/здатний знаходити					

	спільну мову з людьми з різними поглядами.					
IX	Технічні навички щодо ведення онлайн консультацій (медіацій)					
9.1.	З якими платформами для відеоконференцій ви вже працювали (наприклад, Zoom, Google Meet, Microsoft Teams)?					
9.2.	Як би ви оцінили свій рівень володіння комп'ютером та інтернетом для онлайн навчання за 5-бальною шкалою?					
9.3.	Які онлайн інструменти для спільної роботи ви використовували раніше (наприклад, Google Docs, Trello, Padlet)?					
9.4.	Наскільки ви знайомі з онлайн ресурсами для проведення психологічних тестів та опитувань?					
9.5.	Чи маєте ви досвід створення та редагування відео для навчальних цілей?					
9.6.	Які технічні труднощі ви найчастіше зустрічаєте під час онлайн навчання?					
9.7.	Які додаткові технічні навички, на вашу думку, були б корисними для вашого навчання як майбутнього психолога в онлайн форматі?					

Оцінка результатів. Після заповнення анкети підрахуйте загальну кількість балів. **Базовий рівень: 18-36 балів. Середній рівень: 37-54 бали. Досить високий рівень: 55-72 бали. Високий рівень: 73-90 балів**

Ваші результати допоможуть вам зрозуміти ваш рівень сформованості конфліктологічної компетентності та виявити області для подальшого розвитку і навчання в цій важливій сфері психологічної практики. Дякуємо за вашу участь!

Модель формування конфліктологічної компетентності в умовах онлайн навчання

Додаток Н

Основні характеристики дистанційних платформ (переваги й недоліки)

	Назва платформи	Характеристика	Для чого використовується	Переваги	Недоліки
	Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment)	Moodle – це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, його ще називають системою управління навчанням, курсами, віртуальним навчальним середовищем або платформою для навчання, яка надає викладачам та студентам великий набір інструментів для навчання, особливо дистанційного.	Цю платформу можна використовувати для навчання здобувачів освіти... Система Moodle призначена для онлайн-навчання студентів у мережі Інтернет. Серед них: доступ до навчальних матеріалів перегляд результатів проходження навчального курсу здобувачем освіти; перегляд результатів проходження тесту з потрібної навчальної дисципліни; спілкування з педагогом у чатах, форумах, особистих повідомленнях; завантаження файлів з виконаними завданнями; використання календаря подій тощо. Для професорсько-викладацького складу робота на даній платформі забезпечує можливості розробки авторських дистанційних курсів; розміщення навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання для практичних та самостійних робіт студентів; допоміжні матеріали (підручники, навчально-методичні посібники, словники, довідники тощо) у форматах doc, odt, html, pdf, а також	Безкоштовність. Moodle є безкоштовною платформою з відкритим кодом, що дозволяє користувачам налаштовувати її під свої потреби. Гнучкість. Платформа пропонує широкий набір функцій для створення курсів, управління користувачами та оцінювання. Мобільний доступ. Наявність мобільного додатку для навчання забезпечує доступ до матеріалів у будь-який час.	Складність налаштування: Для повноцінного використання потрібні технічні знання, а також можливість налаштування плагінів. Вимоги до сервера: Необхідність мати власний сервер для роботи платформи може бути бар'єром для деяких користувачів. Відсутність технічної підтримки: Moodle не надає офіційної технічної підтримки, що може ускладнити вирішення проблем. Масштабування можемо віднести те, що вона досить погано адаптується на смартфонах, немає можливості проводити онлайн-зустрічі, має складний інтер-фейс, який потребує певних навичок.

	Назва платформи	Характеристика	Для чого використовується	Переваги	Недоліки
			презентаційні матеріали до дисциплін у різних форматах та через додаткові плагіни та інше..		
	Zoom	Zoom – це сервіс для організації онлайн-зустрічей та відеозв'язку. Популярність цього сервісу зросла з початком карантину через пандемію COVID-19.	для проведення дистанційного навчання, а також для проведення вебінарів для великої кількості користувачів та спікерів. До можливостей сервісу Zoom можна віднести такі, як: організація спільних чатів для листування та обміну матеріалами; проведення онлайн-конференцій з відеозв'язком високої якості та запрошувати до 100 учасників у безкоштовній версії (у платній версії збільшується кількість учасників та спікерів); запису своїх звернень та спільні розмови; під час проведення семінарів та конференцій можна презентувати матеріали на робочому столі комп'ютера, планшета чи смартфона; проведення великої кількості конференцій у необмеженому часі у платній версії (у безкоштовній тривалістю лише 40 хвили); планування конференцій та запрошення учасників заздалегідь.	Висока якість відео та аудіо: Zoom забезпечує чітку та стабільну комунікацію під час відеоконференцій. Функції запису та спільного використання екрана: Це робить платформу зручною для проведення онлайн-уроків і вебінарів. Легкість у використанні: Інтерфейс Zoom є інтуїтивно зрозумілим, що спрощує організацію зустрічей	Обмежені можливості для створення курсів: Zoom не пропонує розширених функцій для управління курсами, що може обмежити його використання в освітніх цілях. Проблеми з безпекою: Хоча платформа має функції шифрування, були випадки вразливостей у безпеці. До недоліків сервісу Zoom можна віднести те, що немає можливості проводити тестування, оцінювання та обмін матеріалами; відсутній електронний журнал.
	Microsoft Teams	Microsoft Teams центр для командної роботи в Office 365. Вона стала	Система також дозволяє академічній групі зустрічатися, спілкуватися, працювати разом, створювати контент та обмінюватися файлами. Дана	Інтеграція з Office 365: Teams забезпечує зручну інтеграцію з іншими продуктами Microsoft,	Необхідність підписки на Office 365: Для повного використання всіх функцій може

	Назва платформи	Характеристика	Для чого використовується	Переваги	Недоліки
		найпопулярнішою плат формою для спільної роботи. Це спрощений варіант систем управління навчанням, який інтегрує користувачів, вміст і засоби, необхідні команді для ефективнішої роботи.	програма об'єднує все в спільному робочому середовищі, яке містить чати для обговорення, нарад, файлообмінник та корпоративні програми.	що робить її привабливою для користувачів цього пакету. Функції спільної роботи: Платформа підтримує спільне редагування документів і організацію навчальних груп. Зручний інтерфейс: Teams має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, особливо для тих, хто вже знайомий з продуктами Microsoft. Має захищений доступ	знадобитися платна підписка. Складність у навчанні нових користувачів: Деякі користувачі можуть знайти платформу перевантаженою через велику кількість функцій До недоліків системи потрібно додатково створювати пошту Microsoft; немає електронного журналу; потребує певних навичок у роботі
	Google Classroom	безкоштовний веб-сервіс для обміну файлами. Для того, щоб почати роботу з сервісом, достатньо мати лише пошту Google (Gmail). У викладачів та здобувачів освіти, які користуються смартфонами, автоматично створена пошта Gmail. А так, як Google-програми,	У даному сервісі можна робити фото та прикріплювати їх до завдань, редагувати та робити копії. Можна ділитися файлами з інших додатків, також здобувач має офлайн доступ до інформації. Викладач може онлайн слідкувати за роботою студентів, проглядати документи з якими вони працюють, які виконують завдання або, навіть, виправляють помилки. У сервісі викладач має можливість	Простота використання: Інтерфейс Google Classroom є простим і інтуїтивно зрозумілим, що полегшує його освоєння новими користувачами. Інтеграція з Google-сервісами: Легка інтеграція з іншими сервісами Google (наприклад, Google Drive) робить платформу дуже зручною для роботи.	Обмежені можливості налаштування: Платформа має менше можливостей для кастомізації порівняно з Moodle. Відсутність розширених функцій оцінювання: Google Classroom не пропонує такої ж гнучкості в оцінюванні та управлінні курсами, як інші платформи.

	Назва платформи	Характеристика	Для чого використовується	Переваги	Недоліки
		здебільшого, зв'язані між собою, то з одного профілю можна отримати доступ до багатьох сервісів.	коментувати отримані роботи та виставляти оцінки, також відправляти роботу студенту на доопрацювання та після внесення правок студентом оцінити роботу повторно. Можна публікувати та коментувати розміщені оголошення. Викладач може надсилати листи від одного до багатьох здобувачів освіти.	Безкоштовність: Google Classroom безкоштовний для всіх користувачів, що робить його доступним варіантом для навчальних закладів і викладачів.	